saroyan

altın çağ



Türkçesi :

Tarık Dursun K.

ALTIN ÇAĞ

WILLIAM SAROYAN

ALTIN ÇAĞ

Türkçesi:
TARIK DURSUN K.

CEM YAYINEVİ

«Altın Çağ», orijinal adıyla «Little Children», CEM YAYINEVİ'nin YİRMİNCİ YÜZYIL KLASİKLERİ dizisinin on ikinci kitabıdır. İngilizce aslından çevrilmiştir.

CEM YAYINEVİ: Tan Ap. Başmusahip Sok. Cağaloğlu
Dizgi: Alfabe Matbaası — Baskı: May Matbaası. İst. 1967

Bu kitabın adı, aslında **«Altın Çağ»** değildi, ben değiştirdim. Kitabında yer alan bütün hikâyelerinde, **Saroyan,** bizim de bir süreler yaşadığımız bir çağı, çocukluğumuzun şimdi artık erişilmez bir düş gibi uzakta kalan o **'altın çağ'ını** anlatıyordu. Hikâyelerin bütün kahramanları çocuklardır. **Saroyan,** herşeyi çocukların gözünden görür, çocukların ağzından anlatır. Sürekli olarak iki dünya, büyüklerin dünyası ile çocukların dünyası çatışır, çelişir burda. O hikâyeleri yaşayan çocuklar; büyümek, büyüklerin o günlerde onlara özlemli gelen dünyalarına girmek, erişmek isterler; büyükler de o geri dönülmez 'altın çağ'ın dünyasına yeniden geri dönmeyi, yeniden o günlerini yaşamayı düşlerler. İkisi de gerçekleşmez tabiî. Herkes sırasını savacak, herkes hayatının 'altın çağ'ını yaşayacaktır. Geriye kala kala bir o günlerin anılı hikâyelerini yazmak, bir de 'altın çağ'ı yaşarmış gibi okumak kalır. Saroyan işte bunu yapandır.

Tarık Dursun K.

İLK GÜNÜ

KÜÇÜK oğlanın adı Jim'di, Mattei Building 77'deki doktor Louis Davy'nin de tek oğlu. İlk defa gidiyordu okula. Doktor baba, Fransız aslından gelmeydi; kırkını süren, kısa boylu, tıknaz bir adamdı; çocukluğu yoksulluklar, onmazlıklar içinde geçmişti hep. Jim'in annesi yoktu, doğduğunda ölmüştü, küçüğün, kadın diye tanıdığı tek insan evişlerini çekip çeviren İsveç'li Amy'ydi.

Amy, o sabah pazarlık elbiselerini giydirdi Jim'e, sonra elinden tutup okuluna götürdü. Jim, Amy'yi severdi ya, onunla birlikte okula gidiyor olmak hoşuna gitmedi nedense. Bunu Amy'ye de dedi, bütün yol boyunca dır dır etti durdu.

Seni sevmiyorum hiç, dedi.

Seni hiç hiç sevmiyorum.

Ama ben seni seviyorum, dedi Amy.

Seviyorsun da, ne diye götürüyorsun beni okula?

Amy ile sokağa çıkışları ilk değildi tabii. Pazarları, çokluk Adliye Sarayı Parkına, bandonun çaldıklarını dinlemeye giderlerdi, ama bu başkaydı, okula gidişti bu.

Niye, ha? diye üsteledi.

Amy:

Herkes okula gitmeli de ondan, dedi.

Peki, sen kendin de gittin mi okula?

Hayır, dedi Amy.

Ben niye gidiyorum peki?

Tasalanma, seveceksin okulu.

Jim, hiç sesini çıkarmadan bir süre yürüdü, eli Amy'nin elindeydi. Sevmiyorum seni işte, dedi. Hiç ama hiç sevmiyorum artık.

Oysa ben seni seviyorum, dedi Amy.

Jim:

Seviyorsun da, ne diye götürüyorsun beni okula? diye sordu yeniden.

Niye götürmeyecekmişim?

Amy, çocukların okula gitme konusunda nasıl direndiklerini biliyordu elbet.

Çok seveceksin okulu, dedi. Oyunlar oynayacaksın orda, şarkılar türküler söyleyeceksin.

İstemiyorum, dedi Jim.

Ben de her gün öğleden sonraları gelip seni alacağım.

İstemiyorum, istemiyorum.

Oğlanın bu denli direnmesi, Amy'yi bir ara umutsuzluğa düşürdü, düşürdü ya kurtuluş yoktu ki...

Okul, her ikisine de soğuk, çirkin, yadırgatıcı geldi, Amy duyduklarından hiç mi hiç hoşlanmadı o an. Merdivenlerin önündeyken vazgeçeyim bile dedi. Koridorlar, sınıflar ürküntü veriyordu Amy'ye. Aynı korku, Jim'de de vardı. Her yan garip garip de kokuyordu.

Jim, müdür Bay Barber'den kesinlikle hoşlanmadı, Amy de adama tepeden baktı.

Oğlunuzun adı ne? diye sordu Bay Barber.

Amy:

Benim değil, doktor Louis Davy'nin oğlu, dedi. Adı da Jim. Ben doktor Davy'nin evişlerine bakıyorum.

Yani adı James, öyle mi? dedi Bay Barber.

Amy:

Hayır, dedi. Yalnızca Jim.

Oldu, dedi Bay Barber. Göbek adı ne?

Göbek adı da yok. Daha küçük. Adı Jim Davy şimdilik.

Oldu, dedi Bay Barber. Birinci sınıfa almaya çalışacağız, baktık olmuyor, o zaman yuva bölümüne aktarırız.

Doktor Davy dedi ki, birinci sınıftan başlayabilir. Yuvadan olmasın dedi.

Oldu.

Amy, bir ara sandalyada oturmuş korkuyla bakan oğlanın gönlünü alayım, dilinin döndüğünce; onu nasıl sevdiğini, ayrıldıklarından ötürü nasıl üzüldüğünü anlatayım, tatlı bir iki şey söyleyeyim dedi, ama gıkı çıkmadı. İçinde kaldı hepsi.

Jim, başı dimdik yukarda, sandalyadan indi, sınıfına gitmek üzere müdür Bay Barber'in yanında yerini aldı.

Bu, yol boyunca Amy'nin aklından hiç çıkmadı, eni konu gururlandı Jim'le, tabii ağlamayı da eksik etmedi.

Birinci sınıfın öğretmeni bayan Binney, ihtiyar, sıska bir kadıncağızdı. Sınıf oğlanlı kızlı ağzına kadar dolmuştu, garip, ağır bir koku sinmişti içeriye.

Jim, yoklamada birçok adların sayıldığını duydu: Charles, Ernest, Alvin, Norman, Betty, Hannah, Juliet, Viola, Polly.

Safi kulak kesilmiş, bayan Binney'in dediklerinden birini bile kaçırmamaya bakıyordu: Sen, Hannah Winter, ne çiğniyorsun ağzında bakayım? Hannah Winter kıpkırmızı oldu, yeniden ağzını oynatmağa başladığında, Jim, kızdan pek hoşlaştı.

Çiklet, dedi Hannah.

Çıkar onu ağzından, at çöp sepetine çabuk.

Küçük kız sırasından kalktı, sınıfın öbür köşesin-

deki çöp sepetinin yanına gitti, ağzından çikletini çıkarıp attı.

Bayan Binney:

Ernest Gaskin, ya senin çiğnediğin ne? diye sordu yeniden.

Ernest:

Çiklet, efendim, dedi.

O an, Jim, Ernest Gaskin'i de seviverdi.

Teneffüste Ernest'le bir araya geldiler, Ernest, Jim'e türlü oyunlar gösterdi.

Okul saatinin sonunda Amy geldi, koridorun ucunda Jim'in çıkmasını bekledi. Jim gelene kadar hem kızgın, hem somurtgan duradurdu. Bütün gün kendi kendine neler neler kurmuştu: o yüzden, Jim'i karşısında hiç bir şey olmamış, sapasağlam, yarasız beresiz bulunca pek şaşırdı. Nerden bakılırsa bakılsın, okul, Amy'ye korku veriyordu.

Oğlanı elinden sıkı sıkıya kavradı, çıktı okuldan; yarı kızgın, ama yarı da onurlu yürüdü.

Sekizden sonra ne gelir? diye sordu Jim.

Amy:

Dokuz, dedi

Jim:

Saran sekiz, saran dokuz, kamçı başlı kara domuz, dedi.

Babası yemekte suskun oturuyordu. Jim ona da:

Sekizden sonra ne gelir? dedi, sordu.

Dokuz, dedi babası.

Saran sekiz, saran dokuz, kamçı başlı kara domuz.

Sabahleyin babasından biraz bozukluk istedi.

N'apacaksın parayı?

Çiklet alacağım, dedi Jim.

Babası bir yirmibeşlik toka etti, Jim de okula

giderken yolu üzerindeki bayan Riley'in dükkânından bir çiklet aldı. Amy'ye:

Bir parça da sana vereyim mi, ister misin? dedi.

Bana da vermek istiyor musun sahiden?

Jim, bir anlığına düşündü, sonra karşılık verdi: Evet.

Demek artık beni seviyorsun?

Seviyorum, dedi Jim. Sen de beni seviyor musun?

Tabii, dedi Amy.

Okulunu da seviyor musun?

Doğrusu, Jim, pek emin değildi bundan, ama çiklet çiğnemesini çok sevmişti, niçin saklasın. Hannah Winter'i de sevmişti, Ernest Gaskin'i de.

Bilmiyorum, dedi.

Hiç şarkı öğrendiniz mi?

Daha öğrenmedik.

Peki, oyun moyun?

Sınıfta değil ama. Teneffüse çıktığımızda bahçede oynadık.

Bayan Binney;

Ağzında ne çiğniyorsun bakayım Jim Davy? diye seslendi.

Ha ha ha diye aklından geçirdi Jim;

Çiklet, dedi.

Sonra çöp sepetine kadar gitti, çikletini attı, sonra yine yerine döndü, oturdu. Hannah Winter de görmüştü onu, Ernest Gaskin de. Okulun en güzel yanı işte buydu.

Jim, artık büyümeye yönelmişti, büyümeye.

Ernest Gaskin'i bahçede önleyip sordu:

Çiğnediğin ne senin?

Fil eti, hem de çiğ çiğ, dedi Ernest Gaskin. Ya sen ne çiğniyorsun Jim Davy?

Jim, ne çiğnediği üzerine matrak bir şey bulup

söyleyeyim diye düşündü, bulamadı bir türlü.

Çiklet, dedi. Ernest Gaskin bu çiklet sözüne kendi fil eti dediğinde Jim'in gülüşünden çok daha delidolu güldü.

Hiç de matrak bir şey değil dediğin, dedi .

Sınıflarına girerlerken koridorda Hannah Winter'i gördü.

Hannah Winter, dedi. Dünyada en çok sevdiğin sakızlı şey nedir?

Küçük kız şaşırdı, irkildi. Güzel bir şey söyleyip karşılık vermek istedi; Jim adıyla onu çağırıp ilginç bir soru sorduğunda, neler duyduğunu bir bir söylemek istedi, ama düşündü düşündü nasıl diyeceğini bulamadı. Üstelik sınıfa da girmişlerdi, vakit makit kalmamıştı.

O anki şaşkınlığıyla:

Tutti fruti, dedi hemen.

Kızın dediği, Jim'e şimdiye kadar hiç duymadığı yeni, güzel bir kelimeymiş gibi geldi. Bütün gün de bu tutti frutiyi ağzından düşürmedi.

Eve dönüşlerinde, yoldayken Amy'ye de tutti fruti dedi.

Amy Larson, dedi. Ne çiğniyorsun ağzında bakayım?

Yemekte olanı biten bir bir babasına anlattı.

Takır takır takraba, içindedir akraba, ağzında yoktur dişi, her gün yemektir işi, ya erkektir ya dişi, bunu bilir her kişi. Nedir bu bil.

Bilmiyorum, dedi babası. Neymiş?

Jim:

Beşikle çocuk, dedi.

Amy memnun mutlu sırıttı.

Tutti fruti, dedi Jim.

O ne peki?

Çiklet. Hannah Winter'in en bayıldığı sakızlı şeker.

Hannah Winter de kim? diye sordu babası.

Bizim sınıftan bir kız.

Ha...

Yemeğin ardından Jim yere çöktü, oturdu: kırmızılı mavili topacını fır fır döndürmeye başladı.

İyi iyi, diye geçirdi içinden. Daha üzgünlüğü pek geçmiş sayılmazdı. Fakat çiklet numarası hiç de kötü değildi, hele Hannah Winter... Çiğ çiğ fil eti dedi; düşündü yine, için için de sevindi.

Babasına dönüp yüksek sesle:

Çiğ çiğ fil eti, dedi.

Babası yüzünü akşam gazetesiyle örtmüş, okumaya vermişti kendini. Gazeteyi indirdi, bir güzel katladı, sonra kalkıp oğlunun yanına, yere çömeldi.

Amy, baba oğul onların ikişini bir arada yere çökmüş görünce, gözlerinde biriken yaşları tutamadı, boşandı.

PAZAR ZEPLİNİ

LUKE benim elimden tutuyordu, ben de Margaret'in. Her birimizde birer beş centlik vardı; sakın parayı iç edeyim deme Mark, dedi Luke. Geçen seferki gibi yapıp dondurmaya vereyim deme sakın.

Sen de ama, dedim.

Baktım, Luke yine aynı yolun yolcusu, parayı ne attı, ne bir şey. Kilisedeki sunak çanağının önünden geçti gitti. Ben de, n'aptıysa onu yaptım. Öğleden sonra sıcak bastırınca gittim, bir külâh dolusu dondurma aldım paramla. Schultz iki kaşık da cabadan verdi. Emerson Okulunun önündeki aylandozların altında dondurmamı yerken Luke'e yakalandım.

Belâ gibi üzerime geldi.

Ah-ha, dedi.

Nerden buldun parayı bakayım Mark?

Bilirsin nerden olduğunu, dedim.

Nerden bilecekmişim, dedi. Hadi, de bakalım nerden buldun?

Sunak çanağından, dedim. Parayı atmayıp kendime sakladım.

Ne günah ne günah, dedi.

Günahmış! Sanki kendi yapmaz gibi...

Ben hiç böyle bir günah işlemedim, dedi Luke.

Öyle, tabii, dedim. Ama iane çanağının yanından parayı atmayıp geçtin gibi yine.

Ben para biriktirmek için öyle yaptım, dedi Luke.

Ne biriktirmesiymiş o? diye sordum.

Bir zeplin alacağım da... dedi.

Zeplin dediğin kaç paradır ki?

«Çocuk Dünyası» dergisinde tamamı bir dolar diye yazıyordu. Herşeyi içinde, bir dolar. Tâ Chicago' lardan gelecek hem de.

Sahici bir zeplin mi? dedim.

İki kişi binip yükselebilirmiş içinde, dedi. Benlen Ernest West, ikimiz bineceğiz.

Külâhtaki son dondurmayı da yaladım.

Ya ben? dedim.

Sen yoksun, dedi Luke. Sen daha ufaksın. Çocuksun daha. Ernest West benimle yaşıt.

Çocuk mocuk değilim, dedim. Ben sekiz yaşındayım, sen de on. N'olursun, ben de senlen zepline bineyim Luke.

Olmaz, dedi.

O an ağlamadım ama bayağı üzüldüm. Luke acıyarak baktı bana.

Alice Small'u seversin sen anca, dedi. Tam çocuksun.

Gerçekti dediği, Alice Small'dan hoşlaşıyordum, ama Luke'un durup dururken bunu yüzlemesinin âlemi mi vardı?

Bir acındım kendime, bir acındım. Alice Small'u seviyordum, evet, fakat öyleyken de yine dilediğimi yapmıyor muydum yani? Hiç onlan gezip tozuyor muydum? El ele tutuşup ona kendisini ne kadar sevdiğimden söz ediyor muydum? İkide bir adını anıyor muydum? Yok, hayır, hiç. Hayır, korkuyordum bile ondan. Yüzüne uzun uzun bakacak kadar bile yürekli değildim. Üstelik kız benden çekiniyordu da, çünkü güzelin güzeliydi.

Sen kalleş oğlu kalleşsin Luke, dedim. Alçak piçin birisin, dedim. Daha bir sürü sövgü arandım, daha büyük oğlanların sövgülerinden söyleyeyim dedim ya, ağlamaya başlayınca kesildim.

Kendi öz kardeşime böyle böyle demem zoruma gitmişti. İkindin bunu ona da anlattım.

Deli olma be, dedi Luke. Tekme, tokat, sopa beni incitir, ama kötü sözler aslâ.

Ben sana tekme, tokat vurmadım ki Luke, dedim.

Ama bir yığın kötü söz ettin, dedi Luke.

İsteyerek değildi, valla'a Luke, dedim. Sen de bana Alice Small'u seviyorsun dedin ama.

Elbet seviyorsun. Sen de biliyorsun bunu pekâlâ, bütün dünya biliyor.

Sevmiyorum, dedim. Kimseyi sevdiğim mevdiğim yok hiç.

Sen Alice Small'u seviyorsun oğlum, dedi.

Hay piç oğlu piç, dedim.

Babam dediğimi duydu.

Koltuğuna oturmuş kitabını açmış okuyordu güzel güzel; duymuş olacak ki kalktı, bizim odamıza geldi. Ben hemen ağlamaya durdum.

N'oluyor bakalım delikanlı? diye sordu. Ne diye kardeşine karşı öyle kötü sözler ediyorsun?

Luke, tam başlayacakken;

Önemli değil, dedi babam. Sen de ne demelere iki de bir ağlatıyorsun Mark'ı canım?

Benim bir şey yaptığım yok ona, dedi Luke.

Var, dedim. Bana Alice Small'u seviyorsun dedin.

Babam:

Alice Small mu? diye sordu.

Adını bile duymuşluğu yoktu, böyle biri dünyada yaşıyor muydu, nerden bilsindi.

Kimmiş bu Alice Small? dedi.

Okuldan, bizim sınıfta, dedim. Babası da kilisede rahip. Büyüyünce o da babasının izinde yürüyecekmiş, böyle dedi bir gün sınıfta hepimize.

Babam:

Luke'a öyle kötü sözler söylediğine pişman olduğunu açıkla, hadi, dedi.

Dediklerimden dolayı üzgünüm Luke, dedim.

Sen de, Alice Small yüzünden Mark'a takıldığına üzüldüğünü söyle bakalım dedi babam.

Alice Small yüzünden sana takıldığım için çok üzgünüm, dedi Luke. Dedi ama, üzgün müzgün olmadığını biliyordum pekâlâ, oysa ben, üzgünüm dediğimde üzgündüm gerçekten, o ise ne üzgündü ne bir şey. Babam var diye yalandan atıyordu.

Babam ikimize de böyle dedirtip kendi köşesine dönmezden önce:

Birbirinizle iyi geçinin, birbirinizi kızdırmayı da bir yana koyun, anlaşıldı mı? dedi.

Evet efendim, dedi Luke.

Sonra ikimiz de birer **«Saturday Evening Post»** dergisi aldık, resimlerine bakmaya başladık. Luke tek söz etmedi benimle.

Ben de zepline binecek miyim? diye sordum.

Derginin sayfalarını çevirdi, bana mısın bile demedi.

Bir kerecik de mi? dedim.

Gecenin yarısında uykumdan uyandım, aklım fikrim hep zeplindeydi çünkü.

Luke, dedim.

Derken o da uyandı.

N'oo, ne istiyorsun yine? dedi.

Luke, dedim. N'olur izin ver, ben de Chicago'dan gelince o zepline bir kerecik olsun bineyim.

Hayır, olmaz, dedi.

Bir hafta geçti aradan.

Pazar geldi, hep birlikte kiliseye gittik.

Sakın parayı iç edeyim deme ha, dedi Luke.

Sen de ama, dedim.

Sen hep bildiğini okursun, dedi.

Ben de bir zeplin istiyorum, alacağım, dedim.

Nerden çıkardın zeplini, kim dedi sana bunu? dedi.

Parayı iç edersen, ben de iç ederim, dedim.

Margaret'in bizi dinlediği falan yoktu. Birlikte yürürken Luke, sözü döndürüp dolandırıp zepline getirdi yine.

Yarısının parasını veririm Luke, dedim. Yeter ki beni de bindir şu zepline.

Luke:

Paranın yarısını Ernest West verdi, dedi. İkimiz ortağız zeplinde.

Sekiz hafta mı ne geçmişti aradan, bir gün Luke, zeplin Chicago'dan geliyor diye haberini verdi.

Eh, kına yakın artık, dedim. Bir zeplinine bindirmedin beni ya, unutma bunu. Gün gelecek, ben de kayığımla devr-i âlem gezisine çıktığımda seni almayacağım, bak nasıl pişman olacaksın.

Git lan, dedi Luke.

N'olur be Luke, dedim. Bırak ben de sizle bineyim şu zepline. Bunu yaparsan, ben de seni kayığımla devr-i âlem gezisine alırım.

Biz öyle konuşurken Ernest West'le kızkardeşi Dorothy de kilisenin önünde durmuşlardı; Margaret'le Ernest'in kızkardeşi birlikte kilise avlusuna girdi-

ler, biz; ben, Ernest, bir de Luke kaldırımda kaldık.

Palka eskos, dedi Ernest.

Luke da:

İmmel, dedi.

Ne demek o dediğin? diye sordum.

Sana söyleyemeyiz, dedi Luke. Bu bizim kendi kuş dilimiz.

Ne demek, bana da söyleyin, kimseye demem, dedim.

Olmaz, dedi Ernest. Sonra Luke'a:

Effin ontur, dedi.

Luke da:

Garic hopin, dedi. İkisi birden makaraları koyverdiler.

Ernest:

Garic hopin, dedi, güldü.

Bana da söyle ne demekse Luke, dedim. Söz veriyorum kimseye söylemem ne olduğunu.

Olmaz, dedi. Sen de kendine bir yeni kuş dili uydur. Tutan mı var?

Nasıl olduğunu bilmiyorum ki, dedim.

Kilisenin çanı çaldı, hepimiz içeri girip yerlerimize oturduk. Luke'la Ernest yanyana oturdular. Luke, basıp gitmemi, yanlarına sokulmamamı söyledi. Onların hizasında bir yere, en arka sıraya gidip oturdum ben de. En öndeki sırada Alice Small vardı. Rahip babası göründü, geldi, merdivenleri çıkıp kürsüdeki yerini aldı, törene başlattı. Uzun boylu, törenden önce, törenden sonra hep gülen, güleç bir adamdı. Ama tören anındayken bir kez olsun gülümsediğini gören olmamıştı.

Birkaç şarkı söyledik. Ernest West çaktırmadan kendince birine başladı, Luke de arkasını getirdi: Barın birinde otururken, otururken, son cigaramı

yakmış tellendirirken, cepten döküldü gitti paralar derken.

Ernest West'le Luke'u bir kıskanıyordum ki. İkisi de kafa dengiydiler, kilisede bile gırgırın yolunu buluyorlardı. Bir ara Ernest, Luke'a doğru baktı, arkel ropper dedi, Luke hemen karşılığını yapıştırdı: haggid ossum. Gülmemek için ikisi de zor tutundular.

Onlara bakıp bakıp kendimi bir zavallı saydım, o kadar olur. Gizli dillerini bir öğrenebilseydim... O zaman, ben de onlar gibi...

İşin tadına erınek için, arkel ropper dedim ben de, ama bir anlam çıkaramadını. Arkel ropper'in asıl anlamını bilmedikçe ne tadı vardı, ne tuzu. Bu iki kelime kadar matrak bir başka şey düşündüm, ne vardı acaba dünya yüzünde? Ne olduğunu bir türlü çıkaramadım. Haggid ossum da dedim, bu daha çoğalttı üzüntümü. Ama dur sen, bir gün ben de dünyanın en gizli kuş dilini keşfedecek ama ne Ernest'e, ne de Luke'a bunun ne olduğunu kesinlikle söyleyecektim. Bulduğum kuş dilinin her kelimesinden dört köşe olacaktım, oh! Üstelik, ondan başkasını da konuşmayacaktım. Yalnız benle benim gibi birkaç kişi daha bileceklerdi. Söz gelişi Alice Small. Yalnız Alice bir de ben. Ohber linten diyecektim Alice'e, ne dediğimi bir güzel anlayacaktı, bana bakacak, gülümseyecekti. Ben de elinden tutacaktım onun, belki öperdim de.

Yöneticimiz Harvey Gillis söz aldı, Presbyterian mezhebinin dünyanın öbür ülkelerindeki çalışmalarını anlattı bize.

Ey gençler, dedi. Söz gelişi, Kuzey Afrika'da nice kendini bu işe adamışlar, Tanrının yardımıyla her gün İsa adına türlü mucizeler yaratıyorlar.

Bunları derken sesine etkileyici bir ton vermeye çalışmıştı.

Tanrımız şimdi bu ilkel insanların karanlık dünyalarına ışık tutuyor, onları aydınlığa eriştiriyor. Onların bu kurtuluşlarına şükredip dua etmeliyiz.

Luke:

Bu Harvey Gillis de pek umper gamber be, dedi Ernest'e.

Gülmemek için de zor dayanıyordu.

Ah, öyle yalnızdım ki.

Ne bildiklerini ben de bir bilseydim. Harvey Gillis umper gamper. Yöneticimiz için bu iki kelime kimbilir ne anlamlara geliyordu. Kız gibi ürkek, bir o kadar da çelişen bir sesle konuşmasını sürdürüyordu. Aklım fikrim hep o kelimelerdeydi. Yok, birazcık da Alice Small'da. Harvey Gillis'in ne dediğini bile anlamıyordum hiç.

Dinimizin öncüleri dere tepe demiyorlar, hastalık, sağlık dinlemiyorlar, diyordu. Efendimizin dünyaya bir ikinci gelişi için insanları hazırlıyorlar. Onun ışığını, gerçeğini dünyanın en uzak köşelerine kadar götürüyorlar. Onları akıldan, gönülden çıkarmayalım, dua edelim onlar için. Acaba Bayan Valentine lûtfederler mi?

Lûtfetmek mi? Pöh. Kadıncık bütün bir hafta yalnız bu ânı bekliyordu.

Yerinden kalktı, orgun başına geçti, oturdu; gözlüklerini de gözüne taktı. Kırkında, ya da aşkın, bir deri bir kemik kalmış bir kadıncağızdı, kilisemizin orgunu çalardı. Yaman bir çalıcıydı. Kimseyi sevmez görünürdü. Hayatımda iki defa böylesi törenlerde bulunmuştum, ikisinde de bu Bayan Valentine milimi milimine aynı hareketleri yapmıştı. Her seferinde yöneticimiz kendisini buyur etmiş, her seferinde Bayan

Valentine yerinden kalkmış; orgun başına geçmiş, oturmuş, gözlüklerini çıkarıp takmıştı.

Bayan Valentine orguyla eşlik ederken biz de Afrika'nın uçsuz karanlıklarıyla dünyanın yedi iklim dört bucağındaki kahraman din kardeşlerimiz için dualar okuduk.

Ernest, Luke'a:

Exel sorga, dedi.

Tamam, dedi Luke da.

Tanrı babamıza şükürler olsun. İyiliği üzerimizden eksilmesin, bizi doğru yoldan şaşırtmasın hiç.

Dua hem uzun hem sıkıcıydı. Üstelik, o an Harvey Gillis, Bayan Valentine'ın yanına varıp kolundan tutarak onu sarsacak, uyandırıp bu sabahlık yeter bayan Valentine, diyecek diye boşuna bekledim. Yöneticimizde bir kıpırdanma olmadı. Gözlerimi açıp baktım, bekletmeden yeni bir duaya geçti hemen. Dua okunurken genellikle insan gözlerini yumar, bense açtım inadına. Açtım, kilise içinde neler oluyor diye çevreme bakındım.

Bir şey bile olduğu yoktu. Herkes, Ernest, Luke, ben dahil; başını önüne eğmişti. Luke'la Ernest kendi aralarında kendi gizli dilleriyle fısıl fısıl konuşarak gırgır geçiyorlardı. Olduğum yerden Alice Small'u da bir güzel görüyordum; o tatlı başını herkeslerden daha güzel, daha alımlı önüne eğmişti. Tanrım, dedim. N'olursun, bir gün ben de Alice Small'la yalnız ikimizin bildiği bir dille konuşayım. Gizli dilimizi de dünyada ikimizden başka kimsecikler bilmesin.

Âmin.

Sonunda Bayan Valentine duayı bitirdi. Biz de kilisenin bir köşesinde toplandık, İncil'den hikâyelere çalıştık, sonra da sunak çanağının önünden geçtik bir bir.

Luke'la Ernest yan yana bir sıraya oturmuşlar, beni de uzaklaştırmışlardı kendilerinden, ben de arkada bir yere gidip oturmuştum. Baktım; bakalım Luke sunağa para atacak mı diye. Her pazar kiliseden çıkarken hepimize birer 'Çocuk Dünyası' dergisi dağıtırlardı. Dergide yaşını başını almış kör, ya da sakat adamların kendi başlarına yaptıkları bazı şeylerin hikâyesi verilir, bunların nasıl yapıldıkları da bir bir öğretilirdi. Bir keresinde Luke'la bunlara bakarak bir elarabası yapmaya kalkışmış fakat bir türlü tekerleğini beceremeyiştik. O günden sonra da başka bir şey yapmaya kalkmadıktı. Derginin en arka sayfasında da, bu, resimlerle açıklanıyordu.

Öğretmenimiz Henry Parker diye biriydi. Kalın camlı gözlükler takan, ağzının çevresi oldum olasıya kırmızı kırmızı sivilcelerle dolu, hasta görünüşlü, kimsenin hazzetmediği bir adamdı. Hoş, kimsenin de pazar günleri kilise okuluna gitmekten hazzettiği yoktu ya. Babamın zoruyla gidiyorduk biz de. Faydadan uzak değildi babama göre. Ama, gün gelir büyüyünce ister gidersiniz, ister gitmezsiniz; o sizin bileceğiniz bir iş, dedi. Ama şimdi, buna zorunlusunuz.

Evet, tamam, dedi annem de.

Biz de çaresiz gittik, gidiyorduk. Gitmeyip de n'apacaktık, pazar sabahı adam n'apar? Hiç. Ernest West bile geliyordu bizle. Üstelik Luke'la bir olup gelmezlik de etmiyorlardı. Kendi uydurdukları kuş diliyle konuşuyorlar, milleti matrağa alıyorlardı.

İncil'den okuduğumuz hikâye Hazreti Yusuf'la kardeşlerinin hikâyesiydi. Derken söz nerden kopup geldi bilinmez; sinemadan, filmlerden konuşulmaya başlandı.

Luke, Ernest West'e:

Ah-ha, dedi.

Henry Parker:

Şimdi, bakalım, dedi. Her biriniz söyleyin, niçin hangi sebeplerden ötürü sinemaya gitmemeliyiz!

Hepimiz topu topu yedi kişiydik.

Pat Carrico:

Çünkü, dedi. Filmlerde hep danseden soyunuk kadınlar olur, ondan.

Evet, dedi Henry Parker. Güzel bir sebep doğrusu.

Tommy Cesar:

Bize hırsızların iyi insanları öldürdüklerini gösterir, dedi.

Çok güzel, dedi öğretmenimiz.

Öyle ama, dedi Ernest West. Hırsızları da her bir vakit polisler çekip vururlar, öyle değil mi? Hırsızların sonu, hep polislerin elinden olur. Bu, doğru bir sebep değil.

Tommy Cesar diretti.

Bize hırsızlığı öğretir ya, hırsızlığa kışkırtırlar bizi ya...

Bence de senin dediğin doğru Tommy, dedi Henry Parker. Evet, bize kötü örnek olurlar hepsi de.

İyi ya, peki, dedi Ernest West. Madem öyle.

Luke'a doğru domuzuna bir bakışla baktı, gizli dillerince bir şey diyecekti, pek gereği olmadı; Luke, zaten açıktan açığa gülüyordu. Ernest de onunla bir oldu, gülmeye başladı. Sanki Luke, onun ne matrak bir şey söyleyeceğini önceden kestirmişti de, anlaşmışlar, birlikte gülüyorlardı.

N'oluyor bakayım, dedi öğretmenimiz. Kilisede gülmek ha? Ne gülüyorsunuz siz ikiniz orda bakayım?

Söyleyeyim de görsünler günlerini diye düşündüm. Diyeyim ki, onların uydurdukları bir gizli dilleri var. Sonra ayıp kaçar dedim. Yok, yok, kendile-

rince bir kuş dili uydurmuşlardı, eğleniyorlardı. Bir kelimesini bile anlamasam, yine de suculuk etmemin yeri yoktu.

Hiç, dedi Luke. İnsan gülemez mi yani?

Sonra Jacob Hyland'a geldi sıra. Jacob dünyanın en sersem sepet oğlanıydı. Ne aklı vardı, ne fikri. Ne sorulsa karşılığını bulup veremezdi.

Sen söyle bakayım, dedi Bay Parker. Sence asıl sebep nedir biliyor musun?

Ben ne'bleyim, dedi Jacob.

Canım bir şey bul, söyle işte, dedi Bay Parker. Niçin gitmeyiz sinemaya, onu söyle.

Jacob düşünmeye başladı. Yani çevresine bakınmaya başladı demeye getiriyorum. Aptal aptal çevresine, sonra yere ayaklarına baktı, sonra gözlerini tavana dikti, ne diyecek diye boşuna bekledik durduk biz de.

Uzun bir süre düşündü, sonra:

Niçin gitmeyiz, bilmiyorum, dedi. Niçin gitmeyiz acaba?

Öğretmenimiz:

Onu ben soruyorum, dedi. Ben sebebini biliyorum ama bakalım sen biliyor musun diye sana soruyorum. Hadi bakalım uygun bir sebep söyle bize Bay Hyland.

Jacob yeniden aynı yollardan düşünmeye başladı. Hepimiz acındık ona. Herkes bir ufacık sebep olsun bulup söyleyebilirdi kendine göre, ama Jacob gibi sersem sepet bir oğlan nerden, ne bulsundu. Kimse bilmezdi aptallığının nerden geldiğini. Sınıfımızdakilerin hepsinden de yaşça büyüktü; sırasında oturur, burnunu diker, başını kaldırıp sahibinden işmar bekleyen bir köpek gibi Bay Parker'e bakardı.

Eee, hadi, dedi öğretmenimiz.

Jacob:

Valla'a bilmiyorum, dedi. Zaten ben çok sinemaya da gitmem ki.

Daha önceleri gittindi ya, değil mi?

Evet efendim, gittimdi. Ama çarçabuk unuttum hepsini. Hiç hatırlamıyorum.

Tabiî, dedi öğretmenimiz. Ama gittiklerinin arasından bir kötü örnek seçip bunu bir sebep olarak bize gösterebilirsin. Gösterir, dersin ki, şundan ötürü biz sinemaya gitmeyiz.

Öğretmenimiz böyle der demez Jacob'un gözleri parladı, yüzüne bir gülümseme yayıldı.

Anladım, dedi.

Söyle o halde...

Bize düşmanlarımızın suratına kremalı pastalar atmayı, bir de bayanlara tekme vurup kaçmayı öğretir.

Bu mu bütün aklında kalan?

Evet efendim, dedi Jacob.

Ernest West:

Bu bir sebep değil, dedi. Kremalı pasta atmanın ne kötülüğü var yani?

Hepsi suratına yapışsın da gör, dedi Jacob, sırıtmadı, ciddiydi. Hatırlasana, dedi, herifin suratı ne hale geliyordu.

Bay Parker:

Tabiî, dedi. Durup dururken bayanlara tekme atmak da ayıp bir şey. Tamam, güzel Bay Hyland. En akla uygun sebebi bulduğuna inanıyorum ben, iyi düşünüp buldun bunu, aferin.

Ardından Nelson Holgum'a döndü.

Bir kere çok pahalı, dedi Nelson. Bilet parası çok.

Hiç bile değil, dedim. Bijou'da sudan ucuz. Üstelik bu bir sebep olamaz.

Ama o parayla koca bir ekmek alabilir insan, dedi Nelson. Bir bilet parası bugünlerde iyi para.

Bay Parker:

Doğru, dedi. İyi bir sebep buldun sen de. Paramızı sinema yerine daha akıllıca alış verişlerde kullanabiliriz pekâlâ. Söz gelişi, sizin gibi delikanlılar, harçlıklarını sinemaya yatıracaklarına din işlerimize bağışlarlarsa daha akıllıca davranmış olurlar. Çünkü dinimizin yayılması yolunda sizin sinemaya gitmek için sokağa attığınız bu paralara şiddetle ihtiyacımız var.

Böyle dedi, sonra başıyla Ernest West'e işaret etti.

Sinema, sahip olduğumuz şeylerden hoşnut kalmamızı öğretir bize, dedi Ernest West. Filmlerde otomobillerine binip dolaşan, koca koca evlerde yaşayan insanları seyrederiz, bu da bize memnunluk verir.

Bu, olsa olsa kıskançlıktır, dedi Bay Parker.

Ernest West:

Bütün bu şeylere biz de sahip olmayı isteriz, dedi. Ama biliriz ki, bunları edinmek mümkün değildir. Çok, çok para ister çünkü. O zaman da üzüm üzüm üzülürüz.

Hah, şimdi oldu işte, dedi Bay Parker. Bu harika bir sebep.

Luke'a döndü. Ondan sonra sıra benimdi.

Bir kere müzik berbat, dedi Luke.

'Liberty'de değil, dedi Tommy Cesar. **Kinema'**daki bile iyi. Bu bir sebep olamaz.

Ama **'Bijou'**da felâket. Bir tek parça biliyorlar, otomatik-piyano habire onu çalıp duruyor. **«Rüzgârların Düğünü»**nü berbat ettiler bu yüzden.

Tommy Cesar yine karıştı:

Doğru değil bu da, dedi. Bazan başka parçalar

da çalıyorlar ya. Şimdi adını hatırlamıyorum ama, en az altı yedi parça var, çalıyorlar.

Hepsi birbirinin eşi, dedi Luke. Adamın kafası kazan gibi şişiyor.

Öğretmenimiz:

Sinema yerine daha başka yerlere gitmeliyiz, dedi. Adamın kafasını şişirdiği doğrudur. Üstelik sağlığımıza da zarar. Oysa bize en başta sağlığımız gerek. Sağlıksız insan bir işe yaramaz.

Sinemaya gitmemeliyiz, çünkü sinemadan çıkınca kendi kasabamızı sevmez bir duruma geliyoruz, dedim. Herşey kötünün kötüsü görünüyor gözümüze, insan çekeyim gideyim burdan, diyor.

Sunağa para atma zamanı geçmek üzereydi. Bay Parker, konuyu derledi toparladı, paramızı en doğru yerlere harcamamız üzerine kısa bir söylev çekti.

Tommy Cesar çanağa iki penny attı, Pat Carrico üç, Nelson Holgum da bir. Jacob Hyland tek bir kuruş salladı. Sıra Ernest West'e geldi; Luke'un elini tutuyordu, Luke benimkini, ben de Bay Parker'in elini. Üçümüz de oralı bile olmadık. Bay Parker elini cebine daldırdı, bir sürü bozukluk çıkardı, attı. Bozukluklar çanakta şıngırdadı. Bunu yapınca kendine bir pozlar verdi, bir kurumlandı. Kimse sevmezdi bu yanını onun, hattâ sersem sepet Jacob Hyland bile. Bunu yaptı mı yaptı, kendini dünyanın kurtarıcısı bellerdi.

Sonra hepimize birer **'Çocuk Dünyası'**ndan dağıttı, pazar dersimiz bitmiş oldu böylece.

Herkes bir koşu kendini dışarı dar attı. Ernest West:

Eh, dedi Luke'a. Yeniden buluşana kadar hadi aplica.

Aplica, dedi Luke. O ara küçük kardeşimiz Mar-

garet de kiliseden çıkıp yanımıza geldi, evin yolunu tuttuk.

'Çocuk Dünyası'nın son sayfasını çevirdiğimde zeplin üzerine bir yazı ile karşılaştım. Resim de koymuşlardı, zeplinin sepetinde ayakta durmuş dimdik, göklere yükselen iki oğlanı gösteriyordu. Ama nedense oğlanlar pek üzgündüler, üzerlerine bir gariplik çökmüştü.

Eve vardık, pazar yemeğine oturduk. Annem bir yandan babam bir yandan masayı bir güzel donatmışlardı. Tıka basa karnımızı doyurduk. Babam:

Bugünkü dersiniz neydi Luke? diye sordu.

Filmlerin kötülüğü.

O da neymiş? dedi babam.

Dans eden çıplak kadınlar. Hırsızların polis kurşunlarıyla öldürülmesi. Pahalılık. Sonra kremalı pastaların adamların suratına yapıştırılması.

Ha, dedi babam. Evet, pek kötü şeyler tabiî.

Yemekten sonra yapacak hiç bir şey bulamadım. Kalkıp Alice Small'lara gitmeyi, Alice'e kendisini ne kadar sevdiğimi söylemeyi çok isterdim. İsterdim ama korkuyordum da ayrıca. Ah bir kayığım olsaydı, ne güzel bir devr-î âlem gezisine çıkardım. Sonra aklıma zeplin geldi. Luke avludaydı, iki tahta bulmuş, birbirine çakıyordu.

N'apıyorsun? dedim.

Hiç bir şey, dedi. Çakıyorum yalnızca.

Luke, dedim. İşte benim param. Al bunu, zeplinin gelince beni de bindirirsin, ha?

Parayı vermek istedim, almadı nedense.

Olmaz, dedi. Zeplin yalnız benlen Ernest West'e ait.

Demek öyle, dedim. Madem öyle ben de kendime bir tane alırım.

Ne duruyorsun, dedi Luke.

Gün sıcaktı. Bizim çınarın altında serin bir gölgelik buldum, çöktüm; başladım Luke'un n'aptığını n'apacağını gözlemeye. Tahta parçalarını bitiştirip çakıyor, bir şeyler yapmaya çalışıyordu. Ama neydi, ne değildi, Tanrı bilir. On kadar tahtayı birbirine çaktı, bıraktı. Bütün yaptığı iş tahtaları yan yana çakmaktı. Başka bir halt ettiği yoktu.

Babam içerden çekiç seslerini duydu, piposunu somurarak dışarı çıktı.

Ne bu yaptığın senin? dedi, sordu.

Ne, ne? dedi Luke. Bu mu?

Evet, dedi babam. Nedir bu?

Hiç bir şey, dedi Luke.

Harika, harika.

Böyle dedi babam, sonra döndü, eve girdi.

Harika mı? dedi Luke arkasından.

Hiç bir şey değil aslında, dedim. Sen nemene bir şey yapıyorsun?

Babam içerden şarkı söylüyordu, sesini duyuyordum. Herhalde anneme hoş görünmek için bulaşığa yardım ediyor, tabakları kuruluyordu. Yükseklerden söylüyordu, derken çok sürmedi, annem de ona katıldı, şarkıyı birlikte söylemeye başladılar.

Luke, çakmayı durdurdu, toplandı, çaktığı tahtaları garajdan içeri attı.

Garajın çevresinde koştu, döndü, bir yığın tahtayla geldi, onları da berikilerin yanına attı, sonra gitti, yenileriyle geri geldi, onları da...

Necilik oynuyorsun? diye sordum.

Hiç bir şeycilik, dedi.

Luke, dedim. Hadi birlikte sinemaya, **'Bijou'ya** gidelim.

Senle ikimiz mi?

Tabiî, dedim. İkimizin de parası var nasıl olsa. Gideriz Tarzan'ı seyrederiz.

Ben zeplinimin derdine düşmüşüm, dedi. Durmadan para biriktiriyorum. Sekiz hafta sonra tamam, zeplin geliyor, ondan sonra ver elini bana...

Gidiyorsun yani? dedim.

Evet, dedi. Gidiyorum ki...

Herhalde uzaklara gitmezsin değil mi Luke?

Tabiî, dedi. N'apacağım sanıyordun?

Yani, bu, geri gelmeyeceksin demek değil, değil mi?

Geri dönerim, tasalanma. Belki bir iki aylığına giderim ama, geri dönerim mutlaka.

Nereye gideceksin önce?

Klondike'a, dedi. Kuzeye.

Soğuk olmaz mı oraları?

Tabiî olur. Olsun, benlen ortağım Ernest West, palka eskos, dedi.

Anlamı ne onun? dedim. N'olur bana da söyle Luke, ne demek palka eskos?

Bunu bir ben bilirim, bir de ortağım.

Kimseye söylemem ben de. Sözüm söz.

Gider, birilerine yetiştirirsin hemen.

Valla'a söylemem. Ölüm çıksın ki.

İki gözün önüne aksın mı?

İki gözüm önüme aksın ki söylemem Luke.

Valla'i de billa'i de mi?

Valla'i de billa'i de.

Palko eskos, dedi.

Evet, palko eskos, dedim.

Günaydın, dedi. Anlamı günaydın.

İnanmadım tabiî.

Hepsi bu mu yani?

Evet, palka eskos demek, o demek. Biz kendi kuş dilimizde böyle deriz.

Palka eskos Luke, dedim.

Immel, dedi.

Immel ne demek peki?

Immel mi?

Evet.

Ama kimseye söylemeyeceksin?

Dedim ya, aynen. İki gözüm önüme aksın ki.

Merhaba demek, dedi.

Hadi artık sinemaya gidelim, dedim. Nasıl olsa ikimizin de parası var.

İyi ya, dedi. Müzik kafa şişiriyor dedim ama, attım tabiî.

Anneme söyle, dedim.

Belki izin vermez.

Belki verir. Belki, babam der, verir o zaman.

Luke'la içeri girdik. Babam mutfakta annemin yıkadığı bulaşıkları kuruluyordu.

Sinemaya gidebilir miyiz anne? diye sordu Luke.

O da ne demek? dedi babam. Hani sinemanın kötülüğünü öğrenmiştiniz bugünkü derste ya?

Öğrendik, evet.

Yine de mi?

Ne oynuyor, hangi film? dedi annem.

Tarzan, dedim. Gidebilir miyiz anne? Paralarımızı sakladık. Luke, biriktiriyor, bir zeplin alacakmış. Ama bindirmiyor beni de, olmaz diyor hep.

Paralarınızı sunak çanağına atmadınız mı? dedi babam. Bu ne biçim inanış sizinkisi? Bilmiyor musunuz zavallı Presbyterian misyonerleri ta Afrika'nın göbeğinde neler çekiyorlar? Bilmiyor musunuz, onların sizin üç kuruş beş kuruşunuza mutlaka ihtiyaçları var?

Luke:

Öyle ama, dedi. Ernest West'le biz de zeplin alacağız, bizim de paraya ihtiyacımız var. O yüzden biriktiriyoruz, başka n'apabiliriz?

Ne biçim zeplinmiş bu? dedi babam.

Sahici bir şey. Saatte seksen mil yapıyor, iki kişi de taşıyor sepetinde. Benle Ernest West'i.

Kaçaymış peki?

Bir dolar, dedi Luke. Chicago'dan yollanacak.

Peki, başka bir şey yapalım sizlen. Hem garajı, hem de avluyu hafta boyu bir güzel silip süpürüp temizlerseniz, cumartesi ben size bir dolar veririm. Oldu mu?

Oldu, dedi Luke.

Babam:

Bir şartla ama, dedi. Mark da binecek o zepline.

Bana o işlerde yardım ederse, peki.

Eder. Edersin değil mi Mark?

İstediğinden çok hem de, dedim.

Babam ikimize de onar cent verdi, sinemaya gidebilirsiniz, dedi. Biz de **'Bijou'** sinemasındaki **Tarzan'a** gittik, on sekiz kısımlık **Tarzan'ı** seyrettik. İki kısım sonra bitiyordu. Tommy Cesar'la Pat Carrico da gelmişlerdi. **Tarzan'ı** kaplanın biri köşeye sıkıştırıp zor durumda bıraktığında ortalığı gürültüye boğuyorlardı.

Luke'la birlikte bütün bir hafta garajı, avluyu temizledik, pırıl pırıl ettik. Cumartesi gecesi babam sözünü tutup Luke'a bir dolar verdi. Luke da oturdu, Chicago'da zeplin satan birilerine güzel bir mektup yazdı, parayı da içine koydu, zarfı yapıştırdı, köşedeki posta kutusuna götürüp attı.

Eh, dedi. Şimdi bir beklemesi kaldı artık.

On gün bekledik. Bu on gün boyunca hep zepline

nasıl bineceğimiz, nerelere kadar nasıl gideceğimizden başka bir şey konuşmadık aramızda.

Sonunda beklediğimiz geldi. Küçücük bir paketti gelen, kutunun üzerinde **'Çocuk Dünyası'**nda gördüğümüz resimlerden biri vardı. Bir kilo bile çekmiyordu, anca yarım kilo ya var, ya yoktu. Luke, paketi açtığında şaşkınlığından ellerini oğuşturmaya başladı. Ben bayılacak gibi oldum, mutlaka bir yanlışlık olacaktı bu işte. Kutudan çıka çıka bir takım kâğıtlar çıkmıştı, birinde şunlar yazılıydı:

Sevgili çocuklar: Size zeplininizi gönderiyoruz. Nasıl yapılacağını da aşağıda okuyacaksınız. Bu denilenleri aynen uygular, parçaları birbirine dikkatle ekierseniz çok tatlı bir oyuncak sahibi olursunuz. Oyuncağınız uçup yükselecek, havada en az yirmi saniye kadar da kalabilecektir.

Hepsi hepsi buydu.

Luke, tarif edilenleri bin dikkatle uyguladı, kâğıtları kesip yan yana yapıştırdı, birbirine ekledi; sonunda zeplin biçimlendi, ortaya çıktı. Yapısıyla biçimi tam bir balonlu zepline benziyordu tabii, ama oyuncak zeplindi.

Zeplin zeplin dediğimiz işte buydu. Luke'un buna aklı yatmıyordu. Resimde iki oğlan sepete binmişler göğe yükseliyorlardı oysa, bunun neresine kim, nasıl binecekti? Herhalde bizim zeplinimizi trenle göndereceklerdi, bu olsa olsa modeli onun, diye düşündüm.

Luke, kendi kuş dilinde bir şeyler söyledi.

Ne dedin? diye sordum.

Senin anlayamayacağın iyi şeyler, dedi.

Sonra yaptıklarının hepsini paramparça etti, yırtıp attı, çıkıp gitti. Az bir süre sonra kendi eski denemesine girişti, elinde çekiç, bir takım tahta parçalarını birbirine çivileyip yeniden çakmaya başladı.

KEDİLİ HİKÂYE

ADAM yeni karılmış taze çimentoyla kaldırımın bir yanını işliyordu; patenli küçük kız:

Senin kedin var mı hiç? diye sordu ona.

Hem de koskocaman... dedi adam. Durmadan miyav miyav diyor.

Küçük kız; gözleri, diz çökmüş çalışan, yumuşacık çimentoyu alıp alıp malasıyla bir güzel düzleyen adamın ellerine takılı; bir anlığına adamın dediği o olağanüstü kocamanlıktaki kediyi düşündü: ne güzel kedi gibi miyav miyav demişti üstelik. O koskocaman kedi, bu eller bu ayaklarla ondan başkası olur muydu ki...

Adam:

Miyav miyav, dedi, sonra yaslı yaslı bağıran bir kedi gibi başını kaldırdı.

Şaka falan ettiği yoktu. Küçük kız kedilere aygın baygındı çünkü.

Adam sabahın sekizinden bu yana kaldırımı onaracağım diye uğraşıp didiniyordu, saat şimdilerde çoktan onbuçuk olmuştu. Sokak denize bakıyordu; evler pırıl pırıldı, birbirinin hınk demiş burnundan düşmüştü sanki, içlerini kocalar, memurlar; küçük, kendi halinde göçmenler, karıları, cici bici hizmetçiler, biriçseverler, bir de radyo-dinlerler doldurmuştu: Adam da sabahleyin köşebaşındaki evlerden birinde çalan radyoyu dinlemişti; çenesi düşük bir sunucu Chicago'dan bir caz orkestrasını dinletmişti millete; ne de-

diğini pek çıkaramamıştı ama, sunucunun sözü sohbeti çekilir biri olduğu sesinin tonundan belliydi, yaman biriydi doğrusu. Müzik, sabah sabah iyi gitmişti, inanılmaz bir güzellik taşıyordu. Denizin hemen elinin altında bir yerlerde olduğunu biliyordu, soludu mu, denizi soluyordu. İşini seven bir işçiydi, denizsiz uzaklardan, tâ içerlek bölgelerden kopup gelmişti: Oralarda, o ellerde dünyası, üstüste yığılı evlerden havasızlığa boğulmuş yadırgatıcı bir dünyaydı. O kasabada, adamın işi gücü gürültüye tutsaklanmak, toza dumana kesmek, nice nice zavallı insanlarla pis benzin mazot kokularını solumak Allah solumaktı. Kasabanın kendi de domuzuna biliyordu bunu. Herşey başkaydı burda; ciğerlerini şişir şişirebildiğin kadar, solu soluyabildiğin kadar: aha denizin kokusu sana, aha dipdiri taptaze yemyeşil çayır çimenin kokusu sana...

Artık delikanlı melikanlı değildi, ama her işçi gibi sapına kadar namusluydu; ince eleyip sık dokumazdı, yufkacık bir yüreği vardı, gençliğinden bu yana bu hep böyle süregelmişti işte.

Patenli küçük kız kaya kaya yanına varıp onunla laflamaya başladığında eni konu mutluydu, pek sevinmişti buna.

Küçük kız:

İyi bir kedi mi bari o? dedi, sordu.

Eh, bazan iyi, bazan değil... dedi adam.

Ne zamanları iyi kedi oluyor senin kedin?

Fare avladığında... dedi adam.

Küçük kız:

Ne zamanları fena kedi oluyor peki? diye sordu yine.

Hiç bir zaman... dedi adam, denizin kokusunu so-

luyup içine çekti; o anda kendini hem daha genç, hem daha mutlanmış saydı.

Küçük kızdan ses çıkmadı, uzunca bir süre düşündü durdu: Ne kadar sürdü bu, ya on ya da oniki saniye falan. Adam, kızdan gelecek yeni bir soruya hazır;

Miyav, miyavvvv, dedi yine.

Küçük kız:

Kediler fareleri nasıl avlariar? dedi.

Ha... dedi adam. Önce saklanır kedi, pısıp bekler. Fare de dışarı çıkar kovuğundan, kedi bir atılır, bir çullanır üstüne, farecik o dakka mortoyu çekiverir.

Mortoyu mu? dedi küçük kız.

Mortoyu ya...

Mortoyu...

Elbet ya, dedi adam. Kedi, fareyi yer hemen.

Canı acımaz mı?

Belki farenin acır ama, kediye bir şeycik bilem olmaz. Şapır şupur yer.

Derken, oğlanın biri, patenleriyle kaya kaya geldi, zınk dedi kızın yanıbaşında durdu. Adama baktı baktı;

N'apıyorsun sen? diye sordu.

Kaldırımı onarıyorum, dedi adam.

Küçük kız, oğlana:

Onun koskocaman bir kedisi var... diye yetiştirdi hemencecik. Hem de yaman bir fare avcısı...

Adı ne onun? dedi oğlan.

Adam:

Kaplan... dedi.

Küçük kız:

Miyavvvv... diye miyavladı.

Adam:

Tamam, tıpkı öyle yapıyor işte, dedi. Miyavvv, miyavvv...

Küçük kızla oğlancık başka bir şey konuşmadılar; miyavv, miyavv deyip birlikte elele tutuştular, patenleriyle kaya kaya uzaklaşıp gittiler.

Onarım, bittim bitiyorumdu. Yarığın birine taze çimentoyu sıvadı adam, sonra düzledi üstünü, sonra doğruldu; denizden yana çevrildi, uzun uzun soluklandı, oh dedi. Takımı taklavatı, nesi var nesi yoksa devşirdi, toplandı; köşeye vardı, bekleyen arabasına atladığı gibi doğru şehrin yolunu tuttu.

Küçük kızla oğlan gerisin geri döndüklerinde, adam, çoktan gitmişti tabiî. İkisi yan yana durdular, adamın yaptığı o güzelim işine uzun uzun baktılar. Kaldırım ışıl ışıl olmuştu, öyle güzeldi. Her yanı pırıl pırıldı, tertemizdi; bir tek kırığı döküğü bile kalmamıştı.

Hep o yaptı bunları işte, dedi küçük kız. O kedili adam var ya, o yaptı.

Oğlan:

Daha kurumamış, yaş, dedi. Yumuşacık hem de. Miyavvv.

Eğildi, çimlerin ordan bir küçük dal kırığı buldu, aldı eline; yaş çimentonun üstünü büyük büyük D. R. harfleriyle kazıdı.

Ne senin soyadın Ella?

Hagen... dedi küçük kız.

Oğlan, yaş çimentoya küçük kızın adıyla soyadının baş harflerini kazıdı bu kez de. Kendininkiler bir köşede, küçük kızınkiler bir köşedeydi. Öyleyken yine de harfler birbirine pek benziyorlardı.

Oğlan, o an Ella Hagen'in adıyla soyadının başharflerini yumuşacık, yaş çimentoya yazmanın pek hoş bir şey olduğunu düşündü. Çok sürmeyecek, ku-

ruyup taş gibi olacak çimentonun yüzünde adlarıyla soyadlarının başharfleri hep orada öyle kalacaktı.

Aman ne güzel, ne güzel... diye aklından geçirdi. Eh, gün gelecek, onlar da büyüyecekler, koleji bitirecekler; o belki de New York'lara gidecek; kim bilsin, belki de Avrupa'lara; sonracığıma, günlerden bir gün dönüp geldiğinde, caddeden doğru inip giderken bir de bakacak ki, kaldırımın üzerinde yine o harfler, çimentoya ilk yazıldıkları gibi durup duruyor: D. R. David Romig, yani o. E. H. de Ella Hagen, yani sevdiği kız.

Ne tatlı adamdı, değil mi? dedi küçük kız.

Oğlan da:

Evet, öyle... dedi.

Birbirlerine tutunup patenleri üzerinde dengelendiler, yeni onarılmış kaldırıma baktılar. Oğlan, kaldırımın ortalık yerindeki taze çimentoyu yeni baştan kazımaya başladı: Bir harf yazdı. M. Sonra küçük kıza döndü:

Miyav nasıl yazılır? diye sordu.

Küçük kız:

Miyav mı? dedi. Miyav... Hiç bilmiyorum. Bir kelime mi acaba o?

Tabiî, dedi oğlan.

Kendi kendine miyav dedi, çıkardığı sesin nasıl heceleneceğini düşünüp kestirmeye çalıştı. Gelgelelim bir türlü beceremedi de.

Küçük kıza:

Nasıl yazacağım peki? dedi, sordu. N'apsam harf harf çıkaramıyorum. Sen biliyor musun nasıl yazılıyor?

Yazdığı ilk M'yi düzledi parmaklarıyla, ne çare, beceremedi ki. Sonra kaldırımın bir başka yerine inatla bir başka şey yazmayı denedi.

N'apıp yapıp o kedili adamın anısını saklayıp korumak istiyordu; bunu yapmak, çok ama çok önemli bir şeydi; biliyordu bunu, en az onun kadar küçük kız da biliyordu.

Topu topu bir kelimecik kazıyabildi: KEDİ.

Miyavvv, dedi sonra.

Küçük kız da:

Miyav diye karşılık verdi.

Ardından yine elele tutuştular, yine patenleri üzerinde kaya kaya çekip gittiler.

AMCAMGİLLE MEKSİKALILAR

JUAN CABRAL bir süreler amcamın yanında iş tutmuştu, boy onda bos onda bir Meksikalıydı, bağ budamıştı. Yoksul olmasına yoksuldu ya, yine de bir şeyleri vardı: Söz gelişi, karısı Consuela, oğulları Pablo ile Pancho, üç koca kızı, aksak yeğeni Federico, dört köpeği, bir kedisi, bir gitarası, bir tüfeği, kocamış bir atı, eski bir arabası daha bir yığın kap kacağı falan filan.

Sabahleyin çiftliğin avlusunda amcamla konuşurken baktım; Juan, arabasıyla yoldan kopup iş istemeye bize geliyor.

O da nesi ?dedi amcam.

Meksikalılar, dedim.

Nerden bildin? dedi.

Köpeklerinden, dedim. Meksikalılar soylu fakat basit insanlardır. Buna karşılık, bir köpek sürüsü beslemeyecek kadar da düşkünleşmezler. Kızılderililerle başka soyların karışmasından çıkmışlardır.

Ne istiyorlar dersin?

İş, dedim. Bunu size derken yürekleri param parçadır ya, yine de istemeden edemezler.

Benim işçi mişçi aradığım yok ki, dedi amcam.

Önemli değil, dedim. Sorarlar, yok dersen dönüp giderler, başka kapının ipini çekerler.

Juan'ın arabası yavaşçacık avludan içeri girdi. Kendi dilinde günaydın, dedi: **Buenos dias, amigos.** Kötünün kötüsü bir İngilizceyle; güçlü kuvvetli bir

Meksikalıya verecek bir işiniz var mı acaba? diye sordu.

Kime? dedi amcam. (Sözgelişi, dedi bana)

Bana, dedi Juan Cabral. Juan Cabral'a.

Juan Cabral, dedi amcam. Bizde iş miş yok.

Ücret ne?

Amcam:

Ne diyor bu be? dedi. Şaşkınlamıştı, geçiştirmek için bir cigara yaktı.

Ne vereceğinizi soruyor, dedim.

Kime ne verecekmişim? dedi amcam. Benim kimseyi tuttuğum muttuğum yok ki.

Olsun, dedim. Yine de öğreneyim istiyor. Biliyor adama ihtiyaç olmadığını.

Amcam eni konu, şaşkındı.

E, dedi. Saatine otuz cent veriyorum Japonlara. Başka yerlerde ya yirmi verirler, ya yirmi beş, fazla değil.

Saatine otuz cent'miş, dedim Juan'a.

Yetişmez, dedi Juan. Kışın elime bakan bir sürü boğaz var benim.

Ne diyor, ne diyor? dedi amcam.

Tedirgindi, Juan'ın dediğini ona bir de ben aktarmazsam anlamıyordu.

Yetişmez, diyor. Bu kışa beslemek zorunda olduğu bir sürü horanto varmış başında.

Kimmiş o horantolar? dedi amcam.

Arabadakilerin hepsi, dedim.

Nerde yatıp kalkacakmış bu sürü? dedi amcam.

Bilmem. Bir yer bulurlar başlarını sokacak artık.

Juan Cabral hiç ses etmiyordu. Köpeklerden biri atladı geldi, başladı amcamın elini şapır şupur yalamaya. Amcam irkilip sıçradı, ürkmüştü bayağı.

Bu da nesiymiş? diye sordu.

Meksikalının köpeklerinden biri, dedim.

İyi, iyi, hoşt de şuna da gitsin başımdan.

Köpeğe basıp arabaya gitmesini söyledim, ne dediysem ikiletmedi.

Amcam köpeğin gidişini gözlüyordu. Gözlemekle kalmadı, uzun uzun da süzdü köpeği.

Bir boka yaramaz, dedi. Sokaklarda bunlardan yüzlerce var, başı boş dolaşıyor.

Doğru, dedim.

On para etmeyen bir köpek, dedi amcam.

Beş para bile etmez, dedim. Üste iki dolar versen, kimse almaya yanaşmaz onu.

Bana üç dolar da verseler yine almam o köpeği, dedi amcam. N'apar o be? Tavşan peşinde koşup yakalayabilir mi, başka bir işe yarar mı yani?

Sanmam, dedim.

Hırsızlara ürür mü?

Ürümez, dedim. Tam tersi ellerini yüzlerini yalar hırsızların.

E, bunun neresi iyi? dedi amcam.

İyi değil ki, dedim.

İşlerine yaramayacak olduktan sonra ne demelere besliyorlar bu köpekleri?

Dedim ya, Meksikalı bunlar. Şan olsun diye herhalde.

Bir parça elleri uzun diye duydum onları, dedi amcam.

Kökü toprakta olmayan ne var ne yok hepsini toplar götürürler, dedim.

Juan Cabral:

Tam on üç boğaz doyuruyorum, dedi. Kendimi saymıyorum tabiî. Saatine otuz cent, neyime n'apsın?

On üç boğaz ha? dedi amcam.

Hayvanları da hesaba katıyor, dedim.

Bağ budamasından anladığını hiç sanmam.

Bağ budamasını bilir misin? diye Juan'a sordum.

Hayır **senor,** dedi. Ben askerim.

Neymiş? dedi amcam.

Askermiş. Öyle diyor.

Savaş biteli hanidir, dedi amcam.

Meksikalı, sözünü doğrulamak için tüfeğini arabadan alıp omuzuna aktardığında amcam n'olur n'olmaz diye arkama sığındı.

Söyle şu herife, dedi. Götürsün koysun yerine tüfeğini, şeytan meytan doldurur, neme lâzım. İnandım. Tamam, askermiş. Herif asker olduğuna inandırmak için nerdeyse çekip vuracak adamı.

Yok, yapmaz, dedim.

Benim işçiye ihtiyacım yok, dedi Juan Cabral'a.

Saati otuz cent'e bu kadar boğazı nasıl doyururum ben? dedi Juan Cabral. Üstelik, kendimi de saymıyorum.

Döndü, tüfeği aldığı yere götürdü. O sıra beş taze Meksikalı suratı gözüne çarptı amcamın, şaşkınlığından düşeyazdı.

Kim bunlar öyle? dedi.

Çocukları, dedim. İki oğlan, üç kız.

Zorları neymiş?

Fasulya, un, tuz, dedim. Başkaca bir şey istemezler zaten.

Söyle basıp gitsinler hepsi de, dedi amcam. Bir boka yaramaz bunlar.

İş, bağ budamadaysa, bunu herkes şıpınişi öğrenir, dedim.

Bağımın anasını bellerler, dedi amcam.

Kökü dışarda ne varsa alıp götürürler de, dedim.

Ben burdaki milletin verdiğinden on cent fazla veriyorum, daha ne? dedi amcam.

Ama yetmez diyor ya, dedim.

Eh, dedi amcam. Sor bakalım ne yetermiş ona.

Senor Cabal, dedim. Saati otuz beş cent'e çalışır mısınız? Amcamın işçiye ihtiyacı yok ama, sizden hoşlaştı bir kere.

Bizimkilerle hayvanların yatacağı yer de var mı? dedi.

Var, dedim. Nohut oda bakla sofa ama, rahattır.

Çok iş var mı burda?

Pek olmaz, dedim.

Zor mor değil ya? dedi.

Değil. Üstelik sağlığa da yararlı.

Juan Cabral arabadan indi, amcamın yanına geldi. Amcam hâlâ çekiniyordu ondan, köpekler de Meksikalının ardı sıra geliyorlardı, çocuklar, gözlerini amcama dikmişler bakıyorlardı.

Senor, dedi Meksikalı. Bağınızda çalışacağım.

Ne şeref ne şeref, dedi amcam.

Aklı karışmış, kafası allak bullak olmuştu. O köpekler, beş Meksikalı çocuk, sonra Juan Cabral'ın onurlu halleri.

Tüfekten değildi bu, amcam takmazdı öyle şeyleri, kaçın kurrasıydı.

Öğleden sonra saat üç sularında, Meksikalıların hepsi küçük evlerine yerleştiler. Ben de Juan Cabral'ı peşime taktım, götürdüm bir asmanın başına, nasıl budanacağını inceden inceye gösterdim. Juan'ı Pablo ile Pancho, onları da topal yeğen Federico izlemişti. Bıçkıyı her dokundurduğumda niçin böyle yaptığımı anlatıyordum. Asmanın yararınaydı, gürlenmesinden yanaydı bu iş. Budadın mı, yerine gelen sürgünler güneşe doğru fışkırırlardı. Tamam mı? Öbür asmaya

geçtim, bıçkıyı ona uzattım, dene bakalım sen de, dedim. Saygılı bir adamdı, bundan memnun olacağını söyledi; düşünceli düşünceli, yavaş yavaş başladı budamaya. Bir yandan da benden öğrendiklerini çocuklarla topal yeğenine satıyordu. Altmışlık yeğen Federico pek sevmişti bağ budamacılığını.

Juan Cabral'a ikindiye kadar işini sürdürmesini tenbihledim, döndüm, amcamın yanına geldim. Ford'a oturmuştu, dalgındı.

Nasıl gidiyor? diye sordu.

İyi, dedim.

Saatte altmış mil hızla şehrin yolunu tuttuk, amcam korkulu bir şeyden kaçar gibi gazı köklüyordu, yol boyunca da ağzını açıp tek söz konuşmadı. Fair Grounds yakınındaki Ventura Caddesine saptığımızda; al o dört köpeği, vur birbirine yine kırk para etmez, dedi.

N'olursa olsun, dedim. Meksikalılar için bunun bir önemi yok.

Köpek üstüme gelince ısıracak sandımdı, dedi amcam.

Nerde öylesi? dedim. Aklının kıyıcığından bile geçirmemiştir. Tekme vursan bile, yine bana mısın demez. Size sokulurken yüreciği sevgi doluydu onun, Meksikalılar gibi, aynen. Hırsızlıkları da çok değildir o kadar.

Amcam:

Çocuklar bayağı sağlıklı görünüyorlardı, dedi.

Her zaman öyledirler, dedim.

Ne yerler de öyle olurlar?

Fasulya, Meksika ekmeği. Sizin beyenmeyip burun kıvırdığınız şeyleri.

Bu budama işini becerebilecek mi o herif?

Tabiî, dedim.

Kalk gidelim demez ya bizim traktöre?

Yok canım, dedim. Öylesi zor gelir.

Geçen yıl o bağda imanım gevredi, dedi amcam.

Biliyorum, dedim. Bıldır da epey paradan olmuştunuz.

Aldığımdan bu yana elimdekini avucumdakini götürüyor bu bağ be. Kimsenin de üzüm yediği yok. Ne yaşını, ne kurusunu.

Belki bu yıl işler döner, dedim.

Acaba mı?

Bu Meksikalı işi haklar gibime geliyor.

Olur mu olur, dedi amcam. Ben de öyle düşündümdü. Kendisinin dışında o on üç boğazı doyurabilirse bu kış, yıl, fena geçmeyeceğe benzer.

Nerden baksanız geçen yılkinden fazla bir ziyanınız olmaz artık, dedim.

Japonlar iyi, Japonlar, dedi amcam. Ama onlar da bu Meksikalılar gibi değiller.

Japonlar dört tane sokak köpeğini bir arada beslemeyi düşünmezler bile.

Yanlarına sokmazlar hiç, dedi amcam.

Bir köpek gördüler mi taşlarlar hemen, dedim.

İnşallah bu yıl bereketli bir yıl olur, dedi amcam. İçime öyle doğuyor.

Şehre girdikten sonra sustuk, konuşmadık.

GÜLEÇ SAM

BUNDAN on beş yıl öncesi bizim oturduğumuz şehirde, adına **Güleç Sam** derler bir oğlan vardı, durmadan gülerdi; vara yoğa, herşeye gülerdi. Dünyada ne var ne yok, herşeyden korkardı da böyle güldü mü, hepsinden kurtulacağını sanırdı.

Bizim oğlanların çoğu, o günler, yirmi yaş sularına varmadan ölüp gittiler, Sam da bunlardan biriydi; hiç bir şeyi doğru dürüst yapmazdı, yanlışsız beceremezdi bir şeyi, ölümü de bu yüzden oldu, buna karşılık, o zaman bile gülmesini eksik etmemişti Allah bilir. Asansörde ölmüştü, asansörde ölmekten de ödü kopardı, hoşlaşmadığını sık sık açıklardı millete, matrak geçerdi; sonunda, asansör öcünü aldı ondan, vurdu attı; vücudunu pestil gibi eziverdi.

Sam o sıralarda on altı yaşındaydı.

Dört yıldır tanırdım onu.

İlk gördüğümde, bizim Buzz Martin'le **Evening Herald**'ın makine dairesine inen taş merdivenlere oturmuşlardı. Koca Buzz Martin satış şefimizdi; amatör boksördü, az da şapşal, ya 1924, ya da 1925 yıllarında yirmi yedi yaşındayken bir otomobil kazasına kurban gittiydi; Sam'a baskının sonunu beklemesini söylemişti. Sam dediğini yapmış, tetikte bekliyordu. Gözlerinde korku, çevresindeki müvezzi çocuklara bakmaktaydı; müvezziler İtalyan, Rus, Ermeni çocuklarıydılar. Sam, gözlerini onlardan aldı, baskı ma-

kinesine çevirdi, içinde yavaştan yavaşa bir çözülme patlak vermeye yöneliyordu.

Ben dokuz, ya da on, o da benden ya bir, ya da iki yaş falan büyüktü, neyin nesi olduğu da besbelliydi tabiî, dünyadaki nice yoksul çocuktan biriydi.

Pek hazzetmiyordum ondan, ne düşündüğümü de açık açık söylemek isterdim, bir türlü söyleyemedim. İsterdim ki: Bekle, sakin ol, telâşlanma, korkacak bir şey yok zaten, sakin ol, diyeyim.

Diyemedim.

Gözlerinde çöreklenmiş korkunun bir parlayıp bir söndüğünü gördüm, şimdi ağlar diye düşündüm.

Tam tersi, gülüverdi.

Yahudi asıllıydı, kısa boylu, ağırbaşlı biri. Koca bir burnu vardı, orman gibi sık kara saçlı, kalın dudaklı, kepçe kulaklıydı. O güne kadar gördüğüm oğlanların en çirkiniydi, yüzünde hem acılı, hem de soylu bir görünüş vardı. Davranışlarında da. Acılı, soylu, insanı üzen bir görünüştü. Kolları kısacıktı. Parmakları küt, kıllı. Omuz momuz da hak getire. Bir ayaklar vardı oğlanda, evlere şenlik. Aylardan Temmuzdu, yalınayaktı o da, hepimiz yalınayaktık. Daha ilk gördüğümde, işte, demiştim; tam eski çağların yoksul, işkence çekmiş, aç açık kalmış, çalıştırılmaktan anası bellenmiş, hasta, yaralı, içi geçik, şaşkın bir tutsak adamı. İşte, Tanrının dünyamıza lâyık görmediği bir insan vücudu.

Birinci günü konuşmadım onunla, bir parçacık çekinmiştim, yaşıtımız görünmüyordu, neyin nesi kimin fesiydi: Olsa olsa dünyamızda bir kurbandı o, başka bir şey değildi. Yolsuz yordamsız, suçsuz, çağlar boyu bitmez tükenmez çileler dolduran biri.

Buna karşılık gözümü ondan ayırmadım.

Sanki kayıptı, açıkçası buralarda değildi hiç, yal-

nız makine dairesinde değil, dünyamızda da değildi, uzaydaydı, tarihteydi, hayatın içindeydi. Soyunu sopunu hatırlatan içgüdüsellik kanına işlemiş, sık sık dışa vuruyordu: **Hadi yallah, defol burdan, bas git başka yere, tüy, kaç, saklan, onların arasında yerin yok senin, öldürürler seni.**

Buzz Martin'le konuşuyorlardı, duydum. Tabiî buna konuşmak demek gerekse. Şunu demesine getiriyorum; dudakları kıpırdıyor, ağzından sözler zor zoruna çıkıyor, bir kelime söyleyebilmek için nasıl ıkınıp sıkıldığını görüyordunuz, ama ne dediğini duymanız imkânsızdı.

Nerde bekleyeyim? diye sordu Buzz Martin'e.

Buzz Martin yaman bir adamdı. Şirretti de azıcık. Gerçi çevresindeki çocuklara çektirmediği kalmazdı ama yine de yamandı. Bizim kendi aramızdaki deyimimizle tam bir Amerikalıydı ya, öbür Amerikalılara pek benzer yanı yoktu. Bundan on beş yıl öncesi bizim oturduğumuz şehirde bir Amerikalıya yetersiz bir kişi gözüyle bakılırdı çokluk, Buzz Martin öylelerinden değildi. Nesiniz, kimsiniz hiç aldırmazdı, yalnız iyi olun yeterdi ona.

Olduğun yerde kal, bir yere de kaybolma, dedi. Gazete beş dakikaya kalmaz çıkar. On tane vereyim sana, sen de satarsın.

Sam yalnızca güldü, olduğu yerde kıpırdamadı.

Çevresinde konuşacak birilerini arandı, yakınında Yunanlı Nick Kouros duruyordu.

Gazete nasıl satılır? diye sordu. (Sonra güldü.) Kouros:

Ne'bleyim ben, dedi. (Gülmedi Sam gibi, şehirdeki müvezzi çocukların en içlisi bu Kouros'tu. Herşeyden, herkesten nefret ederdi, her an sebepli sebepsiz ağlar görürdük.)

Ben hiç gazete satmadımdı, dedi Sam. Nasıl bağıracağım? (Yeniden güldü.)

Kouros:

Bilmem ben dedi.

Sen de bağırıyor musun? dedi Sam. (Hep gülüyordu, Kouros tedirgin tedirgin bakıyordu ona.)

Bağırıyorum, dedi Kouros.

Nasıl yapıyorsun peki?

Açıyorum ağzımı, bas bas bağırıyorum, dedi Kouros.

Yani nasıl? dedi Sam. Gaste, gaste diye mi?

Evet, gaste gaste diye. **Evening Herald, Evening Herald,** yazıyor, yazıyoor!

Ben hiç gazete satmadımdı da, dedi Sam. Annem dedi ki, para gerek oğlum dedi bana, ha ha ha ha, ben de geldim buraya. Çok para kazanıyor musunuz bari?

Nerde, dedi Kouros.

Hiç mi yani?

İki gazete sattın mı, dedi Kouros, bir onluk kazanmış olursun. Her iki gazete bir onluk bırakır sana.

Çok çalışırsam kaç gazete satabilirim ki?

Pek pek on gazete, dedi Kouros.

Yani bir yirmibeşlik eder değil mi?

Evet.

Baskı başladığında Sam:

Bak, dedi, ha ha ha ha ha.

Gazetenin başlığı, o gün, savaş üzerineydi. Buzz Martin, Sam'a da on gazete verdi: **Müttefikler ilerliyor,** diye bağırmasını tenbihledi.

Gazeteleri kaptığımız gibi fırladık. Benim yerim postanenin köşesiydi. Köşelerin içinde de en iyisi. Müvezzilikte şayet yeniyseniz, başlangıçta en akla uygunu şehri bir baştan öbürüne dolaşmaktır.

Sam böyle yapmamıştı, dolaşacağına koştu babam koştu, hem de saatler saati. Aklınca eline ayağına çabuk olayım istiyordu. Hem Buzz Martin'i, hem de **Evening Herald**'cıları hoşnut etmek istiyordu, yoksul anacığına birkaç kuruş götürmek istiyordu. Para gerekliydi çünkü, gazetelerinin hepsini satıp eve mutlaka para götürsün istiyordu. Bir yandan bağırıyor, bir yandan gülüyor, bir yandan da ateşe basmış gibi koşarak şehiri dört dolanıyordu.

Garip bir oğlandı, kimse eğlenmeye yanaşmazdı onunla, İtalyan çocukları o bir şey sorduğunda tekmelemişler, ardından güldüğünü görmüşlerdi, az sonra biri kıçına bir tekme daha yapıştırmış, yine güldüğünü görmüştü onun; hır gür ettiler, üzdüler, canını yaktılar; n'aptılar, ne'ttilerse, Sam, hep güldü durdu. Tuttular pantolonunu sıyırdılar, bir güzel matbaa mürekkebine buladılar, yine güldü Sam. İtalyan çocuklar, n'apacaklarını bayağı şaşırmış kalmışlardı.

Kızgın çocuk kalabalığının ortasında durmuş, mürekkebi temizlemeye savaşıyordu: Mürekkebe bulamışsınız beni, ha ha ha ha. Çıkmıyor da meret.

Dehşete düştüm, onun nasıl derinden derine yaralandığını, nasıl korktuğunu, neler çektiğini sezinlemiştim.

O arada bir şeyin daha farkına vardım; Sam'ın öyle her vara yoğa güldüğü de gerçek değildi.

Bir gün makine dairesinin taş merdivenlerini inerken ansızın düşüverdi, ayağı mı ne takılmıştı galiba, düştü; iyiden iyiye canı yandı. Düştüğünü gören koşmuştu, yardım edelim istiyorlardı, hattâ ona karşı çıkan çocuklar bile. Ceketi yırtılmıştı, kolunda bir yerler de kanıyordu. Zıpladı kalktı seninki, derken yine gülmeye başlamaz mı?

Düştüm, dedi. Ha ha ha ha ha.

En gabilerimiz bile, onun ne demelere güldüğünü bir türlü bulup çıkaramadı o gün.

Ne boku var bunun be? diye birbirlerine sordular.

Ondan sonra da yanına sokulan olmadı Sam'ın. Ne sokulan oldu, ne de konuşan görüşen. Makine dairesinde bir başına bıraktılar Sam'ı.

Her gün makine dairesine gelir, çevresiyle dostluk, arkadaşlık kurmaya çalışırdı, zorlanırdı buna, ama konuşmayı beceremezdi, her bir vakit gülerdi.

Bir gün de büyük anayolda bir çarpışma olmuş, beş kişi kazada ölmüştü, ikisi çocuktu, üç kişi de ağır yaralanmıştı, gazetenin manşeti bunu haber veriyordu. Sam koltuğunda gazeteler şehrin içerlerine koşmuş, hem bağırıyor, hem de, bir yandan gülüyordu.

Deliler gibi bağıra bağıra benim bulunduğum köşeye doğru geldi: Beş kişinin öldüğünü yazıyor, anayoldaki büyük kazayı yazıyor, ha ha ha ha ha.

Yolunu kestim.

Bazan severdim, bazan sevmezdim onu, sevmek zordu ya, sevmemek kolaydı tabiî. Öbür çocukların hiç birine benzemiyordu ki. Yeryüzünde garip, bir başına kalakalmış biri üstelik, her zaman herşeye gülerdi.

Dur bir dakka, dedim. Ne var da ne gülüyorsun?

Zıngadak durdu.

Gülmüyorum ki ben, dedi.

O zaman, o cenabet şeyin ne olduğunu anlayıverdim, oğlanın güldüğü müldüğü yoktu. Gülüyormuş gibi bir takım sesler çıkarıyordu, ağlıyordu gerçekte, küçücük yüreciği herşeye üzülüyor, herşeyden paramparça oluyor, ağlıyordu.

Ağlaması gülmek gibiydi, öyle geliyordu adama.

Bak buraya, dedim. Bu kadar insan kazada öldü diye herhalde sevinmezsin değil mi?

Zor zoruna gülmesini kesmeye çalıştı.

Hayır, dedi.

Üzülürsün sen de buna değil mi? dedim.

Tabiî, çok üzüldüm, dedi.

Eh, benim de öğrenmek istediğim buydu zaten, dedim.

Caddeden aşağılara doğru iki gözü iki çeşme koşturdu.

Sam'ın gazete müvezziliği on beş yaşına kadar sürdü.

Sonra bir şirketin deposunda bir iş uydurdu kendine, haftada sekiz mi dokuz dolar mı ne eline geçiyordu. Depoda ne iş gördüğünü kesinlikle bilmiyorum, galiba, herşeyden önce yük asansörcüsü olma umudundaydı, belki de buna öbür işçiler itmişlerdi onu, korkusunu yensin diyeydi, sanırım, o da bu yüzden buna yanaşmıştı. Yine gülüyordu herhalde. Nasıl oldu, n'oldu bilmiyorum, bir gün **Evening Herald**'da okudum; asansörden düşmüş, feci şekilde ölmüş. Herkes suçu onun üstüne yıktı. Korkusundan delirmişti adeta; asansör, durdurmak istediği yerde durmamış, işçiler de basmışlar buna kahkahayı, bizimki asansörden çıkayım kurtulayım diye çabalarken asansör hareket edivermiş, kendini tutamadığı gibi o da...

Sam bu koca dünyada tam on altı yıl yaşadı, her bir vakit de güldü, vara yoğa, herşeye güldü. Çileli hayatı on yüzyıl önce başlamıştı, on beş yıl önce de son buldu.

GENERAL GRANT'LA DEVR-İ ÂLEM

1877 yılının Mayıs ayında, yani babamın doğumundan üç yıl sonra; Amerika Birleşik Devletleri'nin 'müteveffa' başkanı General Ulysses S. Grant, Philadelphia'dan Liverpool'a gitmek üzere bir gemiye bindi; amacı, on altı yıldır durmamacasına görev aldığı askerlikle sivil ödevlerin yorgunluğunu bir güzel çıkarıp paşa gönlünü eğlendirmekti. Gezi, bu yüzden de epeyi bir sürmüştü.

Bu olaydan kırk iki yıl sonra, 1919 yılı Ağustos ayının bir öğle sonrasında, kardeşim Krikor, kucağında ağır mı ağır, büyük mü büyük bir takım kitapları ıkına sıkına taşıyarak eve geldi. Kitaplar, kargacık burgacık yazılar, boy boy resimlerle bu büyük Amerikalının gezilerini anlatıyordu. Her kitap, yalan olmasın ama, en azından dört beş kilo çekiyordu; her biri altı yüz sayfayı aşkındı, dört yüzün üstünde resimle bezenmişti.

Babam sekiz yıl öncesi ölmüştü, kardeşim Krikor on dört, ben de on birimi sürüyordum. Babamın doğduğu yer Ermenistanın dağlık bir şehriydi; o şehir şimdilerde kimbilir n'olmuştur, yakılıp yıkılmıştır Allah bilir. Kardeşim Krikor, Karadeniz kıyılarındaki Trabzon şehrinde doğdu, daha doğrusu Amerika yolunda: Eşşekle at arası, eski dünya ile yeni dünya arasında denizler aşan bir gemide. Çocukluğu boyunca hiç bir yerde uzun bir süre kalamadı, kalmadı. Babamın doğduğu o küçük dağ şehrinden Trabzon'a

ordan Marsilya'ya, Marsilya'dan Havre'a, Havre'dan New York'a, New York'tan da California'ya sürttü, taşındı durdu. Tabiî, iki gözü iki çeşme, ordan oraya kırk bin parçaya bölündü hep.

Babam, 1874 yılında doğduğu şehirden kalkmış, California'ya gelmişti; 1908 yılında da ben doğmuşum. Babam, Ermeniceden İngilizceye, eskiden yeniye, dağlardan ovalara inmiş çıkmış; çıkmış inmiş, dursuz duraksız. Bu bitmek tükenmek bilmeyen yokuşlara düzlere, düzlerden yeniden yokuşlara ancak ölümüyle bir doğru çizgi çekebilmişti. Bütün ömrünce düşlediklerine vardığını; aradığını bulduğunu hiç sanmıyorum.

California'nın toprağı bin-bin bereketli bir topraktı, havası suyu şeker şerbetti ya, babam, yoksul adamın biriydi. Gücü kuvveti hangi ülkede olursa olsun, ne dili konuşursa konuşsun herhangi bir değişiklik getirmiyordu ona.

O yüzden babamın ölümüyle bu göçmenliğinin gerçekte son bulmadığı da ayrıca düşünülebilir. Onun o apaydın düşleri, eninde sonunda kardeşim Krikor'la benim düşlerime eklenecekti, öyle de oldu nitekim.

Bu dursuz duraksız yaşama tâ kardeşim Krikor'un eve o cilt cilt kitapları yüklenip getirmesine kadar sürdü gitti. Adı «General Grant'la Devr-î Âlem» di. «General Grant'la Devr-î Âlem» in birinci cildinin ilk sayfasında koskoca bir resim vardı; bir adam resmi. Altına da U.S. Grant diye imzası atılmıştı.

Krikor o resmi bana gösterdi.

Grant bu işte, dedi. Buyur, dünyayı bir baştan öbür başa dolaşmış bir adam sana.

Bu gibi çizgi resimler, çokluk, insana hüzün verir. Oysa Grant'ın resminde böyle bir hava yoktu hiç. Sözgelişi, Lincoln'ün bir resmini alın da bakın, şıpın

işi nemene bir adam olduğunu anlayıverirsiniz, o anda çıkarırsınız kişiliğini. Gelgelelim, Grant'ınkinden böyle birşeyi sökmek de mümkündü.

Birçok savaş da kazanmıştır, dedi kardeşim Krikor. General Lee'yi de bir savaşta teslim aldı.

Resimdeki adama yeniden alıcı gözle baktım. Yok yok, suç Grant'ın değildi, yapanındı mutlak; rastgele bir adammış gibi çizmişti Grant'ın resmini, sanki yaptığı koca Grant değildi de Maripo caddesindeki White Fawn'da dört kol poker oynayan anasının gözü kumarcılardan biriydi. Ya da her ilkyazda dağlardan şehre koltuklarının altında kışın tuzak kurup avladıkları yaban hayvanlarının postları; ağızları çiğnem çiğnem tütünlü o dağ adamlarından biri.

Doğruyu konuşmak gerekirse, resmi yapan sanatının ustası değildi pek. Grant gibi büyük adamların resmi mesmi mi yapılırmış? Ben kendi adıma bir büyük adamı rastgele bir adam saymıyordum bir, böyle düşünmüyordum iki. Büyük adam dediğin, sözgelişi, at üstünde olurdu. Savaşta olurdu. Bu Grant'ı ele alalım: askerlerine buyruklar yağdırıyor, ya ölüm, ya zafer! Sonra savaş bitmiş: bakıyorsun, Grant, dimdik, onurlu; General Lee'yi teslim alıyor, gözlerini onun gözlerine dikmiş. Sonra söylev çekerken dudaklarının o hareketi...

Grant'ın 1885 yılından bu yana ölmüş olduğunu biliyorum elbet, ama sesi hâlâ kulaklarımdaydı: yavaştan yavaşa konuşuyor, ya da bas bas bağırıyor, gülüyor, ya da...

Kardeşim Krikor'la bir olduk; iki koca kitabın sayfalarını çevirip çevirip bir daha, olmadı bir daha bakarak General Grant'ın annacında dünyayı bir baştan öbürüne dolaştık: çeşit çeşit gemilerin, çeşit çe-

şit ülkelerin, o ülke insanlarının sayfa sayfa resimlerini seyrettik.

Dünya, kitapta başlıyordu sanki; kardeşim Krikor'la yan yana, şimdi artık çoktan ölmüş Grant'ın uzun süreler önce gittiği, karşılaşıp konuştuğu o günkü insanlardan hiç birinin yaşamadığı, buna karşılık bugüne bile ayakta kalan o caddelerden geçtiği; birçok yerlere, Windsor'a, Westminster'e, Buckingham Sarayı'na, St. Paul Kilise'sine, Parlamento'ya girişini gösteren o resimlere uzun uzadıya baktık.

O günlerde bir adam yaşamış, sonra günün birinde de bu dünyadan elini eteğini çekmiş gitmişti; ama o saydığım yerlerin hepsi yerli yerinde kalmıştı, olduğu gibi duruyordu işte.

Bütün uluslarda insanlar doğarlar, yaşarlar, günü gelir ölürler sonra da. Oysa yapılar, eşyalar hep kalır, ölmez onlar; bu, dünyamızın büyüsüdür, ne akıl alır, ne sır.

Kitabın Paris'i gösteren bölümlerinde nedense herşeye tepelerden, çok çok yukarlardan bakılmıştı: yapılara, caddelere, köprülere, ırmaklara... Sanki olağanüstü bir güç sizi tutup havalara kaldırmış da orlardan şehri gözlüyordunuz: herşey alabildiğine yayılmış, genişlemişti. Herşey, evrende bir minicik kum tanesine dönüşmüştü. Nerde kalmıştı dünyanın sayılı büyük şehirlerinden biri oluşu? Görülmeden de böyle biliniyordu Paris, böyle tanınmıştı çünkü.

O iki koca kitabın geldiği gün, kardeşim Krikor'la Paris'in andığım o resmine de bir o kadar uzun uzun baktık durduktu.

Sayfaların birini çevirdiğimizde, ansızın çarpıcı bir dünya ile karşı karşıya gelmiştik: yücelerden, ama çok yukarlardan aşağılara doğru bir bakıştı bu. Kardeşim Krikor resmin altını okumuştu:

Paris!..

Böyle dedi, dönüp bir de bana baktı.

İyi ya, Paris'miş işte!.. dedim ben de.

Resimaltını okumadan da biliyordum oranın Paris olduğunu.

Bir gün, bir punduna getirip Paris'e gideceğim, dedim.

Bir gün Santa Fe'ye giden marşandizlere, kamyonlara, yük vagonlarına atladıkları gibi kimseye eyvallah bile demeden basıp giden serseri tayfası gibi yapıp...

Kardeşim Krikor'un o sözünü ettiğim koca kitapları yüklenerek eve getirişinden aylar sonra, bir ikindiüstü öyle yaptım ben de aynen dediğim gibi yaptım. Atladım bir marşandiz trenine; ver elini dedim. Bindiğim yük vagonu Sierra Nevada dağlarındaki taşocaklarından çıkarılmış yumurta irisi taşlarla doldurulmuştu. En irisini buldum, çevirip üstüne oturdum; trenle birlikte vızır vızır gelip geçen, durmaksızın değişen dünyayı seyre daldım. Hem güzeldi, hem de hüzün verici. Almış başımı, gidiyordum artık. Yolum önümde dünyanın en müthiş, en sırlı şehirlerinden biri vardı. Korkuyordum da: hem gideyim istiyordum, hem de korkuyordum. Bereket pek uzun sürmedi bu, korkuyu morkuyu bir yana kodum: oh!

Demiryolunun kenarındaki çayırlıkta bir başına otlayan bir inek geçen trene bakıyordu. İneği görünce hayvanlar aklıma düştü, şaştım. Dedim, korkuyu falan da unutmuş, kendimi toparlamıştım. Çok geçmeden paniğe kapılıyorum diye düşündüm. Tren, atlamama meydan bırakmayacak bir hızda gidiyordu. Hayatımın en büyük dertlenmesini o an duydum diyebilirim. Evler mevler kalmamıştı artık, o evlerin

odaları, o odalardaki yataklar, masalar, sandalyalar bir bir düş olup kaybolmuştu hep. Artık kardeşim Krikor'u bir daha nerde görecektim? Ne onu, ne anamı, ne kızkardeşlerimi, ne de tanış bildiğim yığınla kişileri... Ağlamaya başladım; trenin tâ dünyanın en büyük şehirlerinden birine gelene kadar hiç durmayacağına inanıyordum çünkü. O şehir, sıladan, baba ocağından uzakta, benim için yabancılarla dolu bir dünyaydı.

Tren Malaga'da durunca, kendimi dar attım, ardıma hiç bakmadan doğru evin yolunu tuttum. Yedi millik, uzun, upuzun bir yoldu. Bir süre sonra koşmaya başladım. Nerdeyse karanlık çökecekti; bu, yalnız başına, üstelik evinden ayrı düşmüş bir çocuğun yeryüzünün bütün korkularıyla başbaşa kalması demekti. Eve hiç bir zaman varamayacağımdan korkuyordum en çok. Gücüm kuvvetim kesilene kadar koştum koştum: akşamüstlerinin o insana acılar veren, sazların rüzgârla sallanıp çıkardığı sesleri, kurbağaların vıraklayışlarını, kuşların gamlı ötüşlerini; toprağın ağır ağır soğuyan kokusunu, daha bir sürü akşamla sökün edip gelen nice yadırgatıcılıkları açık seçik duyuyordum.

Ağaçlar gündüz gözüyle nasıl güzel, nasıl albeniliydiler, ama çöken gecede her biri ayrı çirkindi, ürkünçtü; gecenin örtüsü gündüzünkine hiç mi hiç benzemiyordu. Gündüz güzel olan, geceleyle bu güzelliğini ansızın kaybediveriyordu, geceyle dünyamız sanki durmuş, boşalmıştı.

Bütün bunların üstünde bizimkiler aklıma geldi. Kayıplık. Kuşkular. Arabalar. Bir sürü yanılgı, bir sürü ileri geri lâflar. Bir ağaç, öbüründen uzun mudur? Değil. Fakat her biri şimdi korku dolu, yürek hoplatan, akıl kesen bir tragedyanın sanki sembolü

kesilmişlerdi. O ara kendimi dünya ile bütün bağlarımı koparmış sandım. Hiç bir zaman eve varamayacağım diye ödüm kopuyordu. Korkum insanlardan yana değildi: o her birini kasabamızın dört bir yanından, kahvelerden, meyhanelerden, gazete satıcılığım sırasında görüp tanıdıklarımdan yana değildi hiç, asıl başka şeylerden korkuyordum: karanlığın gücünden, şeytandan, Tanrıdan.

Rüzgârın ansızın hızla eserek ağaçların dallarını birbirinden ayırması gibi, bilmediğim, tanımadığım, hiç görmediğim bazı saklı, akıl almaz şeylerin içimi bozup dağıtmasından korkuyordum.

Her çocukta, hele evinden de uzaklara düşmüşse, gece gece olur bunlar, böyle şeyleri istemese de düşünür.

Neyse ki, sapasağlam vardım eve. Olup bitenlerden kimseye söz etmedim. Neden derseniz ben de pek güvenli değildim.

Dönüşten eni konu mutluydum. Dünyada ne kadar büyük şehir varsa, hepsi de benden uzak kalmışlardı; aramız, anca düşlerde kapanabilirdi. Paris'in o büyülü resmine bakmak, düş dünyasından uzaklaşmak demekti. Ben, o geceyi o gün bugün unutamamışımdır. Hem onu, hem de kardeşim Krikor'a günün birinde dünyadaki bütün büyük şehirleri görmeye gideceğimi anlatışımı da. Bir gün gelecek kendim düşlerimin sokaklarındaki tanış dünyada elimi kolumu sallayarak dolaşacaktım.

Kardeşim Krikor'un General Grant'ın 1877 yılındaki devr-î âlemini anlatan iki büyük kitabı yüklenip eve getirdiğinde aylardan bir Ağustostu, yıl da 1919. General Grant'ın devr-î âlem gezisinin üzerinden kırk iki yıl mı ne geçmişti; kardeşim Kirkor'la oturduk, o günlerde o devr-î âlemi yeniden yaşa-

dık. Bizim dünya diye bildiğimiz bir babamızın doğup büyüdüğü o eski memleket vardı, bir de bizim görüp tanıdığımız California. Bu iki koca kitapla içindeki yüzlerce resim, dünyayı yedi iklim dört bucak evimize kadar getirmiş, hayatımızın bir parçası olmuş; yaz olsun kış olsun; ilkyaz olsun bana mısın demeden kardeşim Krikor'la oturma odamızın bir köşesinde, oturduğumuz yerden bizleri aldığı gibi General Grant'layan yana bütün dünyayı karış karış gezdirmişti.

ÖZEL ULAK

CLARENCE Acough, on yaşlarında bir oğlandı. 1918 yılında, bir gün, okulundan evine dönerken Mariposa Caddesindeki dükkânından Jeff Willis çıktı, seslendi:

Oğlum, dedi. Yargıç Olson'un annesi ölmek üzere, bir koşu Blackstone Caddesindeki doktor Gregory'ye kadar gidip takım taklavatıyla hemen Yargıç Olson'ların Malaga'daki evlerine getişmesini haber veriver. Doktor Gregory şu saatlerde sarhoştur mutlaka, ama biraz soğuk su serptin mi yüzüne, ayılır. Bahçede bir de köpek göreceksin, sakın korkma. Bir şey yapmaz, adıyla çağır, Hamilton de, kuzu kesilir. Bir şeye daha dikkat et, doktor, ancak altı yedi bardak su çarpmadan kendine gelmez, ona göre. De ki ona, atlasın Ford'una doğru bana, buraya gelsin, emi. Aslında ben kendim gitmeliyim ya, şu soda makinesinin başından ayrılamıyorum bir türlü, çok meşgulüm.

Oğlancık pek şaşırmıştı. Şimdiye kadar Jeff Willis'le konuşmuşluğu falan yoktu, gelip geçerken vitrinin ardından görürdü bazan, alış verişle uğraşırdı, camın önündeki kukla manken çocuk durmadan elindeki dondurma külâhını yalar, aman ne tatlı, ne tatlı gibilerden başını iki yana sallardı. Bunun dışında ne Clarence, Jeff'i tanırdı; ne de Jeff, Clarence'ı. Jeff, oğlana bunları yap dediğinde çocukcağız hem şaşırmış, hem de bundan hoşlaşmıştı. Hele köpekten, çok.

Hamilton.

Hemen fırlayacak, doğru denileni yapmaya koşacaktı, yalnız işin köpek faslını pek sevmemişti, o köpek Hamilton faslını; ama Yargıç Olson'un Malaga' daki annesine de bayağı üzülmüştü. Heyecanlanmıştı, bir yandan da az buz coşmuştu. Birçok adlar, birçok yerler geçmişti, Clarence hepsini az sonra birbirine karıştırıverdi. Kim nerde, kim kimdi unutmuştu bile, daha kapı önündeyken hem. İki şey zorlamıştı onu buna, yapacağını doğru yapmak, iyi yapmak isteği. Yoksa, aklında kala kala bir köpeğin, Hamilton'un adı kalmıştı. Neydi? diye sordu.

Yargıç Olson'un ihtiyar anası, oğlum, dedi Jeff Willis. Ölüm döşeğinde. Bir kriz daha gelmiş. Bu gidişle gelecek Panayırı pek göreceğe de benzemez. Malaga'dan artık sağ çıkamaz. Yüz iki yaşında zaten. Yargıçın kendi bile yetmişlik. Kocakarıyı gelecek Panayıra erdirse erdirse bir tek kişi, doktor Gregory erdirir. Hemen koşup Blackstone Caddesindeki o doktor Gregory'ye haberi yetiştirmelisin. Bul doktoru, birkaç bardak su çarp yüzüne, sarhoşsa ayılır hemen. Unutma evi sakın, önündeki bahçede iki betondan aslan durur.

Okuldan her eve dönüşünde, Clarence, bir serüven düşlerdi kendine, içlenir, herşeye karşı kayıtsızlanır, kaldırımdaki taşlara tekmeler savurur; hep bir serüven düşler, içlenir, bir küçük çocuk için her gün okula gelip gitmenin dışında gönül eğleyecek gerçek uğraşlar aranırdı. O gün de öyle olmuştu, taşın birini tekmelemiş, Mariposa Caddesine girmiş girmemişti ki...

Tamam efendim, dedi Jeff Willis'e. Evin önündeki bahçede betondan iki aslan heykeli var.

Köpek kocaman mı çok?

Burdakilerin en büyüğü, dedi Jeff Willis. Bir St.

Bernard, ama Hamilton diye çağırdın mı, korkma, ısırmaz seni.

Evet efendim, dedi Clarence. Hamilton adı. Yüzüne soğuk su çarpacağım, Yargıç Olson'un annesi ölüyormuş diyeceğim.

Şimdi fırla, dedi Jeff Willis. Hemen koş. Topu topu altı blokluk bir yol. Hiç oyalanma. Ne senin adın?

Clarence.

Tamam Clarence. Al sana bir paket de çiklet, çiğnersin.

Bir şey istemem, dedi oğlan. Hemen gidiyorum.

Dükkândan fırladı, koşturdu, iki saniye boyunca en azından altı yedi kere arkasına baktı hep, o ara önünü görmediğinden siyahlara bürünmüş yaslar içinde şişman bir kadına tosladı, hemen özür diledi, yeniden hızla koşmasını sürdürdü.

Oğlanın caddeden aşağı koşturduğu sırada, Jeff Willis de demin çarptığı kadını yatıştırmaya çalışıyordu.

Bizim Yargıç Olson'un yaşlı anacığı ölmek üzere de, dedi. Çocuğu doktor Gregory'ye saldım. Sarhoştur mutlaka doktor ya, çocuk, n'apacağını biliyor bereket, tenbihli.

Ben kendim gitmeliydim doktora oysa, dedi. Ama şu soda makinesini kimlere emanet edeyim de gideyim?

Makine makine dediğiyle de günde üç kişiden fazlasının işini gördüğü yoktu, kimse sodalı bir şey içmiyordu. Üstelik dükkânın önünden bir saat içinde geçse geçse anca yedi kişi geçiyordu. O hep böyle yapardı zaten, işi farfaraya getirir, gürültüye boğar, başından aşkınmış gibi gösterirdi, on yıldır bu böyleydi.

Kadıncağız bir bardak su istedi, Allah rızası için,

dedi. Jeff tezgâhın ardına geçti, kan gibi ılık sudan bir bardak doldurup verdi kadına.

Clarence Acough, bir blok koştuktan sonra soluk soluğa geldi, yoruldu, ama yavaşlamak aklının köşesinden bile geçmemişti. İkinci blokun sonunda başladı düşünmeye, sürdüremeyecekti, durdu, bir kaldırım taşına oturdu, dinlendi. Hava sıcak mı sıcaktı, tere kesmişti her yanı, herşey öyle ansızın oluvermişti ki, düşleri bir anda gözlerinin önünde canlanıvermişti. Malaga'da o yoksul yaşlı kadıncağız ölmek üzereydi, gelecek Panayırı görmeye ömrü vefa etmeyecekti. Ölecekti. Hiç bir şeyi de göremeyecekti artık. Şu caddenin karşısındaki harika beyaz ev, kocaman sulfata ağaçları, telefon direkleri, sonra cadde, her şey herşey güzeldi, yaşamak iyi şeydi doğrusu.

Clarence büyük büyük soluklandı, Doris Barnes'le Grover Stone yanına gelip durana kadar çevresine bakındı öyle. Doris Barnes, Clarence Acough'un dünyasında büyülü bir kişiydi, Grover Stone'dan da günahı kadar hoşlaşmazdı. Kızı yine o oğlanla bir arada görünce yüreği cız etti, o an içlendi, herşey dokunur oldu. Üstelik Doris Barnes, Grover'la birlikte eve dönüyordu. Alçak Grover her zaman fiyakalı giyinir kuşanır, ayağından en iyi kunduralar eksik olmazdı hiç, cebinde her zaman para olurdu, bir bok sanırdı kendini.

Ne var, n'oldu? diye sordu küçük kız.

Kızın yanında Grover olmasaydı, Clarence, olup biteni başından sonuna anlatacaktı; Malagada ölmek üzere olan Yargıç Olson'un annesini, doktor Gregory'yi, Panayır'ı, Jeff Willis'i, köpek Hamilton'u. Hemen oturduğu yerden kalkmalı, bir koşu doktorun, bahçesinde iki beton aslanlı evini bulmalı, verilen ödevi yerine getirmeliydi, ama o an, bunların hepsi ak-

lından uçuverdi, kızı Grover gibi birileriyle eve yan yana dönerken görmek bozmuştu onu.

Hava sıcak mı sıcaktı, tere kesmişti, başkaca olan biten de yoktu.

Bir şey yok, dedi Clarence. Şurda biraz oturayım da dinleneyim demiştim bir parça.

Clarence, boşu boşuna, Doris'in üstelemesini; buna karşı, anlatmaya girişmeyi, konuşma sırasında da kıza nasıl yanıp tutuştuğunu söylemeyi kurdu. Fakat Doris buna yanaşmadı, Grover bile. Oğlan bizimle matrak geçiyor diye düşündü, kurnaz kurnaz; yapışmış oturduğu yere herhalde, dedi.

Clarence bir çırpıda kalktı; öyle mi? dedi. Amma da akıllı sanıyorsun kendini sen de...

Mariposa Caddesindeki dükkânında telefon zırlayınca, Jeff Willis, hemen koştu, açtı. Yargıç Olson' du. Doktor Gregory'nin n'olduğunu soruyordu.

Demin bir çocuk koşturdum, dedi Jeff Willis. Doktor, vakit geçirmeden hemen size koşup gelecek. Nasıl oldu anneniz?

Yargıç Olson:

Farkında değilim, dedi. Ölmüş gibi. Ama, galiba daldı, uyuyor.

Soluk alıyor mu?

Pek bilmiyorum, dedi Yargıç Olson. Sanmıyorum.

Sahi mi? diye sordu Jeff Willis.

Yargıç Olson:

Soluk alır gibi görünmüyor hiç, dedi. Bu Doktor Gregory de hangi cehennemde kaldı ya'u?

Clarence diye bir oğlanı gönderdim. Köpeğe de n'apması gerektiğini tenbihledim, dedi Jeff Willis.

Grover Stone:

Akıllıyım, tabii, dedi.

Öylesi bir tavır takındı, pozlandı.

Clarence, sol kulak tozuna vurdu onun, ders olsun diye. Grover de burnuna bir tane ekti. Clarence fena halde bozuldu buna, ardına düştü, Grover'i şehre doğru kovalamaya başladı. O bahçesi beton aslanlı evden uzak, tâ nerelere kadar. Koşmaca dört blok sürdü, Grover kaçtıkça kaçtı, Clarence'ın da yakalayacağım diye koşmaktan canı çıktı.

Doris Barnes artık durup beklemezdi onları; ne beklesin kızcağız, herhalde çekmiş, evlerine gitmiş, şimdi de ön balkona çıkmış oturuyordu belki.

Yalnızdı da üstelik.

Clarence kızın evine doğru yürüdü, fakat vardığında kızı balkonda bulamadı. Evin karşısındaki kaldırıma oturdu, kızın çıkmasını bekledi. Doris Barnes, bu dünyadaki kızların en güzeliydi. Şimdi evde, evin herhangi bir köşesindeydi, oğlancık çıkar da görürüm onu diye umutlanıyordu. Kızı o beyaz elbisesi içinde, tatlı yüzü, güzel gözleriyle, burnuyla, dudakları, kestane rengi saçlarıyla görürüm diye umutlanıyordu. Doris Barnes, ah, ah! Belki evden çıkar, bakkala bir şeyler almaya giderdi. Belki kıza yanaşır, konuşurdu, belki kız hoşlanırdı ondan.

Hava kararmaya yüz tuttuğunda, Clarence, kızdan eni konu umudunu kesmeye başladı, galiba kızın dışarı çıkması pek mümkün değildi, öyle görünüyordu.

Kızın çıkacağı mıkacağı yok evden, diye düşündü, kalktı, öyle yorgundu ki, bitkin bitkin evlerinin yolunu tuttu. Kapı önündeyken aklı başına geldi, bütün unuttuklarını bir bir hatırlayıverdi: Malaga'daki o yaşlı kadıncağız şimdilerde ölmek üzereydi. Doktor Gregory, o beton aslanlı evde sarhoş sarhoş haber bekliyordu, bahçede de köpek Hamilton vardı.

Ama Clarence'in karnı zil çalıyordu, yorgundu

da, uykusu gelmişti, Doktor Gregory'nin evi tâ cehennemin bir ucundaydı. Bir ara, bir koşu gidip Doktor Gregory'yi bulmayı, yüzüne birkaç bardak su vurarak ayıltmayı, önünü kesecek köpek azmanına Hamilton deyip durdurmayı, sonra doktor Gregory'nin Ford'una atladığı gibi Jeff Willis'e koştuğunu, ilâçları alıp anayoldan saatte kırk mille Yargıç Olson'un Malaga'daki evine vardığını, yaşlı anasına gerekli müdahaleyi yaparak kadını iyileştirdiğini, gelecek Panayıra sağ salim çıkardığını düşündü. Fakat yaşlı kadın belki de çoktan ölmüştü, belki de doktor Gregory evde yoktu, belki de şehirde bir yerlerdeydi, kafayı çekiyordu durmadan, belki yaşlı kadın ölmemişti de doktor Gregory evde yoktu, belki de şehirde bir yerlerdeydi, kafayı çekiyordu durmadan, belki yaşlı kadın ölmemişti de doktor Gregory'nin bütün çabalarına karşılık o geldiğinde ölmüştü, ya da Doktor Gregory kadını kurtarmıştı ama bir, pek pek iki yıl sonra yine ölmüştü seninki, bunun aksini kim sağlayabilirdi ki? Böyle düşündü, evden geri dönüp Blackstone Caddesindeki doktora gitmekten caydı.

Kadın, nasıl olsa bir, pek pek iki yıl geçmeden ölecek olduktan sonra...

Ölmüş bitmiş evlerine girdi, yemeğini yedi, ardından yattı uyudu. Sabahına da herşeyi, ama herşeyi unutmuş gitmişti. Bir hatırladığı, yalnızca Doris Barnes'ti, bir türlü kızı unutmuyordu; aradan üç ay geçip babası anayoldan yüz mil ötede Modesto'ya atanarak bütün evi de taşıdığında, Clarence Acough, Malaga'daki o yaşlı kadını da, bir süre sonra Doris Barnes'i de unuttu gitti. 1926 yılında, bir Ağustos günü, tam sekiz yılın sonunda, on sekiz yaşındayken, ansızın Doris, aklına düştü, üç saniye geçmeden de Malaga'da ölmek üzere olan o yaşlı kadın. Junior Col-

lege'den altında elden düşme bir Studebaker otomobille evlerine dönüyordu o sıra, sapmadı, doğru sürdü, anayoldan indi, üç saat sonra tam karanlık inerken eskiden oturdukları şehre vardı, Mariposa Caddesindeki Jeff Willis'in dükkânını eliyle koymuş gibi buluverdi.

Otomobilinden indi, Jeff tezgâhın ardındaydı yine, makineden soda çekiyordu. Dükkânın önünde otomobiliyle bir delikanlının durduğunu, oturup bir şeyler ısmarlayacağını sanarak pek sevindi buna.

Ne emrettiniz? diye sordu.

Bir şey öğrenmek istiyorum, dedi Clarence Acough. Acaba o kadıncağız Panayırı görmeye sağ salim çıkabildi mi?

Kim kim? dedi Jeff.

Clarence:

Beni tanımadınız herhalde, dedi. Blackstone Caddesindeki doktor Gregory'nin evine yollamıştınız beni hani, ama yolda başıma bir işler gelmiş, gidememiştim o gün.

Ne, ne? diye sordu Jeff.

Hatırlamadınız demek? O gün beni çağırmıştınız da, Blackstone Caddesindeki doktor Gregory'ye gitmemi söylemiştiniz. Evin önünde iki betondan aslan var demiştiniz. Altı yedi bardak soğuk su çaldın mı yüzüne, doktor sarhoşluğundan ayılır, Hamilton diye bir köpek var, ona da dikkat et demiştiniz. Hatırladınız mı şimdi?

Jeff dikkatle düşündü taşındı, yüzü güldü ansızın.

Ha, evet, dedi. Hatırladım, hatırladım. On on beş yıl önce böyle bir şey olmuştu, evet.

O kadar değil, dedi Clarence. Sekiz yıl önceydi anca.

Jeff:

Yargıç Olson'un anacığıydı evet, hatırladım tabii, dedi.

O gün doktor Gregory'ye gidemediğime çok üzgünüm, dedi Clarence. Pek çok üzgünüm. Acaba kadıncağız sonraki Panayırı görmelere erdi mi? Doktor Gregory tam zamanında yetişip gerekli müdahaleyi yapabildi mi ona, kadını kurtarabildi mi, n'oldu sonra?

Jeff Willis:

Ben sana böyle böyle yap diye söylemiştim ya, dedi. O sıralarda, zaten kadıncağız çoktan mortoyu çekmişmiş. Vücudu bile buz gibi soğumuşmuş. Ölüm raporunda kadının üç gün öncesi öldüğü ortaya çıktı. Yargıç Olson'u da aldılar, Napa'daki deliler evine götürdüler. Kocamış yaşında delirdi dediler adama, aslında yetmişten yukarı değildi, dipdiriydi, ben bildim bileli öyleydi o.

Demek kadına herhangi bir tıbbî müdahalede bulunulamadı? diye sordu Clarence.

Jeff Willis:

Pek bilmiyorum orasını, dedi. Ölüm raporunda kadının üç gün önce öldüğü bildiriliyordu, ama Yargıç Olson kadının ölmediğini ileri sürdüydü hep, uyuyordu dedi. Gûya Yargıç Olson işi mübalağa etmişmiş de, falan filan. Öyle dediler.

Clarence:

Peki doktor Gregory n'oldu? diye sordu. Hiç görmediydim doktor Gregory'yi de.

Kim görüyordu ki sen göresin, dedi Jeff. Adamı ölümüne kadar kimse pek sık görmedi ki. Evden dışarı adımını atmazdı hiç, kapanır, durmadan kafayı çekerdi.

Ya o köpek? Hani adı Hamilton olan köpek n'oldu?

Hamilton da üç yıl öncesi öldü, dedi Jeff.

Delikanlı aynanın üstünde asılı listeye bakıp orda yazılmış Jeff Willis'in soda makinesinde hazırladığı olağanüstü şeyleri okudu. Herşey dokunmuştu ona, karşı durulmaz bir yaslılık, ince bir hüzün gelmiş çökmüştü, kocaman bir yalnızlıktı bu, belki de bastıran akşam karanlığındandı, belki bir parça da Doris Barnes'ten, kızın n'olduğunu hatırlayıp merak etmekten geliyordu, bir parça da o yaşlı kadıncağızın üç gün öncesi ölmüş olduğunu öğrenmişlikten, belki Yargıç Olson'un deliler evine götürülmesinden, belki de doktor Gregory'nin evine bütün bütüne kapanmasındandı bu. N'apalım, dedi, sonra: bana şöyle üstü bol çukulatalı, içi fıstıklı bir dondurma yap bakalım, yiyelim, dedi Jeff'e.

SAATTE BİLMEM KAÇ MİL

HER bir vakit görürdük onu, saatte elli mil hızla anayoldan kaptırmış giderdi. Kardeşim Mike, acıyan, küçümseyen bakışlarla gidişini izlerdi.

Gidiyor seninki yine derdi. Kimbilir hangi cehenneme gidiyordur.

Bence hiç bir yere, derdim.

Hiç bir yere gitmeyen adamın bu kadar acelesi olmaz.

Belki de sürat kontrolü yapıyordu böylece.

Yeteri kadar hızlı altındaki, derdi Mike. Daha hızlı gidecek de ne halt edecek yani? Belki Fowler'a gidiyor, mümkündür.

Belki de Hanford'a, derdim. Ya da Bakersfield'e. Bakersfield'i unutma, anayol üzerindedir o da. Üç saatte alır orayı.

İki, derdi Mike. İsterse bir saat kırkbeş dakikada da alabilir.

O günler, Mike onikisinde, ben de onundaydım; yıl, 1918'lerdi. Dört tekerlek üzerinde giden iki kapılı otomobiller yeni yeni çıkmıştı ortaya, seyri bile hoştu, dört tekerlekli, kendi kendine giden bir pasta kutusuna benziyordu, saatte elli mil hızla gitmesi de bir meseleydi tabii. Ancak Ford'lar gidiyordu bu kadar hızla, bizimkinin motorunu bir türlü keşfedememiştik, sarıya boyalı otomobiline, olsa olsa bir yarış otomobilinin motorunu koydurmuş olabilirdi.

Her Allahın günü görürdük, anayoldan Fowler'e

doğru süzülür giderdi, bir, bir buçuk saat sonra da çıkagelirdi. Yokuş aşağı giderken cehennemden fırlamış bir yarasayı andırırdı; kanatlarını açıp germiş, başını dikmiş, öyle yalpalaya yalpalaya gidiyor. Otomobili kullanan adam, o an cigarasını tellendirmiş olurdu, belki de kafadan kontaklar gibi kendi kendine de gülümserdi. Ama dönüşünde yokuş yukarı saatte on milden fazla değildi hızı; o zaman bizimki yorgun, bitkin, azcık da süzülmüş inerdi otomobilinden.

Adam hakkında herhangi bir şey söyleyemezdiniz. Kaç yaşındadır, hangi millettendir, neyin nesi, kimin fesi bilemezdiniz. Kırktan yukarı değildi elbet, belki de otuz civarında falandı, ama ne İtalyandı, ne Yunanlı, ne Ermeni, ne Rus, ne Çinli, ne Japon, ne Alman, ne de bizim bildiğimiz başka bir milletten.

Bence Amerikalı o derdi Mike. Hani gezginci satıcılar var ya, onlardan biri işte. Anayoldan aşağılara gidip küçük kasabalarda satacağını satıyor, sonra da gerisin geri dönüyor.

Olabilir, derdim.

Ama hiç de öyle biri olduğunu sanmıyordum. Bence otomobil kullanmasını, hızlı gitmesini seven, biraz da kafadan kontağın biriydi.

O yıllar, otomobil yarışçılarının gözde olduğu, el üstünde gezdirildiği yıllardı: Dario Resta, Jimmie Murphy, Jimmie Chevrolet, daha bir sürü babayiğit; bu ara, yarışlarda kazaya kurban gitmişlerdi. Yine o yıllarda, hemen hemen her Amerikalıda bir otomobil tutkusu, bir hız sevdası vardı. Kardeşim Mike bile bir yerlerden yüklü bir para uydurup kendine elden düşme bir otomobil almayı, onla baş döndürücü bir hızda gitmeyi düşlüyordu. Saatte belki de altmış mil. Bir gün bunu gerçekleştireceğine inanıyordu. Noksanı paraydı, parası yoktu.

Bir alayım da gör, derdi. Gör bak hızlı gitmek neymiş o zaman.

Senin bir şey alacağın yok, derdim. Nerden ne alacaksın ki?

Bir yerlerden para bulacağım, derdi.

Anayol, Demiryolu Caddesindeki evimizin önünden geçer, sonra yarım mil güneye, Rosenberg'lerin kuru yemiş paketleme mağazasına sapardı. Rosenberg'ler tam dört kardeştiler; çevreden kuru üzüm, incir, kaysı, şeftali devşirirler, bunları cicili bicili kâğıtlara sarıp paketlerler, memleketin dört tarafına yollarlardı. Rosenberg kardeşlerin kuru yemişleri yabancı ülkelere, Avrupaya bile giderdi. Yaz oldu mu, kasabadaki eli iş görürleri gündelikle tutar, çalıştırırlardı, kadınlar çokluk paketlemede, erkekler de el arabalarıyla işlenen malı çekmede kullanılırlardı. Mike da iş bulurum umuduyla oraya gitmişti ya, Rosenberg kardeşlerden biri geri çevirmiş, güçlenip kuvvetlenmesini, asıl gelecek yıla gelmesini söylemişti.

Hiç yoktan iyiydi elbet, ama Mike'in beklemeye sabrı yoktu. Ne kadar vücut geliştirmesini konu edinmiş dergi, kitap varsa hepsini toplamış, kültür fiziğe başlamıştı. Akıl hocaları da o zamanların vücut kralları Lionel Strongfort'la Earl Liederman'dı. Adamların vücutları da vücuttu ha, kollar, göğüsler, pazular olağanüstüydü, halteri başlarının üstünde çerden çöpten bir şeymiş gibi tutuyorlardı. Mike da onlara özenmişti, n'apıp yapıp onlar gibi olacaktı, kafasına takmıştı bir kere. Cosmos Cimnastik Salonuna yazılmış, çalışıyordu boyuna, pazularını güçlendirmeye bakıyordu. Ama herşey oldu da, Mike bir türlü istenilen nitelikte güçlenip kuvvetlenmedi. Hele havalar ısınıp sıcaklar eni konu bastırınca, Mike, bu kültür fizik çalışmalarını bırakmak zorunda kaldı.

Eskiye döndük, yine evimizin eşiğine oturup başladık gelen geçen arabaları seyretmeye. Anayolun önü sıra demiryolu geçerdi; kuzeyi de, güneyi de gözlerdik, tabak gibi görünürdü her yan. Güneydeki bir kasabadan pat diye çıkagelen bir tren görünür, oturduğumuz yerde istifimizi bile bozmazdık. Tren gelir gelirdi, sesini de duyardık bir yandan, güneyden gözlerimizi ayırmaz, daha da yakınlaşmasını beklerdik. Yaz günleriydi, okul tatildi, yapacak başka işimiz de yoktu ki.

S.P. 797 lokomotif gidiyor yine, derdi Mike.

Evet, o.

Santa Fe 485321 gidiyor, derdim. Vagonlarda ne yüklü dersin Mike?

Kuru üzüm, derdi Mike. Rosenberglerin kuru üzümü, incirleri, şeftalileri, kaysıları. Gelecek yaza ben de onlarda çalışacağım, göreceksin. Rosenberg'lerde işe girdim mi, hemen otomobilimi alacağım.

Allah, derdim. Allah artık.

Rosenberg'lerde Mike'ın ne iş işleyeceğini düşünürdüm. Kültür fizik çalışmaları sırasında zıp zıp zıplamayı, kum torbasını yumruklamayı, çekirdekten yetişmiş bir boksör gibi burnundan fosur fosur solumayı, şunu bunu öğrenmişti pekâlâ.

Allah.

Allah ama Mike n'apacaktı Rosenberg'lerde, ne iş işleyecekti?

Vay canına, Mike'ın Rosenberg'lerin mağazasında yapacağı bir iş yoktu ki. Bu da, Mike para kazanamayacak, dilediği otomobili alamayacak, zorlanıp saatte altmış mil yapamayacak demekti. Bütün gün, alacağı elden düşme otomobilin lafını ağzından eksiltmezdi hiç; oturur, otomobillerle trenlerin bir aşağı bir yukarı geçişlerini gözler, hep bunu konuşurduk. Sarı

Ford otomobil göründüğünde, hafiften hafife bozulurdu Mike, beriki bayağı hızlı giderdi çünkü. Bir yandan da böyle bir otomobille anayoldan aşağıya saatte elli mille inen herifi alaya alırdık.

Hele ben alacağımı bir alayım, görsün bak hızlı gitmek neymiş.

Az sonra kalkar, kasabaya doğru yürürdük. Aşağı yukarı her gün bütün yaptığımız iş buydu. Günler uzun mu uzundu, her gün, bize en azından bir hafta gibi gelirdi, kasabaya indiğimizde de bir haftadır görmemiş gibi olurduk. Bir baştan sonuna dolaşırdık. turu bitirdik mi, eve dönerdik yine. Ne gidecek başka bir yerimiz, ne de yapacak başka bir işimiz vardı. Bazan da garajların çevresinde dolanırdık, Mike bayılırdı buna.

Bir gün, sarı Ford'u, Ben Mallock'un garajı önünde görmeyelim mi? Mike, kolumdan tutup durdurdu.

İşte o Joe, dedi. Bizimki orda, bak. Yürü.

Yanına sokulduk otomobilin. Çevresinde kimseler yoktu.

Derken otomobilin altına yatmış bizimkinin başını gördük, dünyanın en mutlu adamının bakışıyla baktı bize.

Mer'aba, dedi Mike.

O, mer'aba, n'aber? diye sordu sarı otomobilli adam.

Ne var, arıza mı yaptı? dedi Mike.

Önemli değil. Bir iki ufak şey.

Mike:

Kendimizi tanıtalım, dedi. Demiryolu Caddesindeki beyaz bir ev var ya, orda oturuyoruz, hani Walnut'a yakın. Her gün sizin gidiş gelişinizi görürüz.

Ha, evet. Ben de bu çocukları gözüm bir yerden ısırıyor diyordum.

Kardeşim Mike, sizin bir gezgin satıcı olduğunuzu söyler hep, dedim, söze karıştım.

Yanılmış, dedi.

Neci olduğunu söyler diye bekledim, satıcı matıcı değildiyse, neciydi peki? Ama söylemedi.

Mike:

Gelecek yıl ben de bir otomobil alacağım, dedi. Hızlı bir Chevrolet almayı düşünüyorum.

Arabanın altından bütün bütüne çıktı, bir cigara yaktı.

Saatte elli mil sürat yapıyorsunuz gibime geliyor, dedi Mike.

Elli iki, dedi adam. Ama bugünlerde altmışa çıkacağımı umuyorum.

Mike'ın adamdan hoşlaştığı ayan beyandı, ben de sevmiştim onu. Çocukla çocuk olabiliyordu. Gerçekte yirmi beşinden yukarı değildi, fakat davranışları on beşle on sekizlik delikanlılarınkini andırıyordu. Biz onu daha yaşlı başlı biri umuyorduk.

Adınız nedir? diye sordu Mike.

Bill. Bill Wallace. Ama herkes bana Hızlı Wallace der.

Mike:

Benim adım Mike Flor, dedi. Tanıştığımıza çok sevindim. Bu da kardeşim Joe.

Mike'la tokalaştılar. Mike, boksta öğrendiği birkaç ayak oyunu ile havaya bir iki yumruk salladı.

Hızlı Wallace:

Küçük bir tura ne dersiniz çocuklar? dedi, sordu.

Allah, dedi Mike.

Atladık sarı otomobile, Hızlı Wallace garajdan çıkardı, Broadway'den aşağıya salındık, Rosenberg'lerin önündeki demiryolundan da geçtik, anayola vurduk. Anayoldayken Hızlı Wallace, otomobilin gerçek

hızını bize de göstermek istedi. Bizim evin ordan göz açıp kapayıncaya kadar geçtik gittik; anayolda, saatte kırk mildi hızımız. Sonra bu, kırk beş oldu, sonra elli, demeye kalmadan göstergeç elli bir dedi, elli iki, elli üç, otomobil yolu yutuyordu sanki.

Elli altı milin sonunda Fowler'deydik, otomobilin hızı düştü, sonra durduk. Hava da bir sıcaktı ki.

Soğuk bir şey içmeye ne buyrulur? dedi Hızlı Wallace.

Otomobilden indik, dükkânın birine yollandık. Mike bir şişe çilek suyu içti, ben de ondan içtim. Hızlı Wallace, birer tane daha? dedi, ben istemem dedim, ama Mike ikinciyi de içti.

Hızlı Wallace'sa dört şişe çilek suyuna bana mısın demedi.

Yeniden otomobile doluştuk, yavaş yavaş geri döndük, hızımız saatte on mili aşmıyordu. Bütün bir yol boyu hep otomobilden söz ettik, yokuş aşağı elli mille gidiş ne güzeldi oysa.

Bu işten para kazanabiliyor musunuz? diye sordu Mike.

Ne gezer, dedi Hızlı Wallace. Fakat şu günlerde hazırlıyorum kendimi, Panayır yarışlarına gideceğim, herhalde birkaç kuruş kazanırım ordan.

Allah, dedi Mike.

Hızlı Wallace, bizi evimizin önünde bıraktı, o gittikten sonra da biz bu üç saatlik doyumsuz gezimizi konuştuk hep.

Harika bir şeydi, Hızlı Wallace da eşi menendi bulunmaz biri.

Eylülde panayır başladı. Bir patırtı bir gürültüdür gidiyordu, her yere asılan ilânlarda bu yıl otomobil yarışlarının da yapılacağı bildirilmişti.

Yine o günlerde bizim sarı Ford'u da göremez olduk.

Ansızın Mike'ın aklına geldi:

Panayırdaki yarışlara girdi de ondan, dedi. Buldum, tamam, yürü Joe.

Demiryolu Caddesini bir koşuda indik.

Daha sabahın dokuzuydu, ancak iki buçukta falan başlayacaktı, boşu boşuna acele etmişiz.

Korka korka sokulduk Panayır yerine, çevresinde saatlerce dolandık, biri görür de bir lâf eder diye çekiniyorduk, iki saatimiz böyle geçti, iki kere de höt möt dediler, ama, sonunda daldık içeri.

Duvarın birine tünedik, herşey tabak gibi görünüyordu, daha yarış başlamamıştı. Biri siyah, öbürü yeşil iki araba sırada bekliyordu.

Az sonra siyahı homurdanmaya başladı, hareket etti, bir iki tur atmaya çıktı. Tam bizim yakınımıza geliyordu ki, gördük, hemen duvardan aşağı atladık. Otomobili kullanan, bizim sarı Ford'un sürücüsüydü. Bir sevindik ki buna, canavar gibi hızlıydı, ortalığı gürültüye boğuyordu, tabii toza dumana da. Pistin virajlarını dönerken göz gözü görmüyordu.

Yarış, dedikleri gibi tam iki buçuk yerine üçte başladı. Kalabalıktan iğne atsan yere düşmezdi. Pistte yedi yarış otomobili sıralanmıştı, hepsi de hazırdı. Gürül gürül çalışıyorlardı, nerdeyse kulaklarımız sağır olacaktı. Sonunda yarış başladı. Mike delirmiş gibiydi, kendi kendine konuşuyor, yerinde duramıyor, hop oturup hop kalkıyordu.

Birinci yarış kısa mesafeliydi, yirmi millik bir şey. Bizim Hızlı Wallace dördüncü oldu.

İkincisinin mesafesi kırk mildi, Hızlı Wallace onda da ikinci oldu.

Üçüncü yarış, son yarıştı; mesafesi yetmiş beş

mil. Yetmiş beş mil boyunca tekerlekler dön babam dönecekti. On üçüncü turda Hızlı Wallace viraj aldı alamadı; bir şeyler oldu, otomobilinin arka tekerleklerinden biri fırladı çıktı, aynı anda da kontrolünü kaybeden otomobil pistten fırladı, tahta korkuluklara vurdu tosladı. Herkes Hızlı Wallace'ın şoför mahallinden o çarpışmada havaya fırlayıp uçtuğunu da gözleriyle gördü.

Mike, duvardan atladığı gibi koşmaya başladı, ben de ardından seğirttim.

Yarış durmadı tabii, yalnız teknikerlerden birkaçı Hızlı Wallace'ın otomobilini kenara çektiler, Hızlı Wallace'ı da yetişen bir cankurtarana koyup gönderdiler. Öbür otomobiller on yedinci tura başladıklarında, adamın biri, Hızlı Wallace'ın öldüğü haberini getirdi.

Hey Allahım.

Adamımız öldü, dedi Mike. Sarı Ford'uyla her gün anayoldan yokuş aşağı gidip gelen o yaman adamımız öldü. Bizi Fowler'e kadar götürüp getiren, bize soğuk çilek suyu ısmarlayan o iyi yürekli adamımız öldü Joe.

Hava kararana yakın eve döndük. Mike dayanamadı, başladı ağlamaya. Çok sürmedi ama. Sesli sesli ağlıyordu, gerçek değildi herhalde.

Adamımızı unutabilir miyiz hiç Joe? dedi. Öldü gitti ya, biz unutur muyuz onu?

Eşiğe oturduk, gelen geçen otomobilleri seyrettik bir süre, ama üzüntümüz dinmedi. Sarı Ford'lu adamımızın bir daha anayoldan hiç mi hiç geçmeyeceğini biliyorduk.

O her dakika zıp zıp zıplayıp havalara yumruklar

savuran Mike'a bir durgunluk çökmüştü. Ağzını bıçaklar açmıyordu, üzgündü, mutsuzdu; Hızlı Wallace gibi eşi bulunmaz birine bu kadar kötü bir sonuç hazırlayan şu dünyanın o an canına okuyacakmış gibi bir hali vardı.

TEK İYİ İNSAN

BENİM on bir yaşımı sürdürdüğüm sıralarda, Demiryolu Caddesinde, bizim eve yakın oturan, altın yürekli bir adam vardı, tek kusuru içkiye aşırı sevgisiydi. İçmediği zamanlar çığrından çıktığı yoktu, efendiden biri olurdu; saygılı, ince, soylu. İçkiye düşkünlüğünü, kocakarılar, ikinci karısı Nazia'nın ölümüne yorarlardı çokluk; kadın ölmüş gitmiş, hayatında doldurulmaz bir boşluk bırakmıştı.

Adı Peter Karamokoulos'du, Yunan asıllıydı.

Günlerden bir gün şehre sirke benzer bir gezginci topluluk geldi, içlerinde en ilgi çekeni iri, çam yarması bir Yugoslavyalı güreşçiydi, adı da Bulgov. Bulgov, ringe çıkıp karşısında beş dakika dayanana elli dolar, sırtını yere getirene de beş yüz dolar ödül vereceğini ilân ediyordu.

Ben de şehirdeydim o günlerde, Pete Karamokoulos yine zil zurna içiyordu, sıkıntı içindeydi, beş yüz dolara da ihtiyacı vardı. Kırk üç yaşındaydı Pete, ufacık tefecikten bir adamdı, anca altmış yetmiş kilo bir şeydi. Çevresine toplananlara Atinalı atletlerin, savaşçıların dillere destan serüvenlerini anlatıyor, Bulgov'un karşısına çıktığında, vücudundaki bütün kemikleri tek tek ayıklıyacağını söylüyordu.

Bulgov bunu duyduğunda makaraları koyvermişti. Pete kimdi, Bulgov'un kemiklerini tek tek ayıklayacak kim? Ama yıldıramadı; Pete, Bulgov'a karşı döğüşmeyi kabul etti, ringe çıktı.

Bulgov, Pete'nin yaşına bile bakmadı

Bir döndü Pete'nin çevresinde; bir dolandı, iki ya da üç dakika dolmadan adamcağızı kavradığı gibi ringin dışına fırlatıp atıverdi. Bulgov için iş bu kadardı, burada bitmişti. Ama yanılıyordu tabii, Pete savrulduğu yerden kalktı, hiç bir şey olmamış gibi yeniden ringe geldi. Bulgov, tuttu, yeniden savurdu. Bu yedi sekiz kere tekrarlandı, her defasında Pete, kalktı kalktı, ringe döndü; Bulgov da bir çırpıda ring dışına savurdu Pete'yi. Hakem kurulu Yunanlılardandı, baktılar iş olacak gibilerden değil; başbaşa verdiler, halk kendilerinden uzakta da olsa, bağıra bağıra tartıştıklarını duydu onların; sonra hepsi birden geldiler, ringten Karamokoulos'u aldılar, evine taşıdılar.

Sen bu sevdadan vazgeç aslanım, dediler. Şunca yıllık ulusumuzun şanlı adını ayaklar altına almak sana yakışır mı?

Pete her birini bulanık bakışlarla süzdü, sonra gözlerini çevirdi.

Bana soracak olursanız, Pete, az dişini sıksaydı Bulgov'un hakkından gelebilir, hiç değilse direnmesiyle herifi sinirinden öldürürdü.

Ertesi yıl topluluk, beklenmesine karşılık, gelmedi. Nedenini **Evening Herald** gazetesinin spor yazarı Joe Healy'den sorup öğreneyim dedim. Healy'yi pek ciddiye aldığım yoktu, ama, şehirde yazdıkları kelimesi kelimesine okunurdu. Topluluk bu yıl da bize gelecekmiş fakat Bulgov ansızın bir şeye bozulmuş, sakatlanmış mı ne, bu beklenmedik olay karşısında yöneticileri, yolu bizden Madera'ya çevirmeyi daha uygun bulmuşlar.

Olaydan sonraki günlerde Pete'yi yine gördüm. Cam siliciliğine başlamıştı, altında bisikleti vardı, bir

parça sarhoştu yine, yanı sıra bir sürü kovalar, bezler, şunlar bunlar taşıyordu.

Bayan Maggiore hiç hazzetmezdi bay Karamokoulos'tan, bir keresinde Pete ayıp bakışlarla ona bakmış, bununla da yetinemiyerek köşeyi dönene kadar gözlerini bayan Maggiore'den ayırmamıştı.

Bayan Maggiore dilini tutamayıp bir güzel sıvamıştı Pete'yi, o da bisikletinden atlamış, bayan Maggiore'nin üzerine yürüyerek kadını bir vuruşta yere yıkmıştı.

Pete her akşam benden bir gazete alır, Yunanistanla ilgili haberleri okuyup okumadığımı sorardı. Eh, Yunanistanı bilirsiniz elbet, ülke ne ki haberi n'olsun! Bir keresinde bir yer sarsıntısı olmuştu, Pete'ye söylediğimde çıldırdı sandım.

Kaç kişi ölmüş? dedi, kaç kişi?

Altmış, dedim. Bak, yazıyor, altmış. Gördün mü?

Allah, Allah, dedi Pete. Adları aramaya başladı. Acaba amcam da ölmüş mü? Zavallı Kyros amca ölmüş mü acaba?

Ölenlerin adlarını yazmıyor, dedim. Kyros amca nerede oturuyordu?

Atina'da, dedi Pete.

O zaman ölmemiştir, dedim. Olay Selanik'de olmuş.

Öyle ama, dedi Pete. Ya Kyros amcam da o sıra kalkmış Selânik'e gitmişse...

Sonra başladı bağıra çağıra ağlamaya, hem de sokak ortasında.

Pete'nin nemene bir kişi olduğunu ben nereden bileyim. Bir şeye aldırmadan, sokak mokak demeden ağlıyordu işte.

Bazan da Yunanistanla ilgili bir takım haberleri

uydurur, yetiştirirdim. Belki iyi bir şey değildi yaptığım ya, ona iyiliğim dokunsun istiyordum.

Bir gün de Pete'ye Yunanistanın, İtalyanın batısı ile Türkiyenin doğusunu ele geçirdikleri haberini verdim.

Pete az daha kalpten gidiverecekti.

Demek, dedi, düşmanlarımızın çanına ot tıkıyoruz artık ha? Nasıl olmuş bu peki?

İşte, dedim. Associated Press ajansı bildiriyor, bak. Genç Yunanlılardan bir takım sızmış Roma'ya, şehri zaptetmiş. Ayni şey İstanbul'da da olmuş.

Pete:

Olacağı buydu, dedi. Oku şunların adlarını oğlum, oku. Kimlermiş bu aslan parçaları, öğrensin bütün dünya. Belki aralarında bizim yeğen Stylianos da vardır.

Adları yok, yazmıyor Pete, dedim. Yalnız diyor ki, gözü pek, yüreği sağlam bileği kavi savaşçılar diyor. Hepsi bu kadar. Belki senin yeğen de bunların arasındadır, kim bilsin!

Yunanistanla ilgili her haber Pete'yi çocuklar gibi hop hop sevindiriyordu. Bir haber verdim mi, dünyalar onun olurdu.

Doğru bir şey değildi yaptığım tabii. Ertesi günü, İtalyanın batısı ile Türkiyenin doğusunun ele geçmesiyle ilgili tek kelime etmedim.

Almanya, Almanya, dedi Pete. Sıra şimdi Almanyada. Sonra da İngilterede. Allah kahretsin o İngiltereyi. Yakındır, bizimkiler Londra'yı da basarlar, şehri bir güzel zaptederler.

Pete İngilizleri hiç mi hiç sevmiyordu, bir lokma hoşgörüsü yoktu onlara karşı.

Bizim o işlediğimiz ufacık hata alabildiğine uzayıp gitmez mi? Pete, kendi hemşerileriyle yavaş ya-

vaş dünyayı zaptetmeye başlamıştı bile. Almanya, Fransa, ardından İngiltere, derken dünyanın her yeri artık Yunanlıların eline düşüyordu. Ama işlerin yolunda gitmesi Pete'yi az buçuk kuşkulandırmıyor da değildi. Bana Yunanlıların nemene bir ulus oldukları, erkeklerinin ne yaman savaştıkları, ne usta savaşçıların soyundan geldikleri üzerine uzun söylevler çekti durdu. Hoş, arada olanlara yine de şaşmaktan kendini alamıyordu. Ona bu işin teknik bir iş olduğunu, geceleyin herkesi uykudayken bastırıp gafil avladıklarını, ondan başarıldığını anlattım.

Bunları ben der demez Pete uyandı, işin farkına vardı, Republican'ın köşesinden Zapp's Park'a kadar tam üç mil kovaladı beni. Birileri ona Yunanistanda evlenmelerden, doğumlardan, yaşlıların vakti zamanı gelince ölmelerinden başka olağanüstü hiç bir şey olmadığını söyleyivermişti. Bir bozulmuştu, bir bozulmuştu ki, o kadar olur.

Bereket yakalayamadı beni.

Allah bilir ya, eline bir geçirseydi öldürürdü alimallah, ne'bleyim, iyice tanımıyordum ki onu. Pete, gerçekte yalnızca üzülmüştü buna, eh, dünyanın yarısını fethettikten sonra, kim olsa, bu güzel düşten uyanmak hoşuna gitmezdi.

Geçer, unutur diye düşündüm. Öyle değil miydi yani? Kalkar, yine bizim köşeye gelir, yine çene çalardı. Değil mi ama? Onun gibi iyi yürekli biri daha n'apardı?

Kadınlar, çokluk Pete'ye ikinci karısı Nazia'yı hatırlatırlardı, hepsine karşı ilgisizdi. Kadınlara karşı bu denli davranışından üzüntü duyardım, ne zaman görsem şapkasını çıkarıp kibarca selâm verir, tatlı tatlı hoş beş edip tombaladan ne kadar para kazandığını, bu kazandıklarıyla neler yapmayı kurduğunu

anlatırdı. Görür görmez koşup yanına varırdım, işini bitirene kadar da beklerdim, kadın ona Nazia'nın baktığı gibi bakardı. Yalanına kanmış görünmezdi.

O sıra bir koşu, elini kapıp hararetle sıkarak, Pete, sana kötü bir haberim var, derdim. Hani şu Yale'de Socrates adında bir profesör var ya, o gerçekten Yunanlı değil, aslen Asuri'ymiş, anası babası da kağnıyla Yunanistan'dan geçerken bırakıvermişler onu.

Pete ateşe basmışçasına yerinden sıçrar, başlardı bağırmaya.

Kimmiş, kimmiş o profesör bakayım? Çok affedersiniz bayan Pimento, görüyor musunuz memleketimin onuruyla nasıl oynuyorlar?

Kadının şeytan görmüş gibi eteklerini uçura uçura kaçması için bu yeter de artardı bile. Pete ile aramızda bir kızılca kıyamettir kopardı.

Tabii, evlenme amacını güttüğü bir kadının yanında pişmiş aşına soğuk su katmak istemezdim ama, Pete her önüne çıkan kadına dünya kadar yalan atıyor, Çin Mahallesinde tombala oynayıp ne kadar para kazandığıyla övünerek yalanın belini kıvırıyordu. Tombala oynamasına oynuyordu ya, zırnık kazandığı yoktu.

Bu, Mariposa Caddesinde «Karamokoulos Hamburger Salonu» açılana kadar böylece sürüp gitti. Kimse Pete'nin bu yeri açmak için parayı nerden bulduğuna akıl erdiremedi bir türlü. Dükkân da pırıl pırıl dayanmış döşenmişti. Pete, parayı bir iddiada kazandığını açıkladığında:

Ne biçim bir iddiaymış bu? diye sordum.

Unuttun mu? dedi. Hani ben hep Çin Mahallesi'ndeki Fung Wong'tan tombala oynardım, hatırladın mı?

Evet, sonra? dedim.

Hah işte, dedi Pete. Ordaki Çinliler kendilerini açıkgözoğlu açıkgözden sayıyorlar. Benimle bir Çinli yiyip yiyemeyeceğime dört yüz dolarına bahse tutuştular.

Ne? dedim. Sakın Çinli yemedin ya? Yedin mi yoksa?

İnanmazsan millete sor, dedi.

Nasıldı tadı?

Piliç eti gibi tıpkı, dedi Pete.

Yalan söylüyor dedim. Fakat emin de değildim. Yapabilirdi pekâlâ. Mutlaka dört yüz doları elde etmek için bir işler karıştırmıştı.

Böylece Mariposa Caddesinde «Karamokoulos Hamburger Salonu» açıldı, Pete vitrine bir de yazı yazdırdı: 'Gece gündüz dükkânımız açıktır.' Tek işçisi de kendisiydi. İçerde altı masa, her masada da dörder sandalya vardı. Akşamları Pete'nin hamburger salonuna uğruyordum, ne zaman gidersem gideyim hep açıktı.

Pete iki gecedir uyumamıştı, durmadan kahve içiyordu.

Bizim Yunanistandan n'aber? dedi.

Bir şey yok, dedim. Burdan n'aber?

İki dolar yirmi cent topladım, dedi.

İyi, dedim. Ne zaman uyuyacaksın peki?

Uykum yok, dedi.

Pattadak düşer ölürsün bir gün.

Ben ölmem, dedi. Peter Karamokoulos ölmez.

Eh, bekleyen görür, dedim. Hadi artık Pete, git eve de uyu birazcık.

Mümkün değil, yapmaz diye düşündüm.

Vakit gecenin onu falandı. Kalktım, **'Bijou'**ya gittim, son filmi gördüm. Snub Pollard'ın bir komedisiydi, sinemadan çıkınca yine Pete'ye uğradım. Hâlâ

durmadan kahve içiyordu, gözleri de kapandım kapanacağımdı. Kıpkırmızı kesilmiş, sulanmışlardı. Cehennem azabı çekmesine karşılık, inadı elden bırakmıyordu.

Pete bambaşka biriydi. Şehirde kimse onun gibi olamazdı, kimse benzemezdi ona, Alvin Barton sekiz kat yüksekteki gratsiyele tırmandığında Pete de gözünü kırpmadan onu izlemişti, daha önce ne denemişliği vardı, ne bir şey.

Mademki o yaptı, ben niye yapamaz mışım? demişti.

San Joaquin vadisinin en yaman kişisiydi, durup dururken bu hamburgerci dükkânında pisi pisine ölsün gitsin istemiyordum. Vitrinine böyle yazdı diye dükkânı gece gündüz açık tutarak başına iş açmasının yeri var mıydı? Zaten saat on dedi mi sokaklardan el ayak çekilir, in cin top oynardı. O saatlerde herkes, köylü köyünde evli evindeydi. Ama Pete birileri gelir de bir hamburger ister umuduyla, bekle babam bekle, yerinden kımıldamıyordu.

Biraz uyumalısın, dedim. Eve git yat biraz Pete.

Bana bakıyordu ya, görmez bakışlarla. Kendi dükkânını büyük şehirlerdeki lokantalar gibi yapacakmış, yani gece gündüz açık; yolu bu yolmuş.

Pekâlâ, dedim. İntiharsa amacın, mesele yok.

Çektim, eve gittim ben de.

Sabaha kalmaz perişan olur diye düşündüm, yanılmışım. Ertesi günü öğleden sonra dörtte, dükkâna vardığımda bizimki yine tezgâhın ardındaydı. Yine kahve içiyordu; elleri titremeye başlamıştı, gözlerinden şıpır şıpır sular boşanıyordu.

E, anlat bakalım oğlum, dedi. Ne var ne yokmuş Yunanistanda?

Hiç bir şey Pete, dedim. Nasılsın sen?

Demir gibi, dedi.

İşler?

Kirayı çıkardık, dedi.

İşe başladığının daha üçüncü günüydü.

Ertesi günü öğleden sonra da dimdik ayaktaydı hâlâ, kımıldamıyordu. Delikanlı, dedi, bana bir yazı daha yazıver bakalım.

Rosenthal paketlerinden birinin temiz kartonunu ayırdım, mürekkep şişesiyle kalemi aldım elime, masalardan birine oturdum.

Ne yazacağım Pete? diye sordum.

Yaz, dedi Pete. De ki, genç bir garson kız aranıyor. Şöyle çıtı pıtı güzel bir Amerikan kızı olacak ama.

Dediğini yazdım, vitrine koydum, yarım saat geçmeden Pete'nin gelecekteki üçüncü karısı çıkageldi. Vay anasını, acınacak görünüşte bir kadındı. Yolsuz yordamsız, düşkünün biri. Aç, kırık dökük, herşeyden nefret eder bir hali vardı.

Pete farkına bile varmadı.

Genç mi? diye sordu bana.

Genç, dedim.

Adı neymiş?

Pete'nin üçüncü karısına adını sordum.

Ella, dedi.

Ella'ymış dedim Pete'ye.

Pete, kıza bir hamburger çekti, bir de kahve sundu. Kız, iki ısırıkta hamburgeri temize havale ediverdi, kahveyi de tabii. Pete ardından ikinci hamburgerle ikinci kahveyi verdi kıza.

Sonra hemen işe başlamasını, paraları puro kutusunun altındaki gözde toplamasını, kendi gelene kadar da bir yere ayrılmamasını söyledi.

Kalkıp yürüyeyim dedi, ama nerde o güç kuvvet.

Düşecekken yardımına koştum, evine kadar götürdüm.

Ertesi günü, Pete, sabahleyin saat on sularında uyandı, dükkâna geldi, ışıklar yanıktı, kapı da ardına kadar açık. Ella basmış gitmişti. Pete deliye döndü. Puro kutusunun altındaki para gözüne baktı, seksen cent bir şey vardı topu topu. On dakika sonra kız iki torba dolusu hamburger ekmeğiyle geri dönüp gelmez mi! Pete kıza sarıldı, şapır şupur öptü, bir ay sonra da evlendiler. Kız, Pete'nin Demiryolu Caddesi'ndeki evine yerleşti.

Pete'nin Hamburger Salonu şehirdekilerin en iyisiydi, uğrak bir yerdi. Her zaman açıktı, her zaman boş yer bulunurdu. Ben giderdim, Pete'yi tanımayan yabancılar gelirlerdi. Fakat herkes çekinirdi Pete'den, sevmezlerdi, büyük adamdı çünkü, korkarlardı ondan, bilirlerdi; Pete, üçü bir araya gelse de yine bir bir haklarından gelirdi.

Sonra sonra bin türlü kulp taktılar Pete'ye, tedirginlik verdiler, rahatından ettiler, huzurunu, ağzının tadını tuzunu kaçırmaya başladılar.

Pete, baktı olacak gibilerden değil, doğru kaymakama çıktı, anlattı, silah taşıma izni istedi. Beriki bir kaza çıkar diye pek korktu; Pete, ne de olsa az buçuk içkiciydi.

Tabanca izni mi? dedi. Niçin ama, neden söz ediyorsun Pete?

Beni zora koşmayın, dedi Pete. Aklına taktığını yapan bir herifimdir ben.

N'aparsın ki Pete?

Pete:

Bu şehrin Allah belâsını versin, dedi. N'apacağımı siz de biliyorsunuz pekâlâ.

Pete'yi hapse sokturana kadar üzerine varmakta

devam ettiler. Bütün bir polis ekibi, üç tane de sivil, anca bir araya gelmişler, öyle zaptedebilinişler Pete'yi, ilk defa olmuş böyle bir şey.

Mapusaneye, Ella ile ziyaretine gittik. Ella'nın huyuydu, herşeye lânet okurdu, kızar köpürür, ağlamak nedir bilmezdi. Pete'yi bir haftalığına mapusa koymuşlardı, o hafta geçti, derken öbür hafta, bir öbür hafta daha, böylece altı ayını tamamladı. Vadesi dolunca, Pete, mapusaneden çıktı, şehri dört dönüp çatacak adam arandı. Tam anlamıyla tozutmuştu. Sonunda ortalardan yok oldu.

Demiryolu Caddesi'ndeki oturduğu evlerine gittim, kapıyı çaldım. Kadının biri, kocası, çoluğu çomağıyla kapıya çıktı:

Pete nerde, biliyor musunuz? diye sordum. Hani, ufak tefek bir Yunanlı vardı, eskiden cam siliciliği yapardı, nerde o?

Pete, koca şehirde sapına kadar adam, tek insandı.

Kimsenin bildiği yok, dediler.

Evening Herald'a uğradım, Joe Healy'yle konuşayım dedim.

Pete'den bir haber var mı Joe? N'oldu dersin?

Hiç bir şey, dedi Joe. Pete çekti gitti şehirden. Hepsi bu. Frisco'ya gidiyorum dedi. Ona en uygun şehre gidiyormuş. Öyle dedi.

Joe Healy ile o an bozulduk ikimiz de. Eh, burdan ayrılması eli kulağındaydı, dedi Joe. Bana da öyle geliyordu Joe, dedim. Zaten bu şehrin hemşerilerinden değildi o, Joe Healy de değildi, ben de değildim.

1854 YILINDAN BU YANA EN SOĞUK KIŞ

O soğuk kışta düştüm, sağ bacağımı kırdım; bal gözlü, kestane saçlı, yeryüzünün tek meleği Emma Haines'e âşık oldum; okul sonrasında çalışacağım bir de iş buldum kendime. Bu, New York dışındaki istek sahipleri adına gönderilmiş bir küçük broşürü dağıtmaktı yalnızca, broşür herşeyden söz ediyordu: nerde n'aparsınız, nerde kime karşı nasıl davranırsınız falan filan gibi kırk ambar bir şeydi.

Kış, 1854 yılından bu yana, San Joaquin vadisinde görülmemiş bir soğuk yapıyordu. Şimdiye kadar böylesi ne görülmüş, ne duyulmuştu; gazeteler böyle diyordu, bence de böyleydi bu. Sabahları o soğukta yataktan kalkmak canıma okuyordu.

Bir türlü içimden gelmiyordu yataktan çıkayım, hele sabahları, hiç. Bütün isteğim uyumaktı; yatayım, uyuyayım, yataktan da çıkmayayım. O soğukta kalkmak, tir tir titremek pek akıl kârı değildi.

New York'tan yollanan broşürler, pek palavra şeylerdi. Kapağında bir adam, yüzü asık, parmağını da gözünüze sokarcasına size uzatmış soruyordu: **Kendinizi akıntıya kaptırmış mı sayıyorsunuz? İşin kolayına kaçan, bu yolu arayanlar yalnızca aptallardır. Akıllı insanlar, dünyaya meydan okurlar; mücadeleye girerler ve sonunda da şan, şöhret ve paraya kavuşurlar.**

Herhalde.. diye aklımdan geçirirdim. Ama kim

nerden, nasıl, neyle mücadele edecekti de zafere erişecekti, nerden şan şöhret sahibi olacaktı?

Bacağımı top oynarken düşüp kırdıydım. Berbat soğuk bir havaydı. Top havalanmış geliyordu, bastım tekmeyi, nefis bir şekilde uçtu, uzaklaştı, sıcak günlerdeki gibiydi tıpkı, ama benim o denli çıkışımla vuruşum pahalıya oturdu bana, ansızın bacağıma bir şeyler oluverdi, herifin biri de topu kapmış geliyordu üstelik: **Kesin şunun önünü be, ölüyorum ben, bırakmayın gol atsın, bırakmayın.**

Nerdeydi öyle gözü pek, deli bozuk birileri müdafaada?

Kahraman mahraman olmaya hiç niyetim yoktu, insan o an ölebilirdi de, oysa ölmek istemiyordum ben, yeteri kadar dünyayı görmemiştim ki. Emma Haines'le de daha bir satırcık olsun konuşmuşluğum yoktu.

Johnny Cooper geldi, çatık kaş baktı.

İşim tamam, dedim. Sanmam, artık top oynayabileyim bundan sonra .

Aklından zorun mu var? dedi Johnny.

Ayağımın üstüne basamıyorum, dedim.

Neler söylüyorsun sen be?

Basamıyorum, dedim. Bacağım kırıldı, sakatlandım.

Bir bekin zaten ayağı üstünde durması gerekli değil, dedi Johnny. Daha olmazsa işaret çakarsın bize, o olur değil mi? Ağzın da sakatlanmadı ya? Kenardan bize işaret verirsin, olur biter.

Kalkamıyorum ki, dedim. Bacağıma bir boklar oldu.

Senin kuruntun o, dedi Johnny. Bizim bu maçı kazanmamız şart. Karşımızdaki herifler de aynı şeyi düşünüyorlar. Sen dediğimi yap benim.

Yapmasına yaparım ya, dedim. Aklım başımda değil. Soğuk da bir yandan anamı ağlatıyor, bacağım sızlamaya başladı bile. Kıpırdayamıyorum. Donacağım be!

Konuşmaya gelince, konuşuyorsun ama, dedi Johnny.

Dediğini yapmaya çalıştım. Karşımızdakilerle durum, 187 ye 177 idi. Can pazarı bir maç oldu, işaret işi dert değildi ama o ara donuyordum sanki.

Maçtan sonra ne kalkabildim, ne de bir şey. Anca sürüne sürüne köşeyi buldum. Çare bizim küçük Raleigh'i çağırmadaydı. Çevremdekiler yerimden kalkıp yürüyüp yürüyemiyeceğimi sordular. Sonra da böyle sakat numaralarına girişmenin ayıp bir şey olduğunu, yakışmadığını da eklediler. Onlara gerçekten sakatlandığımı söyleyemedim. Numara falan yaptığım yoktu. Soğuktan donuyordum, sakatlanmıştım, yine de kimsenin inandığı yoktu. Küçük kardeşim Raleigh, bereket bizim kendi ıslığımızı duydu: üç uzun, yedi kısa. Koşarak geldi.

Onu görünce rahat bir soluk aldım. Neye kalkıp yürümüyorsun da..? diye sordu. Sürünüyorsun yerlerde böyle?

Kalkamıyorum ki, dedim. Ayağıma bir şeyler oldu, sakatlandım. Soğuktan da geberiyorum.

Raleigh, dedim. Beni taşıyacak kadar büyüksün değil mi Raleigh, ha?

Değilim, dedi Raleigh. Belimi çökertirim sonra.

Bir şey olmaz Raleigh, dedim.

Hadi, dedi. Kalk ayağa. Yardım edeyim. Ayrıca sol bacağın sağlam. Yürümene ben de destek olurum.

Öyle de yaptı, ona tutuna tutuna eve doğru yürümeye başladık. Üç blokluk yolu yarım saatte mi,

bir saatte mi ne, alabildik. Sağ bacağım benim değildi.

Evde **Sloan'un Romantizma Yağı**'ndan ağrıyor dediğim yerlere bir güzel sürdük, oğduk. Yandı tutuştu sandım, sonra da kıpkırmızı kesildi. Sabahleyin ayağımın üstüne basmak ne mümkündü. O yüzden okula mokula da gidemedim. Saat dokuz sularında postacı New York'taki mektuplaşarak ders aldığım okuldan bir broşür getirdi. Satır satır okudum. Nerden aklıma esmişti bilmiyorum, ama galiba bazı kitapları alıp okumak, öğrenmek, herhalde bilardo salonlarında dolanıp fosur fosur cigara tüttürmekten daha kârlıydı. Broşürdeki bir resimde gene bir adam, küçük bir odada bir başına oturmuş kitabını okuyordu, başka bir resimde de yine bir başka genç adam, bir bilardo salonunun duvarına yaslanmış keyif çatmaktaydı. İnsan birinin yolundan gidecekse, kitap okuyanı seçmeli, daha iyi, diye düşünmüştüm herhalde. Kimbilir belki öbürünün tuttuğu yol, yoldu. Dana gözü gibi açmıştı gözlerini, topa vuracak istakalı oyuncuya bakmaktaydı.

Broşür, **bunlardan hangisinin davranışı daha doğru?** diye soruyordu.

İnsan ne diyeceğini eni konu şaşırıyordu doğrusu. Bilardo salonundaki de bir şeyler öğreniyordu elbet, oyunun bütün inceliklerini, ustalık isteyen yanlarını iyicene öğrendi mi, dünya bilardo şampiyonu bile olurdu. Öbür kitap okuyanda ise böyle bir kabiliyeti göremiyordum ben. O, daha çok hazırlopçunun biriydi, uzun uzun okur, eğitim görür, sonra bir yerlerde bir memurluk bulur çalışırdı. Bütün yapıp yapacağı buydu, yolu da buydu, yordamı da.

Bu mektupla öğrenim işine bir son vermeye karar verdim.

Bir hafta boyu bisikletime binmem mümkün olmadı hiç. Azcık azcık, alıştıra alıştıra ayağımın üzerine basmaya çalıştım, sonra da yürümeye.

Maçtan bir hafta sonra anca okula gidebildim, fakat daha sağ bacağımı eskisi gibi kullanıyor sayılmazdım; yavaş yavaş, usul usul basıyordum, zorlanıyordu. Gücün gücüne bisikletime bindim, sağ ayağım pedala bir türlü erişmiyordu, o zaman sarkıttım, solumla da bastım pedala. Yolda giderken millet dönüp dönüp bakıyor, kahkahayı atıyordu. Bozuluyordum ya, elden ne gelirdi.

Gül sen de hadi, dedim kendi kendime. Gül hadi, boş ver. Ayağım kırıldı alt yanı, önemli değil.

Ya da: Hadi gül (nanik onlara, ha ha) N'olmuş ki, yalnızca bacağımın biri sakatlanmış, sakatlanır a!

Her zaman bir dağıtıcılık işine girmeyi, para kazanıp biriktirerek birkaç tüfek, bir balıkçı takımı. pek pek de bir küçük Ford almayı, ava, balığa çıkmayı kurardım. Gelgelelim, bir yerlere başvurup iş istemeyi de kendime yediremezdim. Bir kere yaşım küçüktü, ikincisi de çekiniyordum, ama sakatlığım geçip doğru dürüst yürümeye başladığımda telgrafhaneye gittim, bana iş verin dedim, verdiler.

Şef, kocaman bir adamdı, adı da Gifford. Beni bisiklete binmiş caddeden geliyor görünce pek sevindi. Aksayarak bürodan içeri girdiğimde; Allah aşkına niye bana topal olduğunu söylemedin be oğlum? dedi.

Topal mopal değilim ki, dedim. Sağ bacağım sakatlandı biraz. **Sloan'ın Romatizma Yağı**'ndan sürdük, yarına bir şeyim bile kalmaz.

Ses etmedi, işten de çıkarmadı, olacak şey değildi zaten, kış kıyametti, soğuktu. Çalışma saatlerim

öğleden sonra saat dörtten geceyarısı on ikiye kadardı, yani günün de, gecenin de en soğuk anları. Ayaz müthişti, şehirde kol geziyordu. O saatlerde soğuktan gözlerimden yaş boşanır, ellerim donar, şu işten bir atılsam da yakamı kurtarsam... diye düşünürdüm. Ama telgrafhaneye döndüğümde istemezdim bunu, bir topal kalırsam nice olurum diye içim içimi yerdi.

Az sonra yine yollara düşerdim, gözlerim soğuktan yanar, ellerim donar, karanlık sokaklardan geçerken köpekler ardıma düşüp ürürlerdi, korkudan ödüm patlardı, ayağım sağlamken bile korkardım onlardan. Topallık da aklımdan çıkmazdı hiç, geçtikten sonra da bisiklete acayip bir biçimde biner oldum. İncelikle ama biraz da korkulu, virajları alıyordum, trafik sıkışıklığında da öyle.

Saat birde anca yatağa yatardım, sabahleyin de yedi dedim mi saatin zili zırlardı. Uykumun süresi altı saatlikti. Oysa benim on üç saat uyumaklığım gerekirdi. Yataktan çıkayım istemezdim. Soğuk mu soğuktu. Herşeye karşılık yine de fırlar, kahvaltımı yapıp bisikletime atlar, okulun yolunu tutardım. Emma Haines'i göreceğimi bilirdim de ondan. Bütün gün gözümden uyku akardı. Emma Haines yanıbaşımdaydı, biliyordum ya, yorgunluktan ölüp ölüp diriliyordum, gözlerim açık uyuklardım; hem de 1932 de altmış yedi yaşında ölen, adımı seslenip sorduklarıyla beni yerin dibine göçüren yoksul öğretmenimiz Bayan Hagerty'nin gözü önünde.

Her zaman yanı başımdaymış gibi düşlerdim Emma Haines'i, Bayan Hagerty kulağımdan tuttuğu gibi gözlerimi açtırırdı.

Bir gün de düpedüz uyuyakaldım, hem de sınıfta, başımı kollarıma yaslamış uyumuşum. Bayan Ha-

gerty uyandırdı. Bir üzgündü ki, suçlayamadım bile kadıncağızı.

Delikanlı, dedi. Burası otel değil, sınıf.

Öğleden sonraları üç buçuğa kadar bir türlü kendimi toplayamazdım, ancak o saatten sonra aklım başıma gelebiliyordu.

Okuldan çıkar çıkmaz bisikletime atlar, çala pedal şehre gelir, telgrafhaneye girip üstümü başımı değişir, işe başlardım.

Okuldaki olana bitene aldırdığım yoktu pek, iki dakikalığına bir şekerleme yapar, yine uyanırdım, bilirdim Emma Haines'in yanı başımda olduğunu.

Yine bir gün uyandığımda deliler gibi esnerken Emma'nın bakışlarıyla karşılaşmaz mıyım?

Dağılmada onu koridorda gördüm, babası zengin bir başka kızla birlikteydi. Emma Haines'in babası da şehrin en büyük zenginiydi. Ona ne demelere âşık olmuştum bilmem, ama olmuştum işte. Belki de şeker şerbet görünüşünden, misler gibi kokmasındandı bu. Yanından her geçişimde derin derin koklardım, bir blok öteden kızın kokusu gelirdi. Koridorda giderken yanına sokulup konuşayım, dedim. Şimdiye kadar tek kelime söz etmişliğim yoktu. Zengin kız arkadaşıyla birlikte yakaladım sonunda, durdular, ne diyeceğim diye beklediler. Ağzımı açtım, daha doğrusu açmak istedim, başaramadım. Kilitlenmişti sanki. Kızların ikisi de bozuldular, en çok da Emma. Beni yalnız koyup öbürleriyle birlikte çekip gittiler.

Gece soğuk olacağa benzerdi, sokaklar her zamankinden daha karanlıktı. Bu kış gecesinde, küçük evlerinin sıcak ateş başlarına çekilen nice insanlara; sevindiren, ya da kedere boğan telgraflar götürmek pek tatlı bir şey değildi tabiî. Tanrım, Tanrım neler duyardım, ne müthiş şeyler. Emma Haines de benim

ne biçim birileri olduğumu bir anlamazsa, öldürürdüm kendimi alimallah, diye düşünürdüm. Bütün gece bisiklet üstündeydim, karanlık sokaklarda, kapkaranlık bir dünyada. Azgın köpekler ardıma takılıp ürürler, evler bir bir yokolur, herşey herşey soğuktur, dondurucudur. Pat diye düşüp ölüversem Emma Haines ben olduğumu ne bilsin, kendimi tanıtmış mıydım ki ona bilsin.

Okulda gözlerimi diktim kıza, ayırmadım, baktım durdum. Fakat kız istifini bile bozmadı. Bir kere olsun yüzüme bakmadı. Bir gün de dayanamadım, iki satırlık bir aşk mektubu yazdım, sırasına bıraktım. Mektup:

Emma, diyordu, Seni seviyorum. Dewey.

Tuttu, mektubumu Bayan Hagerty'ye verdi, Bayan Hagerty de:

Delikanlı, dedi, bu müthiş mektubu siz mi yazdınız?

Evet efendim, dedim.

Hemen idareye gidin, çabuk, dedi.

Gittim.

Müdür Bay Bowler son derece gerçekçi bir adamdı. Sen yazmışsın bunu, doğru mu oğlum? diye sordu.

Evet efendim, dedim.

Emma Haines'in neyin nesi olduğunu biliyor musun sen?

Ya siz? dedim.

Eh, dedi. Babasını, bunca malını mülkünü, dükkânlarını, emlâkini, çiftliklerini falan bilirim. Hayli zengin bir adamdır.

Ve sen yine de bunları yazdın, öyle mi? dedi.

Evet efendim, dedim.

Bizim gençliğimizin aşk mektuplarının bir eşi, dedi. Ben de ona göre cezasını vermeliyim bunun. Pa-

zar günü dediğimden dışarı çıkmayacaksın hiç, ne dersem onu yapacaksın, seni kayışla dövemeyecek kadar yorgunum.

Pazar günümü Bay Bowler'e hizmetle geçirdim. Altı blok ötedeki Pabst'a yollayıp iki kişilik cambonla çavdar ekmeği, iki şişe de çilek suyu aldırdı. Sandviçleri tek tek yaptı güzelce, birini bana verdi, çilek suyunu da açtı.

Bir şey düşündüm, dedi. Ayrıca sana da söylemek zorundayım onu. Emma Haines'i sevmekten vazgeçmelisin.

Niye? dedim.

İyi bir şey değil bu, dedi. O, zengin kızı, sen ise yoksul bir kişinin oğlu. Olacak iş değil.

Tüyler ürperten bir şeydi ama, Bay Bowler haklıydı galiba.

Belki o da beni sever, aldırmaz buna, dedim.

Hiç umut yok, dedi Bay Bowler. Unutmalısın onu, ileri gidersen başın derde girer. Ne demelere yazdın sanki bu mektubu?

Onu seviyorum, dedim.

Eh, fena yazılmamış ama, dedi.

Kış, her zamankinden daha uzun sürdü o yıl; gazeteler 1854'den bu yana böyle bir kış geçmediğini yazdılar hep, ben de, o kış Emma Haines'in gerçek kişiliğini öğrenene kadar onu sevmeye devam ettim.

Çevresinde vızır vızır dolanan zengin çocuklarıyla otomobil sefalarına çıkarken gördüğümde, kederimden öleyazdım.

Tıpkı topal bacağım gibi, diye düşündüm o an, ama ne çare **Sloan'ın Romatizma Yağı** aşka şifa olmuyordu, belki başka bir şey; gerçek bir **Sloan'ın Romantizma Yağı** şifa verebilir ancak, diye aklımdan geçirdimdi.

Baharda bir gün, ortalık pırıl pırıl güneş, dünyada herşey ısınmış, sıcaklığa kavuşmuşken, ansızın bu derdimden kurtuluverdim. Bisikletimle şehre iniyordum, Emma Haines'i gördüm: Yeşil, göz alan bir koca Buick'te dünyanın en sinik herifi Everett Rhodes'le yan yana oturuyordu.

Aklımdan hayalimden geçmezdi, Emma Haines, benim yanıp yakıldığım o Emma Haines gitsin de Everett Rhodes gibi gölgesinden bile korkan biriyle böyle böyle yapsın!. İkisini birlikte yakalamıştım işte, ağzımla bir cayırtı kopardım, tiye aldım, sesimi tâ nerlerden duydular. Sonra türlü cambazlıklarla bisikletimi yoldan aşağılara sürdüm gittim.

O Allahın cezası mektuplaşarak öğrenme kurslarına ihtiyacım falan yoktu artık, bacağım da iyileşmişti. 1854 yılından bu yana görülmemiş derecede soğuklar yapan kış da geçip gitmişti artık, Emma Haines de.

Bisikletimi şanla şerefle gelecek zaferlere doğru sürdüm.

ADAM OLANDAN BU BEKLENİR

BİR sabah, bizim bürodan içeri girdiğimde, hesap işlerimize bakan kadını, iki gözü iki çeşme, şapkasını başına mantosunu da sırtına geçirmiş gitmeye davranır gördüm. Aylardan Nisandı. Haftada topu topu on beş dolarcıkla bu cimrinin cimrisi, bu Allahın belâsı Cenaze Levazımatı İşleri Bürosu'nda kâtiplik ediyordum. Kazancımla kendime yeni bir şapka, ayağıma bir çift yeni kundura alabilir miydim? Ya da Güney Pasifik Demiryolları'nın hafta sonlarında gidiş-dönüş için özel indirimli trenlerine binip bir Monterey sefası yapabilir miydim? Söz gelişi, hemen yarın, trene atladığım gibi yarımadaya kadar uzanabilir miydim?

Ne gezer! Cumartesileri öğle sonuna kadar canım çıkarak çalışıyor, sonra bir koşu Charlie'den on beş cent'e koca bir hamburger alıp istasyona dar atıyordum kendimi. Monterey'e bir bilet, tren, cumartesi öğleden pazartesi sabahına kadar dünyada başı boş, bağımsız kalmanın tadı. Bir de 'Saturday Evening Post' alıyor muydum sana! Monterey'e kadar içindeki bütün hikâyeleri okuyup yutuyordum.

İşte o sabah bürodan içeri girdiğimde, baktım; bizim hesap işlerimize bakan Bayan Gilpley, şapkasını, mantosunu almış, gözleri dolu dolu, gitmeye hazırlanıyor. Islığımı kesip çevreye bir göz attım. Ses soluk yoktu. Bay Wylie'nin oda kapısı az buçuk açıktı, herhalde masasının başına çökmüş çalışıyordu yi-

ne. Ortalıkta kimsecikler görünmüyordu hiç, saat sekizi yirmi geçiyordu. Her saat gibi, ben buradayım, ben işliyorum diyen gürültüsü odayı tutmuştu.

Günaydın Bayan Gilpley, dedim.

Günaydın Joe, dedi.

Ne soyunma dolabına yollandım, ne şapkamı astım, ne de masama gidip oturdum. Ortalıkta bir şeylerin döndüğünü sezinlemiştim, bu durumda soyunup dökünüp masama oturmak, olanla bitenle hiç ilgilenmemek, hele Bayan Gilpley'in ne demelere şapkasıyla mantosuna gözleri dolu dolu davrandığının nedenini sormamak gerçekten saygısızlık olurdu.

Bayan Gilpley, yaşını başını almış, hafif bıyıklı, kamburu çıkık, elleri buruş buruş, safi kemik; kimsenin kendisinden hoşlaşmadığı bir kadındı. Ama dedim ya, Nisandı aylardan; yeni bir şapkam, yepyeni gıcır gıcır bir çift ayakkabım vardı, Eylülden bu Nisan ayına kadar da aynı işte Bayan Gilpley'le bir arada çalışıyordum. Koca bir kışı birlikte geçirmiştik, belki ben de hoşlanmıyordum ondan, onu günahım kadar da sevmiyordum belki; ama, n'olursa olsun, Bayan Gilpley iyi yürekli bir kadıncağızdı. Dönmeye ayağım ermedi, vardım, şapkamı çiviye astım, yeni bir gün böylece başlamış oldu. Bayan Gilpley'le konuşmaya karar verdim.

Birşey mi oldu Bayan Gilpley?

Bay Wylie'nin yarı açık oda kapısını gösterdi, konuşmamamı, soyunup dökünerek masama oturmamı işaret etti.

Anladım, patron, kadıncağızı okso etmiş, diye düşündüm.

Tabiî, bu anlattığım yıllar öncesiydi.

Bayan Gilpley, dedim. İşinizden oldunuz herhalde, öyle değil mi?

Sonunda aklıma gelen başıma geldi işte, dedi. Ben istedim de...

Hele hele, dedim. Dünkü çocuk değilim ben, kandıramazsınız beni.

Bayan Gilpley haftada yirmi yedi buçuk dolar alıyordu. İlk başladığında haftalığı sekiz dolardı anca, kadının işini bana sıkı sıkıya öğretmişlerdi, üstelik haftalığım da on beş dolardı. Böylece beni onun yerine geçirip kadıncağızı kapı dışarı etmişlerdi. Doğrusunu söylemek gerekirse, bu işte talihim yaver gitmişti, ama ben boyuna Monterey'e gideyim istiyordum. Üç dolara aldığım gıcır gıcır süet kunduralarım, bir yeni şapkam vardı ya, bu yaşta, Bayan Gilpley'in ağlamalarına dayanamıyordum yine.

Bayan Gilpley, dedim. Ben bu sabah buraya işimi bıraktığımı haber vermeye gelmiştim zaten. İşte şimdi de çekip gidiyorum. Portland'da bir amcam var, bir bakkal dükkânı açıyormuş, yardımcıya ihtiyacı varmış, beni çağırıyor yanına. Ömrümün sonuna kadar bu ölü gömücülüğü işinde çalışacak değildim herhalde. Bu yüzden bırakıyorum bu işi, kim ne derse desin.

Joe, dedi Bayan Gilpley. Sen de biliyorsun pekâlâ, Portland'da amcan mamcan yok senin.

Öyle mi? dedim. Benim öbür amcalarım nerelerdedir, necidirler bir öğrenseniz şaşakalırsınız. Öyle ya da böyle, ben bu işi bırakıyorum vesselâm! Bugüne kadar ölülerle haşır neşir olduğum yeter artık. Benim gibi biri için, bu, cehennem azabından da beter.

Bayan Gilpley:

Joe, dedi. Gerçekten işini bırakırsan, ömrün boyunca selâmı sabahı keserim seninle.

Mezarcılık oynamak istemiyorum artık, dedim.

Elin ölüleriyle uğraşmak adama ne kazandırır ki?

Joe, dedi Bayan Gilpley. Bir kere bu kasabada kimin kimsen yok senin bir, nereli olduğunu, kimin var kimin yok bir bir anlatmıştın bana biliyorum, iki. Frisco'ya n'apmaya geldiğini de anlatmıştın, unuttun mu? Ben, seninle ilgili herşeyini yakından biliyorum. Bu iş, sana lâzım mutlaka. Şayet bırakır gidersen, çok, pek çok üzülürüm buna.

Bayan Gilpley, dedim. Siz beni ne sanıyorsunuz Alla'sen? Geleceğim, işinizi çekip elinizden alacağım, yerinize konacağım, öyle mi? Yok yok, olmaz öyle şey. Sizin bu işte en azından yirmi yıllık bir emeğiniz var.

Joe, dedi Bayan Gilpley. Uzatma da geç otur yerine.

Mümkün değil, dedim. Şu dakka işimi bıraktım gitti.

Bay Wylie'nin odasına doğru yürüdüm. Genel müdürümüzdü. Yaşlı, pat burun, yalı kazığı gibi uzun, üstelik dalgın mı dalgın, melon şapkalının biriydi.

Masasına varıp:

Bu sabahtan itibaren işimden ayrılıyorum Bay Wylie, dedim.

O da ne demek? diye sordu.

Yani istifa ediyorum, dedim.

Niçinmiş? dedi.

Parasını az buluyorum da ondan, dedim. Bana yetişmiyor aldığım.

Peki, sen ne istiyorsun? dedi.

Hey Allahım, iyi mi şimdi? Ben böyle böyle deyince kolumdan tuttuğu gibi fırlatıp atıverecek sanırken, o kalkmış...

Haftada otuz dolar, dedim.

İyi, hoş ama, dedi. Sen daha on yedi yaşındasın anca, etin ne budun ne. Sonra senin yaşındaki biri için bu para çok, ama düşünürüz, bakarız bir çaresine.

Allah kahretsin e mi! Ben ne düşünmüştüm, o ne diyordu. Sonra he dediği para da kolay kolay ele geçen soyundan değildi. Haftada otuz dolar, benim düşlediğim fakat bir türlü iki ucunu denkleştirip alamadığım bir sürü şeyi almama yeter de artardı bile. Bir altı ay dişimi sıktım, çalıştım mı, tamamdı.

Hay Allah, hay Allah! Bir Harley - Davidson almak bile iş miydi o zaman? Ah, Ah.

Hayır, dedim. Ayrılıyorum. Kararım karar.

İyi ama, neden? dedi. İşini seviyor hoşlaşıyorsun sanıyordum.

Öyleydim ya, dedim. Artık sevmiyorum, hoşlaşmıyorum. Bay Wylie, Bayan Gilpley'in işine son verdiniz değil mi?

Ben böyle der demez koltuğuna yaslandı, bana baktı. Az şaşkınlamıştı da. Kim kalkıp da koskoca bir Bay Wylie'ye böyle bir soru sorabilir, bu yüreklilği gösterebilirdi?

Delikanlım, dedi. İşiniz tamam, hesabınızı çıkartıp çekinizi hazırlatacağım. Bir saat sonra uğrayın, alın.

Az bozulmadım değil.

Çekimi şimdi istiyorum, dedim.

Bekle dışarda o halde, dedi.

Çıktım, bankonun birine yaslandım.

Bayan Gilpley, n'oldu gibilerden baktı.

Tamam, dedim.

Tek söz etmedi.

Otuz dolar haftalığı kabul etti ya, ben boş verdim.

Birkaç kez yutkundu.

Bayan Gilpley, dedim. Gayri hiç tasalanmayın. İşinizi yapacak bir ikinci kişi daha olmadığından yine sizin üzerinizde kaldı. Yeriniz sağlam artık.

Joe, dedi. Beni üzüyorsun ama.

Olacağına bakın siz, Bayan Gilpley, dedim. Bizim memlekette delikanlılar yaşlı başlı hanımların işlerine göz dikip ellerinden almazlar. Defterimizde yazmaz bizim. Chicago'dan geldim, olmadı yine Chicago'ya dönerim.

Chicago'ya dönmek mi? Allah yazdıysa bozsun! Ben California'yı severim oldum bittim, hep de California'yı sevmişimdir. Ama o an öyle demekliğim gerekti.

Joe, dedi Bayan Gilpley. Ya kendine başka bir iş bulamazsan n'olacak?

Parmaklarımı şaklattım.

Bir çırpıda bir başkasını buluveririm, mesele değil, dedim.

Bay Wylie odasının kapısında belirdi, Bayan Gilpley'e odasına geçmesini, kapıyı da üstüme kapamasını işaret etti. Kadın dokuza çeyrek kalaya kadar gelmedi bir daha. Şapkasını, mantosunu çıkarmış, çek karnesini almış, Bay Wylie'nin ardından yollanmıştı.

Nice sonra elinde hamiline bir çekle geri geldi. On üç dolardı hepsi.

Al bakalım çekini de, dedi Bayan Gilpley. Rakamı on beşe çıkartmak için çok uğraştımsa da olmadı. Direndi seninki.

Sizin işiniz oldu mu? dedim.

Oldu, dedi.

Bunun böyle oluşuna çok sevindim Bayan Gilpley. Benim için ne dedi?

Arsız dedi.

Ne demekmiş o?

Yani, terbiyesiz.

Ben miymişim o? dedim. Mümkün değil. Bizim memlekette bütün millet terbiyelidir. Kim oluyormuş da bana terbiyesiz diyormuş?

Doğru gittim, Bay Wylie'ye yekten sordum bunu.

Bay Wylie, dedim. Siz kim oluyorsunuz da benim için terbiyesiz diyorsunuz?

Ne diyorsun sen be? dedi.

Bana terbiyesiz merbiyesiz diyemezsiniz, anladınız mı? dedim. Bizim memlekette o sizin dediğinizden bir kişi bile çıkmaz.

Şurasını da hemencecik belirteyim, Chicago'dan pek edepli insan çıkmaz, ama bu, Chicago'nun her yerinden böyle adamlar çıkar anlamına da gelmemeli. Bizim komşularımızın hemen hepsi terbiyeli edebli insanlardı, etliye sütlüye burunlarını sokmazlardı hiç.

Benim bir kötü yanımı gördünüz mü? diye sordum.

Nerelisin sen?

Chicago'lu, dedim. Bilmiyor muydunuz?

Hayır, dedi.

South Water Market Street'te çalışırdım.

Eh, dedi Bay Wylie. Şimdi şunu da kulağına küpe yap; insan yemek yediği kaba etmemeli.

Benim ettiğim mettiğim yok, dedim.

Bırakıp gidiyorsun ya?

Evet, ama bundan kimseye bir kötülüğüm dokunmuş değil.

Pekâlâ, şimdi istediğin ne senin?

Yalnızca Allahaısmarladık demeye geldim size.

Beni kötü bilmeyin lütfen.

Pekâlâ, dedi Bay Wylie. Hadi güle güle.

Allahaısmarladık.

Odasından çıktım, Bayan Gilpley'e de eyvallah dedim. Ben onunla konuşurken Bay Wylie kapıya gelmiş bize bakıyordu. Bay Wylie görünür görünmez kadını bir telâştır aldı. Oralı bile olmadım.

Bayan Gilpley, dedim. Bütün ömrümce bir Harley - Davidson'um olsun, atlayayım, büyük küçük, bütün şehirleri dolaşıp göreyim isterdim. Şimdi bu isteğimi yerine getiremeyeceğim. Eğer burda kalsaydım bu olurdu. N'apalım, bizim memleketten gelenler zaten bir işte pek dikiş tutturamazlar, bir Harley - Davidson alıp yerlerini işe daha çok ihtiyacı olanlara bırakırlar.

Bay Wylie söze karışıp:

Harley - Davidson dediğin de nedir? diye sordu.

Motosiklet, dedim.

Ha, dedi.

Ama hiç kaygılanmayın Bayan Gilpley, dedim. Bir gün olur, onu da yaparım ben.

Motosikleti n'apacaksın? dedi Bay Wylie.

Bineceğim, dedim.

Niçin?

Bir yerlere gitmek için tabiî. Gezmek için.

Gezmek için bu da yol mu yani? dedi.

Dünyada tutulması gereken en iyi yol, dedim. Sizin motosiklete hiç binmişliğiniz var mı Bay Wylie?

Hayır hiç binmedim, dedi.

Bundan zevkli bir şey olamaz. İyi bir motosiklet saatte, rahat rahat seksen mil yapar.

Bayan Gilpley, dedim. Eğer sepetli bir motosikletim olursa, sizi de aldığım gibi Golden Gate Parkın-

da bir tur atmak beni pek sevindirir. O zaman anlarsınız motosiklete binmek neymiş.

Çok teşekkür edèrim Joe, dedi Bayan Gilpley.

Allahaısmarladık, dedim.

Güle güle.

Güle güle, dedi Bay Wylie de.

Asansörün çağırma düğmesine bastım. Geldi, bizim Yunanlı George da içinde.

Nereye böyle? dedi.

Portland'a, dedim.

Portland'a mı? Ne halt etmeye gidiyormuşsun Portland'a?

Bilmiyorum, dedim.

N'oldu? diye sordu.

İşten ayrıldım.

Belânı mı arıyordun da ayrıldın?

Sevmiyordum, dedim. Ölülerle uğraşmak bana göre değildi.

Sen delinin birisin, dedi.

N'apalım, dedim.

Asansörden çıktım, Market Street boyunca yürüdüm. Nasıl olduğunu pek kestiremeden bir Harley-Davidson acentasının önünde buldum kendimi. Vitrine motosikletin yepyeni bir modelini koymuşlardı. İçeri girip satıcıya bunlardan biriyle küçük bir deneme gezisi yapıp yapamayacağımı sordum. Yazıhaneye gitti, birileriyle konuştu, geldi: Hay hay dedi, yalnız bir miktar depozito bırakabilirseniz... Tabiî, peşin, dedi.

Çekim var, dedim, verdim.

Harika bir motosikletti. Atladığım gibi Market Street'ten süzüldüm, eski çalıştığım yere geldim. Üstkata çıkıp Bay Wylie'nin odasına yürüdüm.

Baktı, homur homur homurdandı.

Bay Wylie, dedim. Harika bir Harley - Davidson aldım, aşağıda duruyor. Bir binin, bayılacaksınız. Memnun olurum ben de, arkasında koca bir oturağı var, rahat mı rahat.

Ben motora falan binmek istemiyorum, dedi.

Belki istersiniz diye düşünmüştüm.

Çıktım dışarı, fakat yine gerisin geri geldim.

Görmek de istemez miydiniz?

Hayır, dedi.

İyi ya, dedim. Yürüdüm gittim ben de. Aşağıya indim, bindiğim gibi sürdüm motosikleti. Öyle güzeldi ki. Motorunun üstüne yoktu. Büyük anayoldan deniz kıyısına vurdurdum, derken aklıma Monterey'e kadar bir uzanmak geldi. Madem altımda bir motosiklet vardı, ne duruyordum, çeker gider, orda bir iş bakınırdım kendime. Dönüşümde depozito diye yatırdığım parayı belki geri alırdım, belki almazdım; ne yani, bir de onun tasasını mı çekecektim. Gerçek olan bir şey vardı; Nisan. Altımda da harikalar harikası bir Harley - Davidson. Koca Pasifik Okyanusu yanım sıra uzanıyordu. Sonra dünya. Sonra şehirler, kasabalar. Sonra türlü türlü insanlar. Ağaçlar. Düşünmeden Monterey'e sardırdım.

Güzel bir şehirdi, eski yapıları güzeldi, sonra gemiler. Balıkçı kayıkları. Her yan taze balık kokuyordu. Pırıl pırıl bir de güneş sana. Balıkçılar bağıra çağıra İtalyanca konuşuyorlardı. Motosikletle şehrin bir başından girdim, öbür başından çıktım, kumsala indim. Gürültümden bütün martılar kaçıştılar. Şunu bunu satan bir yerde durdum, üç hamburger yedim, iki fincan kahve içtim.

Sonra Frisco'nun yolunu tuttum.

Gidiş dönüş büyük bir gezintiydi. Motor da benim şimdiye kadar gördüklerimin en iyisi. Dilediğimi

yapabiliyordum. İstediğim yere gitmek mi? Gidebiliyordum. Yürüyen biri gibi yavaş gitmek mi? Aynen. Yıldırım hızıyla giden bir otomobil kadar da hızlanabiliyordum. Benim diyen bir sürü babayiğidi geçtim yolda, türlü zigzaglar çizdim, bir o yana bir bu yana yattım. Yoldan geçenlerin yürekleri ağızlarına geldi. Bir mil de elsiz ayaksız gittim. Bunu insan korkulu bir şey sanır, aslında değildi.

Harley - Davidson'la bir güzel eğlendikten sonra acentaya döndüm. Satıcı, nereye gittiniz? diye sordu.

Monterey'e kadar bir uzandım, dedim.

Monterey'e mi? dedi. Biz bu kadar uzaklara gideceğinizi sanmamıştık. Şöyle bir tur atıp geleceksiniz sanıyorduk.

Canım öyle istedi, öyle yaptım, dedim. Paramı geri alabilir miyim?

Motosikleti almıyor musunuz yoksa? diye sordu.

Kaça fiyatı?

İki yüz yetmiş beş dolar, dedi.

Alamam. Çok pahalı.

Kaça alırdınız siz?

Bütün param o çek kadar, dedim. Hepsi hepsi on üç dolar.

Biz de sizi motosikleti alacaksınız diye düşünmüştük.

İşimden ayrılmamış olsaydım, belki, dedim. Paramı verecek misiniz?

Sanmam, dedi. Fakat müdür beyle bir görüşeyim.

Gitti, konuştu, sonra yanında bir başka adamla geri geldi. Adam ilgiyle beni süzdü.

Yepyeni bir motorla Monterey'lere gitmek de n'oluyormuş? dedi.

Ne? dedim.

Bunu yapamazsınız, dedi. Hakkınız yok. Biz, motorla şöyle bir tur atıp geleceksiniz sanmıştık sizi. Ya öyle yapacaksınız, ya da götürüp birilerine gösterecekseniz sanmıştık.

Ben de öyle yaptım zaten, dedim. Birçok kişiye gösterdim. Paramı geri verecek misiniz?

Korkarım ki paranız paramız oldu artık, dedi. Motor yepyeni bir motordu, yeni diye satılıyordu, ama şimdi artık elden düşme oldu.

Birazını olsun geri alamam mı?

Hayır, dedi müdür.

Çok güzel bir motordu doğrusu, dedim.

Yürüye yürüye odama döndüm. Kendime yeni bir iş nerden, nasıl bulacağım diye düşünüp hiç aklımı bile yormadım, Monterey'e gidiş gelişten öylesine mutlanmıştım ki, o kadar olur!

GULTİK'Lİ ERMENİ

ADI Serkis'ti, 1908 lerde Ermenistanın Gultik köyünden kalkmış Amerikaya gelmişti; otuzunda yoktu daha, iri yapılı, çok saçlı, kalın kapkara bıyıklı bir köylüydü. Yüz kilo falan vardı ya, lâpacı şişmanlardan değildi; görünüşünde bir ağırlık, yavaş bir acılık vardı. Gultik'teyken öyle göze batan, önemsenir bir yanı yoktu - zaten Gultik'te kimse ne göze batar, ne de önemli bir kişidir - ama işi işti bizimkinin, bir yığın eşi dostu vardı: Ermenilerden, Kürtlerden, Türklerden, Araplardan, Yahudilerden, Yunanlılardan, Bulgarlardan. Hepsiyle haşır neşirdi. Ermenice, Kürtçe, Türkçe, Arapça konuşurdu; Gultik'ten ayrıldığında ardı sıra gözü yaşlı bağrı taşlı sayısız tanış bırakmıştı.

1908 yılının Mayıs ayında bir gün, Serkis, New York'a ayak bastı.

Şaşırtıcı bir şehirdi New York, üstelik iki lâf edecek adam da yoktu. Gerçi o yıllarda da, New York, kalabalık bir şehirdi ya; Serkis, Ermenice Kürtçe, Türkçe ya da Arapça üç kelime bileni nerden bulsundu. O yüzden yapayalnız kala-kaldı; bir başına, yapayalnız.

Kalktı, Massachusetts'in Lynn şehrine gitti, bir kundura fabrikasında iş buldu kendine, bir lokma bir şey de İngilizce öğrendi.

Canavar gibi çalışıyordu: Adam gibi değil. Elleriyle, ayaklarıyla, omuzlarıyla, ağaç gibi gövdesiy-

le parmaklarıyla, taş gibi pazularıyla, keskin gözleriyle.

Fabrikada bir yıl süreyle çalıştı; o ara yalnızlığı da arttıkça arttı. Lynn'de hiç Ermeni ailesi yok muydu? Vardı. Vardı, ama Serkis hazzetmemişti onlardan, berikiler de Gultik'lileri pek sevmezlerdi.

Serkis içkiye verdi kendini, bir gece dut gibi olmuşken caddenin birinde bir Ermeni papazına yakalandı. Papaz, Serkis'i aldığı gibi evine götürdü.

Oğlum, dedi. Söyle bakalım derdin nedir senin?

Gultik'li köylücük homur homur:

Çok yalnızım, dedi. Çok.

Tanrı seninledir, dedi papaz.

Serkis:

İyi, hoş ya, dedi. Ben yine yalnızım işte. Konuşacak görüşecek bir insanım yok. Gultik'te hıristiyan müslüman herkesi tanırdım. Ah, ah küçük babacı'm, bilsen Gultik'te yaşamak ne güzeldi!...

Sana bir kadın eş gerek, dedi papaz.

İşte böyle halî keyfiyet babacı'm, dedi köylücük. İşte böyle böyle. N'olur bul bir kadın bana; güzel olsun, elinden yemek pişirmek gelsin, Ermenice bilsin, az buçuk Kürtçe, Türkçe ya da Arapça konuşabilsin. Hemen bul, hemen evleneyim.

Papaz, sarhoş Serkis'i bu kez kendi evine götürdü, yatırdı, uyuttu.

Aradan bir hafta mı ne geçmişti, bizimkine papaz efendiden bir mektup geldi. Serkis, okudu da okudu o mektubu: Papaz efendi çok iyi bir aile kızı bulduğunu bildiriyor, en kısa zamanda kendisini görmeye gelmesini istiyordu. Serkis bu kısacık mektubu en az elli kere okudu, adeta ezberledi.

Sonra yabanlık elbiselerini giydi; doğru papaz efendinin evine yollandı, çat çat kapıyı çaldı.

Babacı'm, dedi. İyi yemek pişiriyor mu? En önce bunu öğrenmek isterim. Elinden yemek pişirmek geliyor mu? Çünkü midem buranın yemeklerinden yandım Allah diyor. Yiyemiyorum bu milletin yaptıklarını. Bu kızcağız yemek yapabiliyor muymuş? Şarkı da söylüyor muymuş? Kız sizin evde mi şimdi babacı'm?

Papaz efendi:

Değil, evlâdım, dedi. Kız bizde değil. Birlikte az sonra gideceğiz, kaygılanma.

Kalktılar, bir millik yoldaki kızın evine gittiler.

Mutlaka çirkin nevalenin biridir, diye düşündü Serkis.

Evde yürek çarpıntılarıyla durup bekledi, bir yandan da hayatındaki mutsuzlukları aklından geçirdi bir bir: Gultik'ten olmuştu, sürüyle eşini dostunu kaybetmişti, kundura fabrikasında deliler gibi çalışıyordu, yapayalnızdı, ne yediği yedikti, ne içtiği içtik: Biri gerekti ona, iyinin iyisi, tatlı, temiz, şarkı söyleyen biri. Bir kadın. Tabiî, Ermeni. Sağlam kişilikli, dayanıklı, adama parmaklarını da yediren lezzette yemekler pişiren, sonra... Yok, yok, hayır, istemiyordu bunu bu, belki de yalnızlığını daha da çoğaltırdı. O zaman da...

Cebinden cigarasını çıkardı, kibriti şaklatarak çaktı:

Kusura kalma babacı'm, dedi. Çok canım çekti.

Papaz efendi:

Çıkar şapkanı, koy şuraya bakalım, dedi. Hem sana daha kızın adını bile söylemedim. Elizar İskerderyan adı.

Serkis şapkasını başından aldı, cigarasını da söndürdü:

Demek öyle ha, dedi. Adı demek bu, öyle mi babacı'm?

Anasıyla babasıyla da tanışacaksın. Çok iyi insanlardır, dedi papaz.

Tamam babacı'm, dedi Serkis. Gerçektir, iyi insanlardır mutlak. Zaten şu oda bile gösteriyor nemene olduklarını, hiç kuşkum yok o yandan.

Ana baba kız çıkageldiler, tanışıldı. Adını sanını sordular Serkis'e.

Serkis Haçaduryan, dedi. Gultik'liyim. Ah, ah Gultik, andıkça burnumun direği sızlıyor hep. Amerikaya geleli on beş ay oldu henüz, şaşkına döndüm. Esir gibiyim adeta. Boynum bükük, yalnızım. Beni bağışlayın babacı'm, dünyada bundan daha büyük düşkünlük sanmam ki, olsun. Yoktur.

Kız, Türk kahvesi pişirip getirdi, tadı felâketti; şarkı söyledi, sesi felâketti.

Serkis'cik oturduğu yerden yaslı yaslı anavatanı Gultik'i düşünüyordu.

Davrandı, altın saatini çıkardı, baktı:

Beni bağışlayın millet, dedi. Fakat gitmek zorundayım. Tanıştığımıza çok sevindim efendim, Tanrı sizi korusun, iyi geceler dilerim.

Papaz efendi de durmadı, ardından geldi.

Ee, dedi. Nasıl buldun bakalım?

Ah babacı'm, ah, dedi Serkis. Ne kadar mutsuz olduğumu nasıl anlatayım bilemiyorum. Harika bir kadın; bir kahve yaptı, harika; şarkı söyledi o da öyle, sesi bülbülleri andırıyordu sanki. Ama, babacı'm, ufacık bir şey vardı; mini minicik bir nokta, yıldızımı barıştırmadı onunla. Yok, hayır. Olmaz, onunla bir evde yaşayamam, aynı yatakta yatamam, babacı'm. Olacak iş değil bu, hiç değil.

Onu sevmeyi de öğrenmek gerek, dedi papaz.

Öyle ama, dedi Serkis. Ben öğrenmek istemiyorum ki o dediğini. Çok mutsuzum babacı'm, çok.

Papaz:

Bu çağımızın problemi zaten, dedi. Hiç önemi yok. Bir hafta, iki hafta, bir ay, iki ay; bir yıl, derken iki yıl gelip geçiverir insan ömründe. Sonra birinci çocuk, ardından ikincisi, sonra da... Sonrası n'olacak? İşte evlenmişsin, çoluk çocuğa karışmışsın, ömrün de geçip gidivermiş.

Beni n'olursun bağışla babacı'm, dedi Serkis. Çok yordum seni, üzdüm. O ufacık nokta var ya, hani minicik bir şey, işte o ne bir haftada, ne iki haftada gelip geçmez. Kaybolmaz da. Hayır olmaz. Kat'iyen. İyi geceler babacı'm!

Sana da iyi geceler oğlum.

Günlerden bir gün, California'lı bir başka Ermeni yolunu düşürdü, Lynn'e geldi, bir ikindide meyhanenin birinde Serkis Haçaduryan'la buluşup karşılıklı rakı içtiler; beriki, rakı sofrasındayken sözü döndürüp dolaştırıp California'ya getirdi.

Tıpı tıpına Ermenistan, dedi. Güneşi pırıl pırıl, her yan bağlık bahçelik; çayırlar, incir, zeytin ağaçları, dereler tepeler, inekler gırla.

İnekler ha? dedi Serkis. İnekler öyle mi, inekler dedin değil mi?

Yüzlerce hem de, dedi adam.

Serkis'cik:

Tanrım, dedi. Tanrım, inekler...

Ya iş? diye sordu. Ne çeşit iş işleniyor orda?

Köylük yerin işi, dedi adam.

Dokunsalar, ha deseler Serkis ağlayacaktı nerdeyse.

Tanrım, dedi. Bizimkilerden de çok var mı California'da?

Aramadığın kadar.

Tanrım, dedi. Tanrım, ben de California'ya giderim, durmam bu ellerde.

Dediğini de gerçekleştirdi.

Üzümleri toplama zamanında, bir Ağustos günü, kapağı California'ya attı. Oh, kundura fabrikasında deliler gibi çalışmaktan bin kat, yüz bin kat daha iyiydi bu, ama orda da bir takım gıllıgışlıklar çıktı ortaya. İşçilerin çoğu ya Meksikalıydı ya Kızılderili. Acayip bir milletti. Serkis her biriyle lâflayayım dedi, kimse tonlamadı onu, o da suskun puskun çalışmaya verdi kendini.

İş zorlu değildi, elinde bir keski; çıt çıt salkımları kesiyor, topluyor, kurumak üzere hazırlanan yaygılara götürüp seriyordun. Kızgın güneşin altında üzümler bir güzel kuruyor, suyunu çekiyordu. Kurumaya yüz tutmuş üzümleri başka işçiler alıyorlar, yeniden yaygılıyorlar, ordan oraya taşıyorlar, güneş de ordan oraya koşuyordu.

Ağzı var dili yok bir Meksikalı ile kızgın güneş altında bunun üstesinden gelmek pek hoş bir iş olmasa gerekti hani, saatlerce o yaygıdan bu yaygıya koşuşup durmak, adamı daha da yaslı ediyordu.

Serkis'cik gık demeden yine de bütün bir yaz çalıştı; sonra kış geldi, toprağın yüzünü sardı, asmalar budandı. Serkis, her pazar şehre iniyor, Mariposa Caddesindeki bir Ermeni kahvesine oturuyor, rakısını yudumlayıp iskambil ya da tavla oynuyor, hemşerileriyle lâflıyordu. California'da yeni yeni tanışlar edinmişti.

Bir pazar, Serkis yine kahvede oturmuşken bir başka Ermeni daha geldi. Adı Arşak Dombalyan'dı, üstelik de Gultik'li, yani bizim Serkis'in köylüsü. Arşak Dombalyan, Serkis Haçaduryan'ı memleketten

tanırdı, konuşur görüşürlerdi. İki hemşerinin yeni dünyada karşılaşmaları pek hoş oldu.

Tokalaştılar, sarmaş dolaş oldular:

Ah, Serkis kardeş, ah Arşak Dombalyan, diye bağırıştılar. Nasılsın, sen nasılsın?

Çok iyiyim kardeşim Arşak, dedi Serkis, ama hafiften üzgündü yine. Gerçekten çok iyiyim. Sen nasılsın bakalım?

Arşak da :

Ah, çok iyiyim çok, arslan kardeşim, dedi. Nasıl sevdin mi bakalım Amerikayı Gultik'li hemşerim?

Ah, Amerika, dedi. Serkis. Nasıl edeyim de seveyim Amerikayı? Ne diyeyim bilmem ki? Git; gel, git; gel, tanıdığın tanımadığın bir sürü adam çevrende, yaygılar, yaygılar... Hepsi bu. Git, gel; gel git; o yaygı senin, bu yaygı benim. Koş oraya, koş buraya, git, gel; gel git. Ne nedir kim kimdir, nerden bileceksin hemşerim? Kimi görmüşlüğümüz, bilmişliğimiz var önceden? Hiç birini. Kimdirler, ne millettirler, nece konuşurlar, meramları nedir, kim bilecek?

Buna karşılık, Serkis Haçaduryan, California'ya geldiğinin yılına bir kız buldu, evlendi. Lynn'liden üstün bir yanı yoktu ama, yuvarlacıktı, etli butluydu, esmerdi, sevimliydi. Bir yıl sonrasına bir de oğlan doğurdu. Serkis canını dişine taktı; çalıştı çabaladı, biriktirdiği üç yüz dolarla birkaç dönümlük bir bağ aldı. Oh, şimdi rahattı hiç olmazsa, kendi kendinin efendisiydi. Atları vardı, ineği, evi barkı, karısı, bir de oğulcuğu. Yetmez mi adam olana?

Papaz efendi ne demişti? Bir iki olur iki üç, üç dört olur: günler ay, aylar yıl olur, insan çoluk çocuğa karışır. Herşey, gerçekten iyiydi, herşey yolundaydı. Değildir diyemezdi. Bir şey vardı, onun ne olduğunu bilmiyordu asıl. Zenginledi gün güne, çok pa-

rası oldu, durmadan toprak aldı; ekti biçti. Birkaç dönümlük bağı; otuz dönüm oldu, kırk dönüm oldu, sonra elliye çıktı.

Yeni bir ev yaptırdı, elektrik getirtti, bir gramofon aldı, bir de otomobil: Karısını, çocuklarını içine doldurduğu gibi şehre dondurma yemeğe, soğuk bir şey içmeye, ya da sinemaya gidiyorlardı. Yıllar akıp gitti böylece. Büyük oğlu liseyi bitirdi, diploma töreninde bulundu Serkis, yaşlı gözlerle oğlunu seyretti. Herşey iyiydi, güzeldi, hoştu. Yine büyük oğlu California'da doğmuş bir Ermeni kızıyla evlendi, düğünde Ermeni, Türk, Kürt havaları çalındı, şarkılar söylendi, danslar edildi; oğlu bir küçük bağ edindi, çiftine çubuğuna dört elle sarıldı. Bu da güzeldi, hoştu, iyiydi. İkinci oğlan birinciden daha yaman çıktı, liseyi bitirmekle kalmadı, Berkeley'e gitti, ordan da diploma aldı. Bu da çok iyiydi tabiî.

Herşey, herşey olağanüstüydü. Dünya, gözleri önünde durmaksızın değişiyor, yenileniyordu. Telefon. Otomobil. Traktör. Biçer - döğer. Aspiratör. Buz dolabı. Radyo. Oğulları, kızları çatır çatır İngilizce konuşuyorlar, İngilizce yazıp çiziyorlardı, daha da bir yığın şey öğrenmişlerdi. Zamanlar değişmişti artık, çağ başka bir çağdı.

Hâlâ yaslıydı Serkis, üzgündü. Niye, bunu bilmiyordu. Gultik'te de burdaki gibi herşey iyiydi, güzeldi, hoştu. Tek tek insanları tanırdı, ayrı ayrı dillerini konuşurdu onlarla. Arapla Arapça, Türkle Türkçe, Kürtle Kürtçe. Her birini yüzüyle gözüyle kaşıyla, huyuyla suyuyla bilirdi. Babaocağıydı orası, herkes lâfını anlardı; o onların dediğinden, onlar onun dediğinden. Amerika neydi ki? Amerika, dünya bir araya gelse Gultik'i unutturamazdı ona, hiç bir şeyi unutturamazlardı.

Bazı bazı anlı şanlı Ermeni iş güç sahipleri Serkis'in ziyaretine gelirler, oturup hoş beş ederler, sorarlar:

Eh, hemşerim, nasıl buluyorsun bakalım Amerikayı, seviyor musun?

O, her zaman yüzünü yaslı yaslı eğer, içiyle dışıyla bilir. Bilir de yine:

Ne bileyim ben? der. Bir git gel, bir hay huy içinde, bildik bilmedik bir sürü adamın arasında insan pestile dönüyor.

ÇALINMIŞ BİSİKLET

HARİKA bir filmdi doğrusu, 1919 ların o yürek kalkındıran gözüpekliği, o deli-doluluk, filmden insanı bir anda çekip sarıveriyordu. Sinemadan çıktığında, Ike George da filmdeki kahramanlardan biri sandı kendini: öyle gözüpek, öyle deli-dolu, öyle dünyaya metelik vermeyen takımından. Tepeden tırnağa aslan kesilivermişti sanki.

O zaman da yaptı yapacağını, sinemanın önündeki park yerinde duran bisikletlerden birine atladı, aman zaman demeye kalmadan bastı pedallara, yokuş aşağı uçtu gitti.

Capon Kebo bisikletlerini satan Johnny Faragoh, L Caddesindeki evinin kapısı önünde dikilmişti, geçerken bizim oğlanı gördü.

Hey lan! diye bağırdı.

Oğlancık döndü caddeden, yağ gibi kayıp geldi. Tanırdı Johnny'yi. Seslendi mi size, durmalıydınız hemen. Johnny çağırdı diye eni konu memnundu da, tutardı Johnny'yi, filmlerdeki kahramanlara, onlardan birine benzetirdi hep.

Çok güzel bir bisiklet, dedi Johnny. Nerden buldun?

Bay York, doğum günü armağanı diye verdi bana, dedi oğlan.

Hani şu caddenin başında «**The Herald**» satan biri var, o mu dediğin?

O.

Oğlan bisikletten indi, Johnny aldı, didondan tutup şöyle bir döndürdü, bisiklet yumuşacık bir daire çevirdi ekseninde.

İyi bir şey. Adın ne senin?

Ike.

Ike ne?

Ike George, dedi oğlan.

Cookie George'un nesi olursun?

Yeğeni.

Hangisi, ilki mi, ikincisi mi?

İkincisi.

Cookie iyi arkadaşımdır benim, dedi Johnny.

Her zaman dertlinin biridir o, dedi Ike.

Nerden çaldın bunu? dedi Johnny. Anlat bakalım şimdi bana.

Ike:

Çalmadım, dedi. Bay York, doğum günümde armağan olarak verdi bana.

Cookie, benim için arkadaştan da ileridir, dedi Johnny. Bunu sana birileri vermiş olabilir ya, senin o York dediğin herif, ömrü billah, sana bir bisiklet armağan edecek soyundan değildir.

Bana armağan etti işte, dedi oğlan.

Sorarlarsa sana, Cookie verdi de en iyisi, dedi Johnny. Kalkarlar, York'a sorarlar da iş sarpa sarar, başın derde girer senin de.

Oğlan:

Cookie'nin bunu alacak parası nerde? dedi. Meteliği yok ki Cookie'nin.

Gün gelir olur, gün gelir olmaz, dedi Johnny. Bu akşam gidip göreceğim onu. Durumu anlatırım. Hadi sen de yaylan bakalım, doğru eve...

Ike atladı bisikletine, eve geldi.

Babası gördü bisikleti:

Nerden buldun bunu Haig? diye sordu.

Cookie verdi, dedi oğlan.

Şu bizim Gourken mi yani?

Evet, o dedi oğlan.

Gourken meteliğe kurşun atar, dedi babası. Sakın ödünç mödünç almayasın birilerinden?

Hayır, dedi oğlan. Benim. Kendimin.

Eh, gir içeri de, otur sofraya bakalım, dedi babası.

Oğlancık eve girdi, akşam sofrasına oturdu, yemeğini yedi; beş dakika ya sürdü, ya sürmedi bu. Evden çıktığında ne görsün, babası bisiklete binmiş, avluda dört dolanmıyor mu?

Haig, dedi babası. Al bu bisikleti, doğru götür yerine bırak. Sen hırsız değilsin oğlum.

Oğlan:

Cookie verdi bana onu, dedi. Söyledim ya...

Ertesi günü bisiklete binip okula öyle gitti. Ike, bütün yolu bisiklet üstünde geçti. Ama aklınızdan geçtiğince, bisikletin plaka numarasını değiştirmemişti, plaka 137620R idi. Okuldan sonra yine atladı bisikletine, 'The Evening Herald'a gitti, önüne gelene yeğeni Cookie'nin doğum gününde armağan ettiği yeni bisikletin sözünü etti durdu.

Arkadaşı Nick Roma;

Ne zamandı senin doğum günün? diye sordu.

7 Eylül 1909, dedi Ike.

Mayıs'tayız şimdi be, dedi Nick. Boka saracak bu iş Ike.

Bisikletine binip Mariposa ile Eye caddelerinin kesiştikleri köşeye geldi, ikindiye kadar gazetelerini sattı. Hava kararıyorken, köşeden Cookie göründü, geldi.

Bisiklet bu mu? dedi.

Bu.

Amma da güzelini seçmişim armağan için ha! Değil mi?

Evet. Sağol.

Ekim geldiğinde, Ike, bisiklete nerden, nasıl sahiplendiğini unutmuştu bile. Kasım ayı içinde bir gün hızla gidiyorken zincir koparttı. Ön tekeri çevireni kopçadan ayrıldı, koptu. Yenisi bir buçuk dolardı en azından. Bir dolar da toka, etti mi iki buçuk dolar sana, elli cent de takıcı alırdı ki...

N'apsındı, bisiklet onundu, çaresi yoktu hiç.

Aradan bir yıl geçti. Bir gün yine bisikletine binip Liberty Tiyatrosu'na gitti, park yerine bıraktı bisikletini, aldı biletini, girdi içeri.

Çıktığında bisikletinin yerinde yeller esiyordu tabiî. Yürüye yürüye eve döndü, babasıyla karşılaştıklarında:

Çaldılar bisikletimi, dedi.

Eh, n'apalım, dedi babası. Aldırma, gir içeri de ye yemeğini şimdi.

Hiç aç değilim, dedi oğlan. Ah, şu bisikletimi çalanı bir elime geçirsem, bilirim ben yapacağımı ona.

Babası:

Gir içeri de ye yemeğini, dedi.

Yemek memek istemiyorum, dedi oğlan.

Öyle durdu babasının yanında. Kızgın, burnundan soluyarak. Sonra ansızın döndü, fırladı. Bütün şehri dört döndü, o sokak senin bu cadde benim, arandı tarandı bisikletini, ama bulamadı. Bir saat sonra yine yürüye yürüye eve geldi, akşam yemeğini yedi, çıktı yattı.

On bir yaşındaydı daha.

Ağustosta bir ikindin, PTT nin arsasında iki arkadaş eltopu oynuyorlardı, Nick Roma topu kaçırdı

elinden; o ara, kamyonun biri alanı dönmüş geliyordu, top, tekerlerin altına girdi, patladı, bir süre de sürüdü götürdü kamyon topu. İki oğlan ardından koştular. Toptan hayır mayır kalmamıştı artık. Ike, derken gördü bisikletini, yolun bir kıyıcığında duruyordu: Yolunmuş, kazınmış, yarı iskeletleşmiş bir durumda. Çevresinde dönendi, sağına soluna bakındı, numarasını da gördü. Çekiçlenmiş, okunmazlaştırılmıştı ya, yine de kıyıcığından köşeciğinden bir 13 rakamı ile bir R harfi pekâlâ sağlam kalmıştı.

Ike geçidin karanlık başında durdu, sıkı sıkıya kavradı kadronu. Arkadaşı Nick Roma yetişti:

Top n'oldu, nerde?

Bilmem, dedi Ike. Bisikletimi buldum, ama neyi var neyi yok üstünde, hepsini yürütmüşler.

Kadronu işe yarar mı bari? dedi Nick.

Yarar, dedi Ike. Ama öbür parçaları olmadan yalnız kadron olmuş ne çıkar?

Hiç, dedi Nick.

Bir elime geçirsem hırsızı, ah o zaman... dedi Ike.

Paul Armer alana doğru geliyordu, kadronun çevresinde duran iki oğlanı gördü.

Aklından sınamak geçti oğlanları.

Ne işe yararmış bu, Ike? diye sordu.

Bilmiyorum, dedi Ike.

Hem kızgındı, hem yüreği ezik.

Paul'e:

Benim bisikletimdi, dedi. Sonra çaldılar benden bir gün. Eltopu oynarken demin, top kaçtı, koştum ardından, yalnız bu kadronu buldum. Üstünde neyi var neyi yok, yürütmüşler hepsini de.

Top n'oldu yahu? dedi Nick.

Cehenneme kadar yolu var topun be!

Paul Armer:

Bir dolar veririm buna, dedi.

Ver bakalım, dedi Ike da.

Aradan bir hafta geçip de bisikleti yeni parçaları takılmış, eksik gediği tamamlanmış kız gibi gıcır gıcır gördüğünde, Ike'ın kan beynine sıçradı yine.

Ah, lan, dedi. Ah şu bisikletimi çalan hergeleyi bir elime geçirirsem hani... Ah, ah!

JİM PATROS'UN ÖLÜMLE PENÇELEŞMESİ

HASTALANMIŞIM, dedi. Sabahleyin uyandım; bir güçsüzlük duydum kendimde; ama yine de kalktım, işime gitmek üzere üstümü başımı giyindim. Tam pantolonumu ayağıma geçirmiştim ki, pattadak yere düşüverdim. Ama kalktım. Tam kapıya doğru gidiyorken pattadak düşüverdim yine, bunun neden olduğunu da bir türlü anlayamadım. İki ayağımın üstünde duramıyordum bir türlü. Kalkmaya, dikelmeye savaştım ya, nafile. Gücüm kuvvetim yoktu hiç. Kendimi dar attım yatağa, serildim kaldım. Ertesi günü iş yerinden bir hemşire geldi; 'N'oldu?' diye sordu.

Bilmiyorum ben de, dedim. Yarın işime gelirim herhalde.

İyice bir sorgu sualden geçirdi. Ona göre, mutlaka hastaneye gitmeliymişim. Yattığım yerde doğruldum:

Şimdi bile işe gidebilirim ben, dedim.

Ama yine yatağa yığıldım kaldım. Hemşire, doğru dürüst yatmama yardım etti:

Hiç çıkmayın yataktan dışarı, e mi! dedi.

Öğleden sonra evsahibi kadın geldi:

Ah evlâdım vah evlâdım, nas'sm bakayım?

Anacı'm, dedi. Hiç bilmiyorum nasıl olduğumu.

İzmirli Rum bir doktor vardı:

Anacı'm, dedim. N'olur söyle o doktora da gelsin bana iyice bir baksın.

Bizim İzmirli doktor geldiğinde hükûmet tabibi ile yanındaki hemşire, evsahibim kadına ille de hastaneye yatmaklığım konusunda söz geçirmeye çalışıyorlardı.

Hele durun hele, dedim. Bir kere hemşerim de baksın, sonra...

Rum doktor tepeden tırnağa yokladı beni. Hastaneye yatmamı söyledi o da. Gerçekten hasta olmuş olsaydım, elbet gider yatardım hastaneye. Ama:

Hayır, dedim. Gitmem. Şurdan şuraya adımımı bile atmam.

Hepsi gittiler. Aradan bir saat geçmişti ki, bir polis devriye arabası ile hükûmet tabibi; yanında iki polis, bir de o hemşire olduğu halde yine geldi.

Hadi kalk bakalım, dedi hemşire.

Niyeymiş? dedim. Ben devlete çalışan bir işçiyim.

Biliyoruz onu, dediler. Emir aldık, seni hastaneye yatırmak zorundayız.

İstemiyorum, dedim. Ben işime dönmek istiyorum.

Böyle dedim ayağa kalktım yataktan, ama nerde bende yürüyecek o güç kuvvet? Gerçekten hastaysam, gerçekten bir hastaneye yatmalıydım elbet diye düşündüm.

Madem öyle, götürün yatırın beni Philadelphia'nın en iyi hastanesine, dedim.

Doktor:

Philadelphia'daki bütün hastaneler ağzına kadar dolu, dedi. Biz kendimiz göz kulak olacağız sana.

Sonra aldıkları gibi beni devriye arabasına bin-

dirdiler, bir hastaneye getirdiler. Ama nasıl bir hastaneye?

Ahır gibi bir yerdi. Kocaman bir oda, ordan bir aralıkla ortadakine geçiliyordu, her iki yanda da yataklar sıralanmıştı. Yataklardan birine yatırdılar. Beklemeye başladım ben de. Üç gün üç gece ne yiyecek bir şey verdiler, ne içecek. Yalnız kırık kırık buz parçacıkları. Bir gece hemşirelerden birinin bir parça yiyecek getirdiğini gördüm. Ama ne yiyeceği? Balık kuyruğuydu sadece. Hemşire tabağı getirdi, kodu; balık kuyruğuna bakakaldım.

Ne bu? diye sordum.

Yemek, dedi hemşire.

Yemek mi? dedim. Kaldır götür gözümün önünden. N'olursun götür.

Çevreme bakındım. Düşündüm kendi kendime: 'Burası nemene bir yer böyle?' dedim. 'Bu balık kuyruğu da neyin nesi?'

Esmerceden, Ruma benzer bir hemşire vardı, onu çağırdım.

Rum musun sen? dedim.

Sırbistanlıyım, dedi.

Ben hiç hoşlaşmadım burdan, dedim. Bizleri öldürmek mi muratları?

Hemşire kız buradakilerin hepsinin de bir çeşit sürgün olduklarını söyledi bana. Hepsi de ağır hastaydılar. Bütün hastaneler ağzı birlik doluydu, herkes sapır sapır ölüyordu. Burası, en kötüsüydü üstelik. Öleceksem, bari evimde, kendi döşeğimde ölmeliydim, bu salhanede ölmek zoruma gidecekti çok.

Hemşire kıza:

Rumum ben, dedim. Evime dönmek istiyorum. Geceleyin, sen getir elbiselerimi de, çekeyim gideyim burdan evime.

Bu yüzden işimden olacaksam da olayım, dedi hemşire kız. N'olursa olsun, yapacağım istediğini. Yürüyebilecek misin acaba, o gücün var mı?

Var, yürürüm, dedim kıza. Sen getir elbiselerimi!

Böylece, gece olunca kızcağız getirdi elbiselerimi, giyinip kuşanmama da yardım etti. Ne kadar ayakta durayım diye direnseni, beceremiyordum bir türlü, pat diye düşüyordum hep. Her seferinde hemşire kız destek oldu bana. Bütün millet yorgan döşek hastaydı ya, n'aptığımı n'ettiğimi iyicene biliyorlardı.

Jim, dediler. Nereye gidiyorsun hele, Jim?

Eve, dedim. Eğer öleceksem, bari evimde, kendi döşeğimde öleyim en iyisi.

Bir adım atayım dedim, ne mümkün! Hemen yıkıldım yere, Sırbistanlı hemşire kız durumumu gördü, ağlamaya başladı.

N'olursun, çaba göster, diren, yürü... dedi.

Kapıya kadar destek oldu, gözlerim kararı-kararıveriyordu; kızcağız açık havaya çıkana kadar yanım sıra geldi. Açık hava iyiydi, gözlerim bir parça olsun açılmıştı, ama bir de ne göreyim?

Her yanı kar basmamış mı!

Nasıl gideceksin eve kadar? diye sordu kız.

Giderim, dedim.

Bıraktı beni, kapıyı kapadı üstüme, gitti. Merdivenlere oturdum, o an gözlerim kapanıverdi. Kendiliğinden. Kendimi düşte gördüm: Çocukluk günlerindeydim, Yunanistan'daydım; tepelerde koşuyor, yabançileklerini toplayıp yiyor, ırmaklardan eğilip su içiyordum. Sonra, birileri omuzumdan kavradı, sarstı. Baktım: Askerlikteki subayım karşımda değil mi?

N'oldu sana? dedi.

Evime gidiyordum da... dedim.

Bu hastanede miydin yoksa? dedi.

Hastane mastane değil orası, dedim. Tam salhane.

Hadi benim büroya gidelim, dedi.

Bürosunda 'otur hele' dedi, telefon etti bir yerlere, anlattı bir şeyler, Chester'e giden otobüs geldiğinde de bindirdi beni, şöföre de 'al bunu, götür evine, tam evinin kapısında bırak.' dedi.

Otobüs çeşit çeşit, evlerine dönen işçilerle tıka basa dolmuştu. Giderken uyku bastırdı, o sersemlikle yanımdaki bir İtalyan arkadaşın kucağına düşmüşüm.

Yok zararı, yok zararı arkadaşım, dedi.

Şöför dürtüp uyandırdığında otobüste kimsecikler kalmamıştı hiç. Beni aldı, indirdi, evin kapısına kadar da geldi benimle.

O bizim İzmirli Rum doktor, bütün Rumlara benim ölmek üzere olduğumu söylemiş, içlerinden biri de evsahibi kadına yetiştirmiş bunu. Öldü demiş hem de.

Kadıncağız kapıyı açtığında şaşırayazdı: Ben miydim gelen, yoksa ruhum mu? Lazar'ı tanır mısınız? Lazar gibiydim tıpkı. Kemiklerim çıkmıştı, saçım sakalım birbirine karışmış. O söylemiş öldüğümü de. 'Hani,' demiş. 'Bizim bir küçük arkadaşımız vardı ya, Jim Patros diye, işte onu, dün ben gömdüm. Hem de ellerimle toprağa verdim zavallıcığı. Artık yolunu gözlemeyin. Ölen geri gelir mi?'

Beni kapıda görünce korkusundan elden ayaktan kesildi.

Korkma anacı'm, dedim. Benim ben, Jim Patros. Ölü mölü değilim.

Ah evlâdım, dedi. Nas'sın evlâdım?

Hastayım anacı'm.

Beni odama çıkardı, yatağıma yatırdı güzelcene.

Yatar yatmaz gözlerim kapandı, içim geçti. Ama konuşulanları da duyuyordum pekâlâ.

Evsahibi kadın:

Ah evlâdım, ah, dedi. Hele de bakalım, ne istersen iste benden, hemencecik sana yapıvereyim.

Anacı'm, dedim. Bir koşu iniversen aşağıya da bir kaşıkcık tavuk suyuna çorba alıversen bana.

Koşturdu hemen, koca bir kase tavuk suyu çorbası aldı getirdi. İçtim çorbayı, vurdum kafayı ardından, o saat uyumuşum. Geceleyin de bir şeyler oldu bana, bir üşümedir tuttu, donuyordum sanki, gözüme uyku girmedi hiç.

Meret şey uyutmadı, sabah olunca evsahibi kadın geldi:

Evlâdım, dedi. Çekinme, ne istiyorsan söyle. Hemen yaparım dediğini.

Anacı'm, dedim. N'olursun, yine tavuk çorbasından alıver bana.

Aldı getirdi, içtim. Aradan bir saat geçti geçmedi, yine geldi:

Hiç çekinme evlâdım, dedi. Söyle ne istiyorsan, dünyada istediğin, canının çektiği ne varsa bana söyle, hemen yapayım. Saklama benden e mi!

İki gözü iki çeşme ağlıyordu da.

Anacı'm, dedim. Benim için gözyaşı dökme, n'olur! Öleceksem ölürüm, n'apalım. Bu dünyaya geldik, yaşadık, gideceğiz. Hadi sen bana yine tavuk çorbasından koşturuver sevabına.

Gece olana kadar her saat başı, kadıncağız bana tavuk suyuna çorba yetiştirdi.

Akşamına Rum doktorla hükûmet tabibi birlikte yoklamaya geldiler. Gözlerim kapanıktı, o yüzden beni uyuyor, duymaz diye düşündüler herhalde. Sa-

bahın dokuzuna kalmaz, ölür, sağ çıkmaz artık dediler, aralarında bas bas konuştular.

'Eh,' dedim kendi kendime. 'Bir ben bilmiyordum bunu. Doktor kısmı biliyor ki, böyle konuşuyorlar.'

Onlar gittiler, evsahibim geldi, başladı ağlamaya yine.

Ah evlâdım, dedi durdu.

Anacı'm, dedim. Ne var da ne ağlıyorsun şimdi? Ağlama benim için.

Kalktı gitti, aradan bir saat mi ne geçmişti, geldi yeniden.

Evlâdım, evlâdım... dedi.

Anacı'm, dedim. Benim yoluma tatlı uykularından olma, yazıktır sana da. Var git yat, uyu. Doktorların benim için neler dediklerini bir bir duydum. Üzme tatlı canını.

Gitti ya, bir saat sonra duramamış, geldi. Odada durmaksızın aşağı yukarı dolandığını duyuyordum, hep geziniyordu.

Evlâdım, ah evlâdım, dedi. Söyle n'apayım senin için daha?

Git uyu anacı'm, dedim. Git uyu. Üzülme artık.

Böyle dedim, gitti uyudu bu defa.

Gövdemden doğru, tâ yukarılara, daha yukarılara bir soğumadır başladı. Korkuya saldım kendimi, hiç böylesi başıma gelmemişti, n'apacağımı da kestiremiyordum. N'apılırdı, onu da bilmiyordum.

Derken burnum kanamaya başladı. Başlangıçta farkına varamadımdı, elimi yüzüme doğru götürdüğümde bir sıcaklık duydum avucumda, bir de ıslaklık. Kanın kokusunu da duydum. Hızla boşanıyordu. Yatağın altına doğru eğildim, kaba benzer bir şeyler buldum, tuttum burnumun altına. Uzun bir süre boşandı durdu. Kabı doldurup taşırdı. Hep aktı, hep

aktı. Ardından kendimde bir iyileşme sezinledim. Bir iyileşme, bir rahatlama. Herşey burnumdan boşanan kanla akıp gitmişti sanki.

Odam karanlıktı, ama ona karşılık, artık görebiliyordum. İçimin üşümesi de gelip geçmişti. Acıkmıştım, karnım zil çalıyordu ya geceydi daha, yatağımda oturdum, sabahın olmasını bekledim.

Sabah, evsahibi kadının kapımın önünden gelip geçişini duydum. Birkaç defa gelip gelip geçti, ansızın durdu.

Anacı'm, diye seslendim. Gel anacı'm, gel! Ölmedim, kaygılanma.

Girdi odaya, korkuluydu, tedirgindi. Burnumdan boşanan kanları gösterdim.

Kusurumu bağışla anacı'm, dedim. Ama elimde değildi, n'apayım!

Ah evlâdım, ah, dedi. Nas'sın şimdi, iyi misin artık?

Açım anacı'm, dedim. Çok açım, çok.

Durmadı, gitti, tavuk suyuna çorbamı aldı getirdi hemen. Ama öylesine açtım, öylesine doymazdım ki, kadıncağız bütün bir sabah, merdivenleri indi çıktı, odama tavuk suyu çorbası taşıdı.

Doktorlar geldiğinde yatakta oturuyordum; şaşırdılar beni öyle görünce, ölümü bulacaklarını mı sanıyorlardı ne!

Bu da nesiymiş? dediler.

Akılları sıra sınayorlardı beni, hıh, sapasağlamdı, sapasağlam.

Ne ben onlardan hoşlaşıyordum ne onlar benden hoşlaşıyorlardı artık.

Hükûmet tabibi bir şeyler karaladı, topladı kuyruğunu, gitti. İzmirli doktor odamı arşınlıyordu boyuna, durdu:

Sana bir soru soracağım, dedi. Ama dosdoğru konuşacaksın.

Neymiş ki o? dedim.

Memleketten çıktığında kaç yaşındaydın?

On yedi, dedim.

Demek on yedi yaşındaydın? Şimdi gelelim soracağıma. Kaç yaşındayken ayakkabı giymeye başladın?

Babam bana ayakkabı aldığında, üç yaşında falandım herhalde, dedim. Ama kaldırdığım gibi helâya attım ayakkapları, yalnayak başı kabak koşturdum durdum dağlarda. Yunanistan'dan gurbete çıkana kadar da ayağımı ayakkabı denen şeye bir daha sokmadım.

İşte gerçek neden, dedi doktor.

Sonra o da gitti.

Gördünüz ya, dedi Jim. Anayurdumun toprağından aldığım güçte benim gücüm. Eğer Yunanistandayken ayağım ayakkabı yüzü görseydi, şimdiye ölüm çıkmıştı, ölüm bir güzel yenecekti beni, sağ kalmayacaktım ben de.

BİR FARE İLE BİR DELİKANLININ HİKÂYESİ

BİR haftalık bir zomluğun ardından, delikanlımız, fareyle çok yakından ilgilenmeye başladı: Fare de fareydi ha, farelerin faresi, akıllıların akıllısı, dâhisi, farelerin içinde de yekta mı yekta bir fareydi: Büyük Kuzey Oteli'nde yaşıyordu üstelik.

Nasıl olduysa oldu işte. Durup dururken oluverdi bir gece. Fare, delikanlımıza korku morku tanımadan sokuldu. Dişleri arasında da dört tane on dolarlık banknot taşıyordu; getirdi ağzında, delikanlının ayakları dibine bıraktı. Bir fare böyle böyle yapsın; ağzında, tutsun para taşısın, olacak şey miydi?

Eğildi, paraları aldı, doğruldu, bir bir inceledi. Fare de durmuş öyle ona bakıyordu.

Delikanlı iki adım attı, durdu, çevresine bakındı.

Vay canına, dedi. Amma iş ha!

Düşünceli düşünceli fareye baktı.

Yürüttün mü bunları bir yerden? diye sordu.

Fare, suskun başını eğdi, hani palyaçolar vardır, iyilik yoluna bir takım işler becerirler kendi kendilerine de sonradan kokusu çıkınca bozum olur, süt dökmüş kedilere dönerler, farecik de öyleydi tıpkı.

Pekâlâ, dedi delikanlı. Yaşamak için yaşatmak gerek. Madem yaşamam için parayı sen sağlayacaksın bana, mesele yok. Ne işine karışırım, ne bir şeyine. Çal çırp n'aparsan yap, paşa gönlün bilir orasını.

Böylece delikanlı ile fare, aralarında bir anlaş-

maya vardılar. Fare, koca otelin bütün odalarını fellik fellik dolanıyor; ordan oraya girip çıkıyor, geziye giden, geziden gelen türlü insanların kıyıda köşede çıkınladıkları paracıklarını yüklendiği gibi bizimkine getiriyordu. Her gün her gelişinde ağzı bir tomar parayla doluydu; tedavülde ne kadar Amerikan parası varsa, şu bu demeden taşıyordu. Bazan onluklar, bazan beşlikler; bazan bir beşlik yanında da bir sürü teklikler, bazan dördü bir arada; getiriyor oğlu getiriyordu. Tekliklerle geldiğinde, kafası tütsülü, bir takım kârlı işleri düşleyen delikanlı eni konu düş kırıklığına uğruyordu. Baktı, olacak gibi değil, fareyi çekti bir kenara.

Bak, dedi. Anlatayım sana da öğren iyice. Yaşamak için yaşatmak gerek, tamam, ama sen şimdi şu yaptığının çok daha iyisini de yapabilirsin. Şurdaki rakama bak, ne yazıyor? On. Bu, en kıyağıdır. Getirecek misin, bundan getir asıl. Bu, beşliktir, o deminkinin yarısı kadar iyi. Yani, ya onluklardan, ya da beşliklerden getirmeye bakmalısın. Bu, ikiliktir. Fena değil, iyi de değil tabiî. İş görmesine görür ya, pek de geçerli sayılmaz. Bu, tekliktir. Aman Allah! Boş ver bunlara. Sen onluklara bak, onluklara. En iyisi onluklar!

Doğrusunu söylemek gerekirse, farecik dersini iyi aldı, öğreneceğini en iyi biçimde öğrendi, ona göre de uyguladı. Girdiği odalarda soyunup dökünüp neyi var neyi yok masa üzerine yığanlardan neyi alacağını; aldığı derse göre seçti öyle getirdi; delikanlımızı da paşalar, beyler gibi yaşatmaya başladı, paraya boğdu yani. Bizimki yeni yeni elbiseler yaptırdı kendine; en birinci, en lezzetli yemeklerden yer, en pahalı içkilerden içer oldu ki sormayın artık.

Buna karşılık, farecikde hiç bir değişme yoktu.

Yine öyle eskiler püsküler içinde, yine öyle kendi yağıyla kavrulur yaşıyordu.

Günlerden bir gün delikanlı, fareye:

Biraz çevreyi değiştirelim bakalım, dedi. Millet, bakarsın yavaş yavaş pirelenmeye başlar; biz de hapı yutarız sonra. Gerçi farelerin para çalmalarını engelleyen, ya da para çaldı diye fareleri mahkûm eden bir yasa yok ama, olsun! Nerden bakılsa sen masûmsun, kılına bile dokunamazlar, seni suçlu sayacak bir yargı kurulu daha ülkemizde nerde! Ama insanoğlu bu, n'apacağı, nedeceği hiç belli olmaz, ummadığın bir yerde kapan kurarlar sana, perişan ediverirler. Korkulu bir şeydir bu benim dediğim, hoş görünsün, çekici olsun diye peynir koyarlar kapana. Senin peynir dediğin şeyi, bu bana getirdiğin kâğıt parçaları var ya, onların biriyle dilediğin kadar alabilirim ben, hem de yiye yiye bitiremeyeceğin kadar. En iyi cinsinden üstelik. Ama inan bana, hiç sevmeyeceksin, hoşlanacağın bir şey değil çünkü. Ayrıca şunu da söyleyeyim, o insanlar kapanlarına peyniri en iyisinden değil, en ucuzundan, en bayağısından koyarlar. Hani şu yarım kilosu on centlikler var ya, onlardan. Benim ağzıma aylardır lokmasını sürmediklerimden yani. Sakın aptallık edeyim demeyesin ha! Yanılıp da sokulayım deme o peynire. Almaya da kalkma. Ne sokul, ne bir şey yap kapanı gördün mü; peynirin o çekici güzel kokusuna aldandın mı, yandığın gündür. Ben senin sağlığın, yaşaman için söylüyorum bunları, güven bana.

Peynir.

Kapan.

Farenin o güne kadar hiç duymadığı şeylerdi bunlar.

Ne onu, ne ötekini bilmiyordu da. Bu yüzden çekici, albenili gelmişti ona.

Sözgelişi, parayı, onu da pek bildiği yoktu. Üstelik para denen şeyin ahım şahım bir kokusu da yoktu, tatsız tutsuz, yenilmez yutulmaz bir nesneydi işte.

Delikanlı, bir ufacık peynir parçasıyla fareciğin gözünü doyurabilirdi ya; istemiyordu bunu, farenin alışmasından çekiniyordu; peynirin bir tadını tattı mı, öbür yiyeceklerin hepsi de gözünden düşüverecek, bir paralık değerleri kalmayacaktı. En doğrusu farenin kendini savunmayı, tehlikeden uzak durmayı bilmesiydi.

Onun için, dedi. Ufak bir peynir parçasından bile bucak bucak kaçacaksın; görsen de, kokusunu alsan da bana mısın demeyeceksin hiç. Bir koyverdin mi kendini, yandığının resmidir. Kuyruğu titretir, ölür gidersin sonra.

Kuyruğu titretmek?

Ölmek?

Farecik bunları da duymamıştı ömründe.

Bizimki yine kafayı çekmeyi sürdürdü, fare de durmaksızın gitti geldi, delikanlıya para taşıdı hep.

Günlerden bir gün, farecik yine para ardına düşmüştü; vakti zamanı geldiğinde delikanlı, bekledi, bekledi ama gelen olmadı. Fareden ne ses çıktı, ne soluk.

Gidiş, o gidişti.

Delikanlımız başladı yine yoksullaşmaya, ne elde kaldı, ne avuçta. Eh, bir parçacık da üzülüyordu hani. Başlarda durumunu nasıl sürdüreceğine, parasız n'apıp nedeceğine üzülüyordu. Ama sonra sonra fare için de üzülmeye başladı. Sarhoşken olsun, salim kafayla olsun; hep odasından çıktıktan sonra farenin nerelere gidebileceği konusunu düşündü; izledi, şu son iki gün boyunca farenin nerede, nasıl bir tuzağa yakalandığını kurdu aklında.

İzi süre süre sonunda buldu; bir kat aşağıdaki 517 numaralı odaydı bu; o katta soldan ikinci kapıda olanı.

Oda sahibi yaşlı bir kadıncağızdı, hafta sonlarında çocukları gelir, bir iki günlüğüne alır götürürlerdi; kadın da çokluk hafta sonlarını böylelikle Larchomont'da geçirirdi.

Pencereyi açıp odaya girebilmek bir belâydı; delikanlımız, eninde sonunda üstesinden geldi, açtı pencereyi, girdi.

Yaşlı kadını yine alıp Larchomont'a götürmüşlerdi, içerde kimsecikler yoktu. Odanın bir köşesinde ise, farecik öyle yatıyordu.

Delikanlımız gözyaşlarını tutamadı.

Ah, dedi. Söylemiştim sana, kaç kere dedim; gördün mü şimdi olanları? Bak şu durumuna. Olacağı buydu zaten. Hele dur, önce şu Allahın cezası kapandan kurtarayım seni de.

Fareciği kapanın ağzından çekip aldı, kurtardı. Bin dikkatle, aman sarsılmasın, aman yine bir şey olmasın diye avucunda asansöre kadar taşıdı.

Asansörcü oğlan, delikanlıyı gözleri dolu dolu görünce hiç ses etmedi, yalnız anlamlı anlamlı başını salladı, sustu.

Delikanlı odasında fareciğin önüne beş centlik peynirden koydu, bekledi. Peyniri yemek fareciğin içinden bile gelmedi.

Bu durum dehşete düşürdü delikanlıyı.

Allahsız insanlar, Allahsız! dedi defalarca. Ah, Allahsız insanlar!

Farecik sus pus olmuş, beş gün beş gece gözlerini dikip baktı öyle delikanlıya, beşinci gecede de öldü.

Delikanlı farenin ölüsünü aldı, bembeyaz sakız gibi otel peçetelerinden birine sarıp sarmaladı; sonra

Central Park'a gitti, ayakkabısının burnuyla toprağı kazıdı; bir küçük mezarcık açtı, fareciği de oraya gömdü.

Sonra otele döndü, hesabını isteyip ödedi, bu koca yeryüzünde bir başına kalmışlığından acı acı yakındı durdu.

YAŞASIN AŞK

MAX:

Nerdeyse gelir, dedi. Eli kulağındadır, çok sürmez. İnanın bana, az sonra çıkagelir.

Masadaki ufacık tefecik adam, Max böyle böyle dedikçe hep başını sallıyordu. Tezgâhı temizlerken, Max 'Allah, Allah' dedi. 'Bu adamcağızın Pete ile ne alıp veremediği var acaba?'

İyi giyimli, albenisi olan bir kadın bardan içeri girdi, tezgâha sokulup bir viski-soda ısmarladı. Max dediklerini önüne koydu onun, ardından ufak tefek adamla konuşmaya yöneldi.

İşinize karışmak gibi olmasın ama, dedi. Ne demelere arıyorsunuz Pete'yi? Görülecek bir işiniz mi var?

Ne buyurdunuz? diye sordu kadın.

Ah, dedi Max. Bağışlayın beni sayın bayan. Şurdaki masada oturan küçümen bayla konuşuyordum da ('Küçümen bayla mı?' dedi kendi kendine. 'Allah lâyığımı versin benim, ne biçim konuşuyorum?')

Benim tanışım olur o, dedi kadın.

Max, çabuk çabuk:

Yok yok, dedi. Şurda bir küçümen beyefendi var ya, lâfım onaydı benim. ('Küçümen beyfendi öyle mi? Ne demelere elin adamına hep küçümen deyip duruyorum ya'u?')

İyi ya, dedi kadın. Ben de tanışım olur benim dedim.

Kim? dedi Max.

Pete, dedi kadın.

Masada oturan o ufak tefek adam yerinden kalktı; bara sokuldu, kadının yanına geldi, gülümsemeye çalıştı.

('O da nesi öyle?' diye düşündü Max)

Ufak tefek adam:

Ben Pete'nin babasıyım, dedi.

Kadın döndü, bakışlarını indirdi, ufak tefek adama baktı. Max, kadının o an adamı pek önemsemediğini sezinleyiverdi.

Babası mı olursunuz?

Evet, dedi ufak tefek adam. Pete Morgan'ın babasıyım.

Kadın:

Benim adım Ethel Beede, dedi. Soyadının sonundaki e harfinin üzerinde özellikle durmuştu.

Benimki de Henry, dedi ufak tefek adam.

Memnun oldum, dedi kadın. Nasılsınız?

Ufak tefek adam:

Teşekkür ederim, dedi. Bu akşam buraya bilhassa geldim. Pete'yi görmek için. İki haftadır eve meve uğradığı yok.

Max öylece duruyordu.

Pete her gece aynı saatte, geceyarısıyla iki arasında uğramayı gelenekleştirmişti. Her seferinde de yalnız gelirdi. Bu gece, babası saat onu biraz geçe, anasını andıran, olsa olsa o yaşları sürdüren kadın da on birden sonra çıkagelmişlerdi.

Kadın:

Oğlunuz, hayli ilginç bir delikanlı... dedi.

Ufak tefek adam yavaşça:

Bütün hayatını bilirim onun, dedi. İnsanlar üzerinde iyi bir etki bırakır hep.

Ben bir parçacık tutkusuyla ilgileniyorum onun, dedi kadın.

Öyle mi? Ne kadar iyisiniz, dedi ufak tefek adam. Neymiş o tutkusu?

Anladığım kadarı, oyuncu olmak istiyor.

O, onun tutkularından ancak bir teki, dedi ufak tefek adam. Erken gelişmiş oğlanlarda çokluk olur bu.

Bana yirmi bir yaşındayım demişti.

Daha on yedisinde bile değil.

Bir dakka hele, dedi Max. On yedisinde bile değil ha? İki haftadır buraya her Allahın akşamı gelip gidiyor, ben de kalkıp içki veriyorum ona. Oysa onun yaşındakilere içki miçki vermek yasak, kanuna karşı gelmek demek yani. Ben yirmi - iki, yirmi - üçlük falan sanıyordum onu.

Ne gezer, dedi ufak tefek adam. Daha on yedisinde bile değildir.

Böyle dedi, bekledi. Kadın içkisini içer, çeker gider de ben de Pete ile başbaşa konuşurum diye umutlanmıştı, oysa kadın hiç de gidicilerden görünmüyordu. Yeniden:

On yedisinde bile değildir daha, dedi.

Duydum dediğinizi, dedi kadın da.

Pete çok da para canlısı bir oğlandır, dedi ufak tefek adam. Ona hiç para vermişliğiniz oldu mu?

Max, kadının bu soru karşısında sinirleneceğini sanmıştı ya, boşunaymış.

Evet, oldu, dedi kadın.

Ufak tefek adam:

Evlisiniz herhalde, dedi.

Ne buyurdunuz? diye sordu kadın.

Başka türlü sorayım, dedi beriki. Çoluk çocuk sahibisiniz sanırım, öyle değil mi?

Kadın:

On dokuzunda bir kızım var, dedi. İkincisi de yedi yaşında. Bana bir viski-soda daha verir misiniz?

Max kadına istediklerini verdi. Ufak tefek adam içmiyordu.

Herhalde kocanız epey varlıklının biri, dedi Pete'nin babası.

Yok, dedi kadın. Varlıklı olan benim. Bütün evlendiklerim yoksul erkeklerdi hep.

Pete'yi evlât mı edinmek niyetindesiniz yoksa?

Ne buyurdunuz? dedi kadın yine. Fena bozum olmuştu bu defa.

Ufak tefek adam:

Benimkisi yalnızca uyarmak sizi, dedi. Oğlum sizi mutsuz eder. Size bir kötülüğü dokunsun istemem. Herşeyi yapabilecek bir güçtedir çünkü. Hiç beklenmedik, akla hayale gelmez bir şey yapabilir. Elinden bir kaza çıkar da bana mısın bile demez. Onu benim tanıdığım kadar tanımadığınızdan eminim. Bu defa olsun aklını başına devşirmek istiyorum onun, bu yüzden bir an önce bulayım kendi başına buyrukluk etmesin dedim, geldim.

Ne dediğinizi bir türlü anlamadım, dedi kadın.

Ufak tefek adam:

Ben Pete'ye çok düşkünümdür, dedi. Bu, belki de ne bana, ne anasına, ne de öbür erkek kardeşleriyle kızkardeşlerine benzemediği içindir. Hepimiz de tir tir titreriz üstüne. Ama en çok ben tabii. Dedim ya, Pete, birazcık da çekinir benden, sayar. Sanırım, yeryüzünde sevdiği insanlar arasında başta ben gelirim. Herhalde Pete'yle evlenmek niyetinde değilsinizdir inşallah!

('Hah,' dedi Max. 'Şimdi kadın zırlamaya başlarsa yandık. Millet başımıza üşüşür artık...')

Öbür güne evleniyoruz, dedi kadın.

Ya!

Kadın ardından özdenlikle:

Birbirimizi çok seviyoruz, dedi. Sesi pek içli, pek dokunaklıydı. Max'a da öyle gelmişti bu, ama kadın için yanılgıydı, evlenecekse yaşına başına uygun birileriyle evlenmeliydi, hakçası da buydu; sözgelişi kendi gibi biriyle.

('Ah, ah' diye aklından geçirdi ansızın. 'Birinden biri elini çabuk tutsa da basıp gitse şuracıktan artık. Delikanlı nerdeyse damlar şimdi.')

Tezgâhın üzerinden bezi geçirdi, temizlik sırasında:

Çok sürmez, şimdilerde gelir artık, dedi.

Evet, biliyorum, dedi ufak tefek adam. Sonra kadına döndü: Her zaman Pete'nin bu denli bir şey yapmasından kaygılandım durdum, dedi. Aşırılık mı olur, bilmiyorum ya, bu konuda anasıyla bir çatışma olursa, n'apalım, engellemeye çalışırım artık.

Çok iyisiniz, dedi kadın.

Yürek kalkınlığı içindeydi, Max'a göre, azıcık da utanmıştı.

Ufak tefek adam:

Aklım fikrim Pete'de, dedi.

Bunları dedi, sonra yürüdü, tek kelime etmeden çıktı gitti. Max da kirli bardakları yıkayıp temizlemeye karar verdi, barın öbür ucuna yollandı.

Kadın:

Bana bir viski-soda daha verin, dedi.

Ansızın üzgünlüğünden, utancından çirkinleyivermişti. İlk geldiğinde bayağı güzeldi; sonra, nasıl olmuşsa olmuş, Max'a çirkinlemiş gelmişti. Kadının

önüne içkisini koydu, sonra otomatik pikabın yanına gidip ağzına parayı attı.

Birinci pilâk çalıp bittikten sonra, Max, ikincisi için de para attı yine. Oğlan hanideyse gelirdi artık. Tedirginlikle kapıyı gözlüyordu boyuna, kadının kapıya mapıya baktığı yoktu. Max bütün bozuklukları pikabın ağzına boca etti, gözlerini de kapıdan hiç ayırmadı.

Saat gecenin ikisi olunca:

Artık kapama saatimiz geldi sayın bayan, dedi kadına.

Kadın içtiği dokuz tane viski-sodanın parasını verdi, gitmeye davrandı. Kapıya varmışken döndü, geldi.

('Ha şöyle hanımım' dedi kendi kendine Max. 'Ben on yedilik falan değilim. Ama yüzüne bakılmazlardan da sayılmam. Anca kırksekizliğim. Bu bitmiş hikâyeyi bir yana koyalım, gel. Eğer sana evlenecek biri gerekse, ben ne güne duruyormuşum. Evlen benimle.')

Kadına doğru tezgâhtan uzandı, kadın da bir banknotla ona elini uzatmıştı: Max'ın elini sıktı, avucuna banknotu sıkıştırdı, sonra döndü, yürüdü. Kapıdayken yine durdu. (Max, kendi kendine 'Ha gayret kadınım' dedi. 'Ha gayret, düşün şu işi iyicene, benden daha iyisini nerden bulacaksın ki.')

Kadın yeniden Max'ın yanına geldi.

Birbirimizi öylesine seviyorduk ki... dedi.

('Biz de severiz, görürsün.' dedi Max. 'Ah, bizim birbirimizi nasıl bir aşkla seveceğimizi bir bilebilsen, bir aklını yatırabilsen buna.')

Sayın bayan, dedi. Dedi ya, budalalaştığının hemencecik farkına vardı.

Kadın biraz daha sokuldu ona, bekledi.

Evet? dedi.

Çok üzüldüm, dedi Max. İki haftadır ilk olarak bu gece gelmezliği tuttu Pete'nin.

Önemi yok, dedi kadın.

Size bir araba çağırayım mı, ister miydiniz?

Benim var. Dışarda.

Dilerseniz... dedi Max. Arabanızla sizi evinize kadar götüreyim. Yani...

Şöförüm de var, dedi kadın. Arabada bekliyor beni.

Max tezgâhı dolanıp da ona kapıyı açmaya yetişene kadar, kadın çıktı gitti. Max kapıyı kilitledi; o ara, şöförün arabanın kapısını saygıyla açıp beklediğini, kadının da arabaya girdiğini gördü. Şöför, kadına yardım etmişti binerken, sonra araba homurdanarak hareket etti, uzaklaştı.

Max kapının orda bir üç dakika kadar durup dikeldi. ('Bana da n'oluyor be?' diye düşündü.) Bara döndü. Bu gece canı hiç bir şey yapmak istemiyordu. Paltosunu giydi, iki yudum bir şey içti aklını başına devşirmek için.

Kapı vuruldu, gecenin bu saatinde kimdi ki! Üstelik bar kapalıydı.

Yeniden güm güm vurulduğunda Pete'nin sesini de duydu:

Hey Max! Aç bir dakkalığına gireyim ya'u!

Max kapıya gitti; açtı, Pete içeri girdi.

İçki ver bana Max, dedi. Öyle müthiş bir şey oldu ki. Sevdalandım ben Max.

Evet, biliyorum, dedi Max.

Biliyor musun? Neyi ama? dedi Pete. Daha bu gece buluştum onunla ya'u!

Buluştun mu? Kimle?

Dünyanın en güzel kızıyla hem de. Daha çocuk

yaşında ama, bir içim su. Masum, tatlı, güzel. Allahım, utanmadan söylüyorum bunu, harika harika!

Ona benzer bir lâf ettin zaten, dedi Max.

Daha da on dördünde Max. Nerde buldum dersin?

Sinemada mı?

Hayır, dedi Pete. Bu akşam bir şeyi tenbihlemek için eve gitmiştim. Köşebaşına geldiğimde, çiçekçiler çıktı yoluma, durup birkaç demet bir şey alayım dedim. İşte orda rastladım ona da. Çiçekçide yani. Kızıymış. Yarım İrlandalı, yarım da İtalyan. Güzel. Uysal. Yalnız. Aldım çiçekleri, eve gittim, oturup bekledim babamın gelmesini. İşinden eve dönmede gecikirdi bazı bazı. Baktım gecikiyor, kalktım yine çiçekçiye gittim, kızın babasıyla anası da ordaydılar. Bitişikteki sinemaya gitmek için izin istedim onlardan. Sinemadan sonra da evlerine bıraktım, bütün şehri döne dolana anca gelebildim buraya.

Ha, anladım şimdi, dedi Max. Çok güzel, çok.

Burda nasıldı işler?

Fena değil.

Epey müşteri var mıydı?

Tanımadığım bir hayli kişi vardı.

Pete:

Ben de bir gün bir içki-evi açacağım kendi başıma, dedi. Her kattan her çeşit insanın bir araya gelip çene yarıştırmasını seyretmek hoşuma gidiyor doğrusu.

Öyle mi? dedi Max.

Öyle, dedi Pete de. Güzel bir şenlik bu Max. Değişik değişik insanlar, çeşit çeşit yüzler. Bir o kadar çekici konuşmalar. Hepsinin öyle bir araya gelip konuşmalarını, kahkaha atmalarını seyre bayılıyorum. O kız nasıl gülüyor biliyor musun?

Hayır, bilmiyorum.

Tıpkı melekler gibi. Yüreğim param parça oldu. Bu dünyada beni daha çok üzen bir şey daha olmamıştır hiç. Tutuldum, sevdalandım bayağı kıza. Dünyada bundan daha büyük bir dert olur mu yani!

Olmaz, dedi Max.

Dert dediğin insanın başında sürüyle ama, bu başka soyundan. Nereye gitsen, gelir adamı bulur. İşte, sözgelişi, bu bizim evin ordaki çiçekçide benim rastgeldiğim. Ya öbür çiçekçilerdekiler, ya öbür şehirdekiler? Düşün artık. Binlercesi kaynaşıyordur.

Öyle, evet, dedi Max. Kendi bu küçük yerinde rahat geçen saatlerini, kolayına gelen çalışmasını, hele hele Pete'nin o sayıp döktüğü türlü belâlardan, dertlerden ne kadar uzak olduğunu düşündü, mutlandı.

Evet, çok haklısın Pete, dedi.

Pete, bir içki daha yuvarladı, tezgâhın üzerine bir teklik bıraktı.

Bu akşam benden olsun, dedi Max.

Sağ ol, dedi Pete. Yarın görüşürüz... diyecekti, duraksadı. Ben bir süre pek görünemeyeceğim buralarda, dedi. Üç mil mi ne uzak buraya orası.

Sağlık olsun, dedi Max.

Hadi eyvallah, dedi Pete.

Max onun yavaşçacık, süzülür gibi gidişini gözledi ardı sıra; sonra başına şapkasını geçirdi, dışarı çıktı, kapıyı kilitledi. Ağır ağır yürüyüp köşeyi döndü; gidişattan da, kurulu düzeninin bozulmayışından da, herşeyin öyle yerli yerindeliğinden de büyük mutluluk duydu.

İÇİNDEKİLER

İlk Günü 9
Pazar Zeplini 16
Kedili Hikâye 37
Amcamgil'le Meksikalılar 43
Güleç Sam 50
General Grant'la Devr-i Âlem 57
Özel Ulak 65
Saatte Bilmem Kaç Mil 75
Tek İyi İnsan 85
1854 Yılından Bu Yana En Soğuk Kış 96
Adam Olandan Bu Beklenir 106
Gultik'li Ermeni 118
Çalınmış Bisiklet 127
Jim Patros'un Ölümle Pençeleşmesi 133
Bir Fare İle Bir Delikanlının Hikâyesi 142
Yaşasın Aşk 148